

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Мельничук Ярина Геннадіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 004.65:351.74
(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

(назва роботи)

Інформаційний інжиніринг та соціальні комунікації

(назва освітньої програми)

029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

(шифр і назва спеціальності)

Ярина МЕЛЬНИЧУК

(ім'я та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Юлія РОМАНИШИН, д-р пед. н., проф.
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Професор каф. ДІД _____ Юлія РОМАНИШИН
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Рецензент

Доцент каф. ДІД _____ Оксана ЛАБА
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка	
1	Вибір теми магістерської роботи та обґрунтування її актуальності	до 03.10.2025	Виконано	
2	Визначення об'єкта, предмета, мети, завдань та методів дослідження	до 05.10.2025	Виконано	
3	Складання попереднього плану магістерської роботи	до 08.10.2025	Виконано	
4	Пошук і відбір літератури по темі магістерської роботи, складання списку використаних джерел	10.10.25 – 15.10.25	Виконано	
5	Аналітико-синтетичне опрацювання літератури до теми роботи	16.10.25 – 20.10.25	Виконано	
6	Написання тексту магістерської роботи відповідно до її структури:	20.10.25 – 05.12.25	Виконано	
	6.1	Написання першого розділу	20.10.25 – 31.10.25	Виконано
	6.2	Написання другого розділу	01.11.25 – 16.11.25	Виконано
	6.3	Написання третього розділу	17.11.25 – 25.11.25	Виконано
7	Написання вступу до теми магістерського дослідження	26.11.25 – 27.11.25	Виконано	
8	Підготовка графічних матеріалів чи іншого унаочнення	28.11.25 – 29.11.25	Виконано	
9	Формулювання висновків до кожного із розділів дослідження	30.11.25 – 01.12.25	Виконано	
10	Оформлення кінцевого списку використаних джерел та додатків	01.12.25 – 02.12.25	Виконано	
11	Оформлення та попередній захист магістерської роботи	03.12.2025	Виконано	
12	Внесення коректив та кінцеве редагування магістерської роботи	05.12.2025	Виконано	
13	Реєстрація магістерської роботи на кафедрі	15.12.2025	Виконано	
14	Захист магістерської роботи	23.12.2025	Виконано	

Студентка _____

Ярина МЕЛЬНИЧУК

Керівник роботи _____

Юлія РОМАНИШИН

АНОТАЦІЯ

Мельничук Я. Г. Інформаційне забезпечення діяльності установи в умовах цифрової трансформації (на прикладі Івано-Франківської митниці). ІФНТУНГ, 2025. 114 с.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за освітньо-професійною програмою «Інформаційний інжиніринг та соціальні комунікації», спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2025.

У роботі висвітлено поняття «інформаційне забезпечення» та розглянуто його у взаємозв'язку з суміжними категоріями, які відображають різні аспекти інформаційної діяльності. З'ясовано, що інформаційні процеси є центральним елементом інформаційного забезпечення, адже саме вони забезпечують рух, зміну та практичне застосування інформації всередині організації. Розкрито роль концепції «Електронної митниці», а також проаналізовано використання інноваційних технологій у митних системах різних країн: блокчейн у роботі митниці Абу-Дабі, інструменти штучного інтелекту та машинного навчання у США та Нідерландах.

У другому розділі роботи оцінено основні напрями цифрової трансформації митних органів України. Проаналізовано моделі цифрової трансформації та визначено, що кожна з них акцентує увагу на окремому аспекті, проте в сукупності вони формують цілісне уявлення про шляхи та механізми цифрової модернізації діяльності митних органів. Виокремлено функціональні модулі Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, які забезпечують швидкий обмін даними, мінімізують вплив людського чинника, прискорюють митне оформлення та підвищують прозорість митних процесів. Охарактеризовано нормативно-правову базу, що забезпечує процеси цифровізації митних органів.

У третьому розділі проведено дослідження діяльності Івано-Франківської митниці як територіального підрозділу Держмитслужби України. Проаналізовано інформаційне забезпечення Івано-Франківської митниці, а саме Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, Автоматизовану систему митного оформлення «Інспектор», СЕД «АСКОД» та поштову систему «Lotus Notes». Створено ІІІ-помічника митного інспектора та розроблено брошуру для найму кваліфікованих кандидатів.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інформаційна діяльність, митна справа, цифровізація, технології штучного інтелекту, інформаційні системи.

ABSTRACT

Melnychuk Y. H. Information support of the institution's activities in the conditions of digital transformation (on the example of Ivano-Frankivsk customs). IFNTUNG, 2025. 114 p.

Master's thesis submitted for the degree of Master under the educational and professional program «Information Engineering and Social Communications», specialty 029 «Information, Library and Archival Studies». Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2025.

The thesis examines the concept of «information support» and considers it in relation to adjacent categories that reflect various aspects of information activity. It has been determined that information processes are the core element of information support, as they ensure the movement, transformation, and practical use of information within an organization. The role of the «Electronic Customs» concept is revealed, and the use of innovative technologies in customs systems of different countries is analyzed, including blockchain in the Abu Dhabi Customs Office and artificial intelligence and machine learning tools in the United States and the Netherlands.

The second chapter evaluates the main directions of the digital transformation of Ukraine's customs authorities. Various digital transformation models are analyzed, and it is established that each of them emphasizes a specific aspect, while collectively they form a comprehensive understanding of the approaches and mechanisms for the digital modernization of customs activities. The functional modules of the Unified Automated Information System of Customs Authorities are identified, as they ensure rapid data exchange, minimize human error, accelerate customs clearance, and increase the transparency of customs processes. The legal and regulatory framework supporting the digitalization of customs authorities is described.

The third chapter presents a study of the activities of the Ivano-Frankivsk Customs Office as a territorial unit of the State Customs Service of Ukraine. The information support of the Ivano-Frankivsk Customs Office is analyzed, in particular the Unified Automated Information System of Customs Authorities, the «Inspector»

Automated Customs Clearance System, the «ASKOD» electronic document management system, and the «Lotus Notes» email system. An AI assistant for a customs inspector was created, and a brochure for recruiting qualified candidates was developed.

Keywords: information support, information activity, customs affairs, digitalization, artificial intelligence technologies, information systems.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	9
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВИ.....	15
1.1. Теоретичний аналіз основних понять дослідження.....	15
1.2. Структурно-функціональна характеристика інформаційних процесів у структурі інформаційного забезпечення.....	25
1.3. Аналіз закордонного досвіду використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів.....	33
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	43
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	45
2.1. Моделі та підходи до цифровізації інформаційної діяльності.....	45
2.2. Використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів.....	53
2.3. Нормативно-правове забезпечення цифровізації митних органів України.....	65
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	72
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ МИТНИЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	74
3.1. Загальна характеристика діяльності Івано-Франківської митниці.	74
3.2. Аналіз наявного стану інформаційного забезпечення та інформаційних систем в діяльності аналізованої установи.....	82
3.3. Шляхи вдосконалення функціонування процесів інформаційного забезпечення в умовах цифрової трансформації засобами сучасних ІТ-інструментів та ШІ-технологій.....	90
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	96
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ.....	113

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСМО	–	Автоматизована система митного оформлення
АСЦП	–	Автоматизована система цільового пошуку
АЕО	–	Авторизований економічний оператор
ВМО	–	Всесвітня митна організація
ІТ	–	Інформаційні технології
ЕТС	–	Електронна транзитна система
ЄС	–	Європейський союз
ЄАІС	–	Єдина автоматизована інформаційна система
ЗУ	–	Закон України
ЗЕД	–	Зовнішньоекономічна діяльність
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
МН	–	Машинне навчання
МКУ	–	Митний кодекс України
СЕД	–	Система електронного документообігу
ІІ	–	Штучний інтелект

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де інформація стала одним із ключових ресурсів розвитку суспільства, її значення для ефективного функціонування державних інститутів, бізнесу та громадських організацій неухильно зростає. Швидкість обробки даних, точність аналітики та своєчасність прийняття управлінських рішень визначають конкурентоспроможність організації та рівень її ефективності. Цифрова трансформація створює нові можливості для обробки великих масивів інформації, впровадження інтелектуальних систем підтримки рішень та автоматизації внутрішніх процесів, що робить дослідження сучасних підходів до організації та оптимізації інформаційних потоків надзвичайно актуальним.

Для державних органів, зокрема митних служб, питання ефективного інформаційного забезпечення є особливо значущим, оскільки вони працюють із великими обсягами даних, пов'язаними із зовнішньоекономічною діяльністю, контролем товарних потоків та адмініструванням митних платежів. Недостатньо налагоджені інформаційні процеси можуть призводити до затримок, помилок у класифікації товарів, неточностей у митній вартості та ризиків ухилення від сплати митних платежів. Впровадження автоматизованих систем, електронного документообігу та аналітичних платформ дозволяє підвищити ефективність роботи митниці, забезпечити прозорість процесів та своєчасність прийняття управлінських рішень.

Зокрема, Івано-Франківська митниця, як приклад територіального підрозділу Державної митної служби України, характеризується складною організаційною структурою та активним використанням сучасних інформаційних систем. Дослідження процесів інформаційного забезпечення на прикладі цієї установи дозволяє визначити специфіку використання цифрових технологій у митній практиці, виявити проблемні аспекти та запропонувати шляхи оптимізації інформаційних потоків з метою підвищення ефективності управлінських і контрольних функцій. Такий фокус робить тему роботи

надзвичайно актуальною з точки зору практичного впливу на функціонування державного органу в умовах цифрової трансформації.

Теоретична основа дослідження. Значний внесок у розуміння сутності інформації, інформаційних процесів та інформаційних ресурсів зроблено у працях Макарової М. В., Муравицької Г. В., Мілованової М. В. Питання нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери ґрунтовно розкрито у працях Пилипчука В. Г., Селезньової О. М. та Домбровської С. М. Дослідження інформаційного забезпечення діяльності установ представлені в роботах Єгорченкової Н. Ю., Гришко О. П., Романишин Ю. Л., Кулицького С. П., Кузьміна О. Є. та Панасюк В. М. У контексті публічного управління та функціонування митних органів важливими є праці Литвина Н. А., Богданова Р. І., Сидоровича О. Ю. та Герчаківського С. Д. Значний масив досліджень присвячено цифровій трансформації, серед яких варто виокремити роботи Бикова В. Ю., Сосніна О. В., Ісаєва А. М., Шиманської К. В., а також відомих зарубіжних дослідників Т. Хесса, С. Матта, С. Чаніаса та Г. Рімпа. У сфері митного адміністрування концепцію «Електронної митниці» та інструменти цифрової модернізації досліджували Пашко П. В., Шуляк В. П. та Переверзєва Г. Г.

Проте, незважаючи на проведені дослідження, недостатньо розкритим залишається тема впровадження штучного інтелекту і машинного навчання в системи митних органів, а також аспекти оцінювання ефективності таких технологій, їхнього впливу на скорочення часу оформлення, підвищення прозорості процедур, а також ризики, пов'язані з безпекою даних, етичністю використання та можливими технічними обмеженнями. У зв'язку з цим постає необхідність поглибленого вивчення можливостей впровадження ШІ в інформаційному забезпеченні діяльності митних органів України з урахуванням міжнародного досвіду, нормативно-правового середовища та специфіки вітчизняної інформаційної інфраструктури.

Мета дослідження – проаналізувати процеси інформаційного забезпечення діяльності Івано-Франківської митниці в умовах цифрової трансформації та

розробити пропозиції щодо оптимізації інформаційних потоків з використанням сучасних ІТ-інструментів і технологій штучного інтелекту.

Об’єкт дослідження – інформаційні процеси в системі інформаційного забезпечення в органах виконавчої влади в умовах цифрової трансформації.

Предмет дослідження – процеси інформаційного забезпечення з використанням ШІ та цифрових технологій на прикладі інформаційної діяльності Івано-Франківської митниці.

На основі сформульованих мети, об’єкта та предмета дослідження ставимо такі **завдання**:

- визначити термін «інформаційне забезпечення управління» та його основні характеристики;
- визначити функціональні особливості інформаційних процесів у структурі інформаційного забезпечення;
- проаналізувати закордонний досвід використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів;
- висвітлити моделі та підходи до цифровізації інформаційної діяльності;
- охарактеризувати цифрові технології та електронні сервіси у роботі митних органів;
- дослідити нормативно-правове забезпечення цифровізації митних органів України;
- охарактеризувати діяльність Івано-Франківської митниці;
- проаналізувати наявний стан інформаційного забезпечення та інформаційних систем в Івано-Франківській митниці;
- розробити шляхи вдосконалення функціонування процесів інформаційного забезпечення в умовах цифрової трансформації засобами сучасних ІТ-інструментів та ШІ-технологій.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано такі загальнонаукові методи пізнання, як спостереження – на початковому етапі для фіксації особливостей функціонування інформаційних систем та процесів цифрової

трансформації митниці. Опис забезпечував структуроване подання характеристик досліджуваних явищ і технологій, метод вивчення застосовувався під час опрацювання наукової літератури, нормативно-правових документів та офіційних матеріалів митних органів. Метод аналізу дозволив виокремити ключові компоненти інформаційного забезпечення та оцінити їхню ефективність, узагальнення сприяло формуванню цілісних висновків щодо тенденцій цифрової трансформації митних органів. Метод класифікації був використаний для впорядкування інформаційних систем, технологій та моделей цифрової трансформації за їх функціональними ознаками, що забезпечило логічність і системність наукового дослідження. Метод моделювання був застосований для створення концептуальних схем, моделей інформаційних процесів та проєктних рішень, зокрема під час розроблення ШІ-помічника митного інспектора та брошури для найму в Івано-Франківську митницю.

Джерельна база дослідження. У роботі використовувалися навчальні підручники, посібники, періодичні видання, монографії, автореферати дисертацій, Інтернет-ресурси, матеріали конференцій тощо.

Апробація. Результати магістерського дослідження були представлені та обговорені на LXIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку». Матеріали роботи опубліковані в збірнику матеріалів [62] за результатами конференції (Оломоуць (Чехія) 07 грудня 2025 р.).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у процесі удосконалення функціонування інформаційного забезпечення Івано-Франківської митниці, шляхом впровадження штучного інтелекту під час здійснення митної діяльності посадовими особами.

Структура роботи. Магістерська робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів (дев'ятьох підрозділів), висновків, переліку використаних джерел (сімдесяти восьми найменувань) та трьох додатків.

У першому розділі охарактеризовано суть і поняття інформаційного забезпечення, визначено головні функціональні характеристики інформаційного процесу та проаналізовано закордонний досвід використання цифрових технологій у роботі митних органів.

У другому розділі описано основні напрями цифрової трансформації митних органів, визначено центральний елемент цифрового оновлення митної інфраструктури (ЄАІС) та охарактеризовано нормативно-правову базу, що забезпечує цифровізацію митних органів.

У третьому розділі досліджено діяльність Івано-Франківської митниці як територіального підрозділу Держмитслужби України, проаналізовано інформаційне забезпечення Івано-Франківської митниці та запропоновано шляхи покращення інформаційного забезпечення митної служби сервісами на основі штучного інтелекту

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВИ

1.1. Теоретичний аналіз основних понять дослідження

У сучасних умовах розвитку суспільства, коли інформація стає одним із головних стратегічних ресурсів, інформаційне забезпечення виступає ключовим чинником ефективності функціонування будь-якої організації чи установи. Саме завдяки якісно організованому інформаційному забезпеченню забезпечується ефективність управлінських рішень, результативність діяльності персоналу та конкурентоспроможність організації.

Для глибшого розуміння сутності цього поняття необхідно з'ясувати його складові та пов'язані терміни, зокрема такі як «інформація», «інформаційний ресурс», «інформаційна система», «інформаційне середовище». Визначення базових термінів дозволяє побудувати цілісну теоретико-методологічну основу, на якій базується поняття «інформаційного забезпечення», його структура, функції та значення в управлінській діяльності установи. Перш за все потрібно виокремити поняття «інформація».

Науковиці Миколюк О. А. та Бобровник В. М. у своїй праці [35, с. 49] зазначають, що інформація в цілому, може бути визначена як відомість про стан системи та навколишнього середовища, які сприймаються людиною або спеціальним пристроєм. Це визначення характеризує інформацію з точки зору об'єктивності та акцентує увагу на процесі сприйняття, проте є не єдиним тлумаченням цього терміну. Таблиця 1.1, наведена нижче, містить варіації трактування терміну «інформація» іншими науковцями.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «інформація»

Автор	Визначення інформації
Закон України «Про інформацію»	Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [57].
Макарова М. В.	Інформація – це форма існування всіх знань, накопичених людством за всю історію цивілізаційного розвитку [34, с. 130].
Кондратьєв Б. О., Єршова Н. Ю.	Інформація – сукупність відомостей про зміни, що відбуваються в системі і навколишньому середовищі, яка зменшує ступінь невизначеності наявних знань про конкретний об'єкт [27].
Пилипчук В. Г.	Інформація – ключова складова інформаційного суспільства та світового інформаційного простору [45, с.17].
Трященко В., Титар Т.	Інформація - джерело виконання функцій менеджменту: планування і прогнозування, організації, мотивації та контролю [71].

Наведені терміни в табл. 1.1 не є остаточними, оскільки кількість визначень цього поняття відповідає різноманіттю поглядів на його природу та зміст. Узагальнимо «інформацію» як багатогранне та обширне поняття, яке в свою чергу виступає як змістовна складова повідомлень і людських знань, а також забезпечує ефективність та розвиток управлінської діяльності в установах. Вона виступає одночасно об'єктом, ресурсом і інструментом управління, при цьому не змінюючи своїх властивостей, таких як цінність, достовірність, актуальність, повнота та ін.

Інформація, будучи основним елементом комунікаційних та управлінських процесів, набуває особливої цінності тоді, коли вона впорядковується, систематизується й використовується для досягнення певних цілей. Саме у такій формі вона трансформується в інформаційний ресурс, який виступає базовою складовою інформаційного забезпечення діяльності. Закон України «Про Національну програму інформатизації» визначає інформаційний ресурс як сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [58]. Цей термін найширше пояснює поняття, проте тим самим узагальнює його. У таблиці 1.2 наведені трактування поняття «Інформаційний ресурс» згідно з українськими науковцями.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «інформаційний ресурс»

Автор	Визначення інформаційного ресурсу
Сгорченкова Н. Ю.	Інформаційний ресурс (ІР) – інформація, яка змінює поведінку її споживача та отримана з інформаційних систем проектноорієнтованого підприємства в результаті операційної або проектної діяльності чи з зовнішнього середовища та застосована за межами цих систем [20, с. 64].
Литвин Н. А.	Інформаційний ресурс – всі документи, пов’язані як із результатами інтелектуальної, творчої та інформаційної діяльності, так із базами даних, всіма видами архівів, бібліотек, музейних фондів, та інші, що містять відомості та знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації [31, с. 144].
Муравицька Г. В.	Інформаційний ресурс – масиви документів із зафіксованою на них інформацією, документи чи бази даних, що містять певну інформацію, а саму інформацію – як зміст цих документів або баз даних [40, с. 2].
«Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»	Інформаційний ресурс – систематизована інформація або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети [60].
Савченко З. В.	Інформаційний ресурс – це будь-яка сутність (електронна чи інша), яка спроможна передавати чи підтримувати (зберігати) інтелектуальну інформацію або знання (наприклад, книга, лист, картина, скульптура, база даних). Інформаційний ресурс – це одиниця інформації, яка є унікально іменованою сукупністю даних, структурованих у вигляді іменованих атрибутів [63].
Мороз В. М.	Інформаційний ресурс – системна єдність впорядкованої у межах певного носія (сховища, місця розташування тощо) інформації (знань) з середовищем її формування, накопичення та розвитку, а також засобами та технологіями її зберігання, використання та передачі. До системи інформаційного ресурсу також входять організаційні структури з його обслуговування (персонал) та механізми захисту інформації від некоректного доступу до неї [38].

Виконавши порівняльний аналіз визначень можемо стверджувати, що подані вище науковці розглядають поняття «інформаційний ресурс» як сукупність цінної для користувача, впорядкованої інформації, хоча кожен з них акцентує увагу на різних її функціях та складових. Серед ключових функцій, які виконує інформаційний ресурс виокремлюємо пізнавальну, комунікативну, управлінську та інноваційну. Доречним буде зазначити основні складові інформаційного ресурсу, до яких належать бази даних, документи, технічні

засоби їх зберігання і передачі, організаційні структури, що забезпечують їх функціонування, а також нормативно-правові та захисні механізми. Таким чином, інформаційний ресурс можна розглядати як багатокomпонентну інформаційну систему.

В економічному словнику [18] зазначено, що інформаційна система – це процес збору і переробки інформації для підтримки планування, прийняття рішень, координації та контролю на підприємстві. Інформаційна система включає в себе людей, структуру (побудова, форма), методи, технічні засоби, зняття, перетворення, передачу даних, носії інформації, схеми обробки даних. Основні функції управлінської інформаційної системи – це збір, зберігання, накопичення, пошук і передача даних, що використовуються для підтримки прийняття рішень. Дане пояснення терміну характеризує його як процес обробки інформації з певною структурою, засобами та учасниками.

У Законі України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [55] інформаційна (автоматизована) система – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. Таке трактування терміну пояснює його вже не як процес, а саме систему, в якій відбуваються певні процеси переробки інформації.

Науковець Мороз В. М. у своїй праці [38] звертає увагу на роль людини в понятті «інформаційна система». Він зазначає, що «включення до інформаційної системи «людей» підкреслює її соціальні характеристики (людина, як суб'єкт збору, оброблення та інтерпретації інформації, на відміну від суто організаційно-технічних елементів, має певні особисті інтереси і потреби та діє у межах соціальних та моральних норм)» [38, с. 4]. Отже, людський фактор як елемент інформаційної системи водночас виступає гарантом її належного функціонування, забезпечуючи контроль за роботою системи, і потенційним джерелом ризиків, що можуть впливати на ефективність її діяльності. Доцільно зазначити, що дослідник виокремлює роль людини в інформаційній системі як позитивної так і з негативної точки зору. Для запобігання технічних помилок

завжди потрібне втручання людини, проте не варто забувати про людський фактор, який в свою чергу може призвести до тих же помилок.

Науковиця Юдкова К. В. вважає, що інформаційним системам є притаманна відкритість у сенсі здатності до розвитку [77]. У своїй праці [77] вона описує, що інформаційна система класифікується як система відкритого типу, що може перебувати в безперервному процесі змін. На думку авторки, різноманітність видів інформаційних систем зумовлена багатогранністю людської діяльності, а також асоціативними зв'язками між інформаційними процесами та функціями, які вони виконують. Відповідно, кожен тип інформаційної системи виконує специфічні завдання, що відображають особливості певної сфери діяльності – управлінської, виробничої, наукової чи освітньої. З огляду на вищевказане можна зробити висновок, що такий підхід дозволяє розглядати інформаційні системи не лише як технічні комплекси, а як соціотехнічні утворення, що розвиваються разом із потребами суспільства та користувачів.

Дослідник Москалик Г. Ф. визначає інформаційне середовище як частину інформаційного простору (сукупність знань, що мають цінність у вигляді економічного ресурсу, який сприяє розвитку тих чи інших секторів громадського життя), яка формує найближче інформаційне оточення індивіда, є сукупністю умов, що забезпечують його продуктивну діяльність [39]. Дане визначення акцентує увагу на окремому індивіді та його оточенні, не уточнюючи, яку саме сферу життя охоплює цей інформаційний простір, частину якого займає інформаційне середовище. Проте воно є «людиноцентричним» і не включає в себе технічні характеристики та складові такого широкого питання як інформаційне середовище.

Енциклопедичний словник з державного управління [19] пропонує розуміти інформаційне середовище, як сукупність технічних і програмних засобів збереження, обробки і передачі інформації, а також політичних, економічних і культурних умов реалізації процесів інформатизації» [19, с. 296]. На противагу попередньому визначенню, вищезгадане описує поняття

глобально, звертаючи увагу тепер на технічні та програмні засоби опрацювання інформації. Таким чином один термін різні науковці трактували з абсолютно різних сторін.

Дослідники Домбровська С. М. та Коленко В. В. визначаючи поняття «інформаційне середовище» зуміли поєднати в ньому два ключові критерії. Перший критерій відображає сферу діяльності суб'єктів, пов'язану зі створенням, перетворенням і споживанням інформації. Другий критерій характеризує подвійну природу інформаційного середовища: з одного боку, воно є провідником, перетворювачем і поширювачем інформації, а з іншого – виступає джерелом мотивації та спонукальних причин людської діяльності [17, с. 5].

Інформаційне середовище – це частина інформаційного простору, що характеризується мінімальною територією поширення та обмеженою кількістю суб'єктів інформаційної діяльності, а також обумовлюється своєрідним інформаційним мікрокліматом, що включає сукупність способів, прийомів, заходів та умов безпосереднього здійснення інформаційної діяльності [64, с. 142]. Визначення терміну Селезньовою О. М. звужує сферу поширення та зменшує кількість учасників інформаційної діяльності.

На думку науковиці Яруліної Н. О. інформаційне середовище – це сукупність способів, засобів та правил передачі/обміну інформацією, що використовуються конкретною одиницею в системі управлінської діяльності [78, с. 29]. У своєму визначенні авторка уникає трактувань, що інформаційне середовище є частиною інформаційного простору, а також не згадує про роль окремого індивіда, проте акцентує увагу на інструментах передачі інформації в управлінській діяльності.

У ході дослідження нами зроблено висновок, що більшість вітчизняних дослідників визначає інформаційне середовище як складову частину інформаційного простору, яка характеризується певними межами щодо території поширення та суб'єктів взаємодії. Воно включає в себе не лише програмні та

технічні засоби для обробки і передавання інформації, а й накопичені знання окремих індивідів.

Визначивши попередні терміни ми можемо в повній мірі охарактеризувати поняття «інформаційне забезпечення». На думку Гришка О. П., інформаційне забезпечення слід розуміти як комплексну ресурсну систему, що охоплює інформаційні ресурси, технології, технічні засоби та програмне забезпечення, які у взаємодії забезпечують задоволення інформаційних потреб у процесі розв'язання соціальних, економічних й управлінських завдань [15, с. 89].

В свою чергу Палагута С. С. декларує, що інформаційне забезпечення – це безперервний процес постійного забезпечення можливості збирання, пошуку, групування, аналізу, зберігання та поширення інформації серед зацікавлених менеджерів підприємств і організацій [43, с. 420]. На відміну від попереднього визначення, автор змінює бачення «інформаційного забезпечення» з «системи» на «процес», а також звужує поширення поняття до чітких «підприємства» та «організації».

Науковці Кузьмін О. Є. та Георгіаді Н. Г. у своїй праці [29] описують інформаційне забезпечення як систему якісних і кількісних показників, що характеризують рівень задоволення суб'єктів управлінської діяльності управлінською інформацією та інформаційними технологіями з метою реалізації інформаційною системою встановлених цілей та завдань [29, с. 64]. У цьому визначенні автори зазначають про оцінку якості управлінської інформації, на основі якої формується рівень задоволеності суб'єктами управлінської діяльності, що висвітлює таке явище як інструмент аналізу інформації.

Вищезгадані дослідники виокремлюють три основні підходи до визначення інформаційного забезпечення, а саме як:

- 1) процес задоволення потреб конкретних користувачів інформації;
- 2) комплекс заходів зі створення і функціонування інформаційної системи;
- 3) комплекс засобів і методів оформлення документації, організації збереження даних, кодування і пошуку інформації про стан і поведінку систем і підсистем управління підприємством [29, с. 62].

Трансформація та розширення розуміння інформаційного забезпечення прослідковуємо в наступному трактуванні терміну, а саме інформаційне забезпечення розглядається, як «процес збирання, аналізу, опрацювання та передавання інформації з використанням сучасних технологій, основним призначенням якого є формування адекватної інформаційної бази для ухвалення рішень і підвищення ефективності управління» [70, с. 41]. У визначенні дослідника Тарасенка Д. з'являється термін «управління», що конкретизує сферу поширення поняття, а також автор зазначає про створення «інформаційної бази», тобто узагальнює значення інформаційного забезпечення в процесі управління.

Науковець Богданов Р. І. стверджує, що багато із дослідницьких підходів мають спільні ознаки, а тому їх можна згрупувати у кілька різновидів і розглядати інформаційне забезпечення з матеріально-технічної та функціональної сторони, а саме:

- матеріальне розуміння інформаційного забезпечення, згідно з яким останнє асоціюється із сукупністю форм накопичення, систематизації і зберігання різного роду документів, тобто матеріальних носіїв інформації;

- функціональне розуміння інформаційного забезпечення, згідно з яким останнє є діяльністю компетентних суб'єктів із пошуку, збирання, накопичення та систематизації, а також зберігання і використання інформації, необхідної для правильної оцінки ситуації та прийняття найбільш адекватних їй рішень, із максимальним рівнем законності, ефективності та результативності [13, с.159]. Таким чином дослідник виокремив дві групи визначень поняття «інформаційне забезпечення» – матеріальні носії інформації та діяльність з обробки і використання інформації.

Як зазначають Сидоренко О. та Половинець Д., інформаційне забезпечення – це сукупність методів і засобів єдиної системи організації і зберігання, нагромадження, оброблення і використання інформації, що необхідна для здійснення контролю за функціональною діяльністю підприємства використовуючи інформаційні технології [65, с. 187]. В чомусь це твердження співзвучне з визначенням науковця Палагути С. С., однак відрізняється підходом

до трактування, адже в Палагути С. С. інформаційне забезпечення – це динамічний процес управлінської діяльності, тоді як в Сидоренка О. та Половинця Д. – структурно-технологічна система.

Дослідник Палагута С. С. виокремив напрямки визначення поняття «інформаційне забезпечення управління» [43, с. 421] зображені на рисунку 1.1.

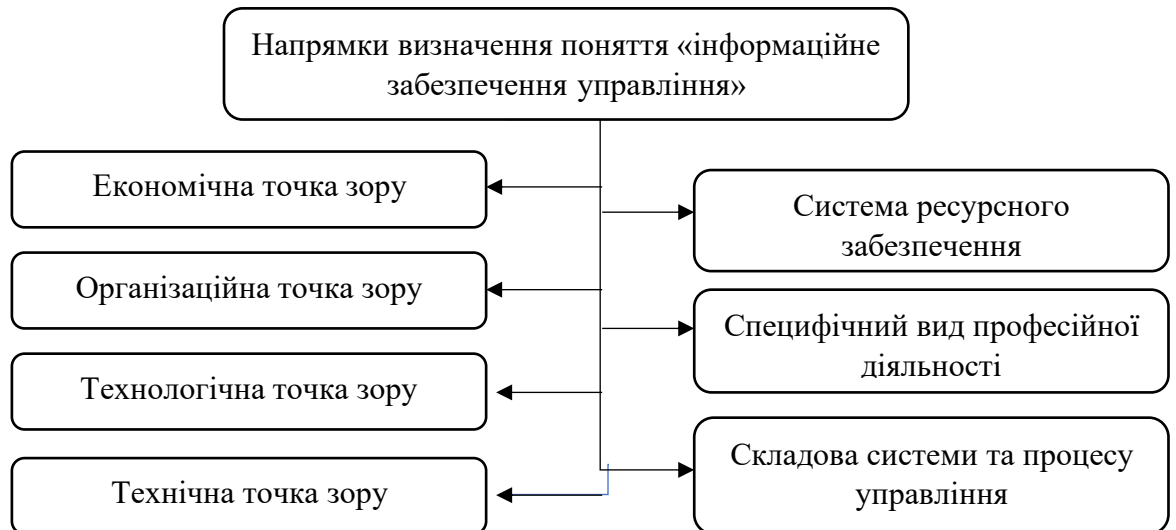

Рисунок 1.1 – Напрямки визначення поняття «інформаційне забезпечення управління»

Проведений аналіз дав змогу зробити висновок щодо напрямків визначення поняття «інформаційне забезпечення управління». Таким чином, у межах економічної точки зору воно розглядається як система ресурсного забезпечення, де інформація виступає важливим економічним ресурсом, що впливає на ефективність управлінських процесів. Організаційна точка зору трактує інформаційне забезпечення як специфічний вид професійної діяльності, спрямований на упорядкування, координацію та раціональне використання інформаційних потоків. Технологічна точка зору підкреслює його роль як складової системи управління, що реалізується через застосування сучасних інформаційних технологій, методів оброблення даних і засобів автоматизації. Водночас технічна точка зору пов'язує інформаційне забезпечення з матеріальною та технічною базою управління, зокрема апаратним, програмним і комунікаційним забезпеченням, яке підтримує функціонування інформаційних

систем. Підсумовуючи вищезазначене, слід відзначити, що сукупність цих підходів дозволяє сформувати цілісне уявлення про сутність, структуру та функціональне призначення інформаційного забезпечення управління.

Існує також термін «система інформаційного забезпечення», що на думку Корнеєва О. Ю. слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних інформаційних систем, що опосередковують на міжсуб'єктному рівні відносини щодо організації та здійснення підприємництва, метою створення якої є забезпечення повної і достовірної інформації для ефективного здійснення підприємницької діяльності [28, с. 25]. Це поняття пов'язане з терміном «інформаційне забезпечення», але має інший рівень узагальнення і функціонального навантаження. Тут мова йде про комплекс систем, а не лише окремі процеси чи методи, а також й про міжсуб'єктний рівень – інформаційну взаємодію між різними учасниками (організаціями, підприємствами, користувачами).

Таким чином, проаналізувавши визначення науковців можемо сформувати повне визначення терміну. Інформаційне забезпечення – це комплексна, заснована на сучасних інформаційних технологіях система та/або безперервний процес збирання, опрацювання, зберігання, аналізу, поширення й використання інформації, що включає інформаційні ресурси, технічні й програмні засоби.

Проведений теоретичний аналіз дозволив з'ясувати, що поняття «інформаційне забезпечення» має багатогранний характер і тісно пов'язане з рядом суміжних термінів, які розкривають різні аспекти інформаційної діяльності. Так, інформація – це багатогранне та обширне поняття, яке в свою чергу виступає як змістовна складова повідомлень і людських знань, а також забезпечує ефективність та розвиток управлінської діяльності в установах. Вона виступає одночасно об'єктом, ресурсом і інструментом управління, при цьому не змінюючи своїх властивостей, таких як цінність, достовірність, актуальність, повнота та ін.

Інформаційний ресурс – сукупність цінної для користувача, впорядкованої інформації. Інформаційна система – це структурно-технологічна сукупність засобів, методів і людських ресурсів, що забезпечують якісну обробку

інформації. Інформаційне середовище – складова частина інформаційного простору, яка характеризується певними межами щодо території поширення та суб'єктів взаємодії.

Таким чином, на основі попередньо визначених термінів «інформаційне забезпечення» можна визначити як комплексну систему, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних технологій і охоплює безперервний процес збирання, опрацювання, зберігання, аналізу, передачі та використання інформації. Вона поєднує в собі інформаційні ресурси, технічні, програмні та організаційні засоби, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування управлінських і комунікаційних процесів.

1.2. Структурно-функціональна характеристика інформаційних процесів у структурі інформаційного забезпечення

Ефективна організація інформаційних процесів діяльності підприємств, установ і органів управління набуває особливого значення в теперішніх умовах цифрової трансформації. Важливим аспектом дослідження є з'ясування механізмів впливу інформаційного забезпечення на якість та результативність інформаційних процесів в організації. Рівень розвиненості системи інформаційного забезпечення безпосередньо визначає ефективність оброблення, зберігання та використання даних, оперативність управлінських рішень і ступінь обґрунтованості стратегічного планування. Належним чином організоване інформаційне забезпечення сприяє формуванню єдиного інформаційного простору, оптимізації потоків даних і підвищенню узгодженості між структурними підрозділами. Таким чином, воно виступає не лише технічним чи технологічним компонентом, а й фактором, що забезпечує якісне функціонування інформаційних процесів і загальну успішність діяльності організації.

Для об'єктивного висвітлення поняття «інформаційний процес» ми звернулися до Української бібліотечної енциклопедії Національної бібліотеки

України імені В. І. Вернадського [73], де вказано, що «інформаційні процеси – це сукупність послідовних і логічно взаємопов'язаних дій, функціональних і інформаційних зв'язків, а також обмінів документами й інформацією, які здійснюються у системі інформаційних соціальних комунікацій з метою доведення відповідних документів і інформації, у т. ч. трансформованої, до користувачів» [73].

Варенко В. М. називає інформаційні процеси послідовною зміною стану та уявлення про інформацію в результаті дій (збирання, зберігання, розповсюдження та ін.), які з нею можна виконувати [14, с. 101]. В свою чергу науковець Щербак А. М. визначає інформаційний процес як стійку, цілеспрямовану систему взаємопов'язаних дій, яка за допомогою певних технологій та за оптимальний термін перетворює вхід (ресурси) у виходи (результати), що мають цінність для внутрішніх і зовнішніх споживачів і в кінцевому результаті сприяють зростанню вартості підприємства [76, с. 123]. Отже, автор другого визначення акцентує увагу на важливості готового інформаційного продукту, що був створений в результаті обробки інформації для тих, хто його використовує усередині організації і за її межами.

Таким чином, проаналізувавши трактування поняття науковцями можемо зробити висновок, що інформаційний процес – це логічно впорядкована послідовність дій з інформацією, яка охоплює її створення, збирання, зберігання, опрацювання, передавання, поширення та використання. У результаті цих дій інформація змінюється та набуває нової форми, перетворюючись на цінний інформаційний продукт, що забезпечує ефективну діяльність організації та задовольняє потреби її внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Щербак А. М. головною метою інформаційного процесу в управлінні називає усунення невизначеності. Він стверджує, що у разі зниження або усунення невизначеності інформація визначає стратегію підприємства та способи досягнення поставлених на підприємстві цілей [76, с. 123]. Думка дослідника є вичерпною, проте пропонуємо авторське пояснення мети інформаційного процесу. Вона полягає у тому, щоб перетворювати дані,

отримані з різних джерел на зрозумілу, впорядковану та корисну інформацію, яка допомагає приймати обґрунтовані рішення, координувати діяльність і досягати поставлених цілей організації чи установи.

Виокремивши тлумачення та мету інформаційних процесів, доречним буде охарактеризувати види інформаційних процесів. Для візуалізації та кращого сприйняття нижче надаємо схематичне відображення видів інформаційних процесів на рисунку 1.2.

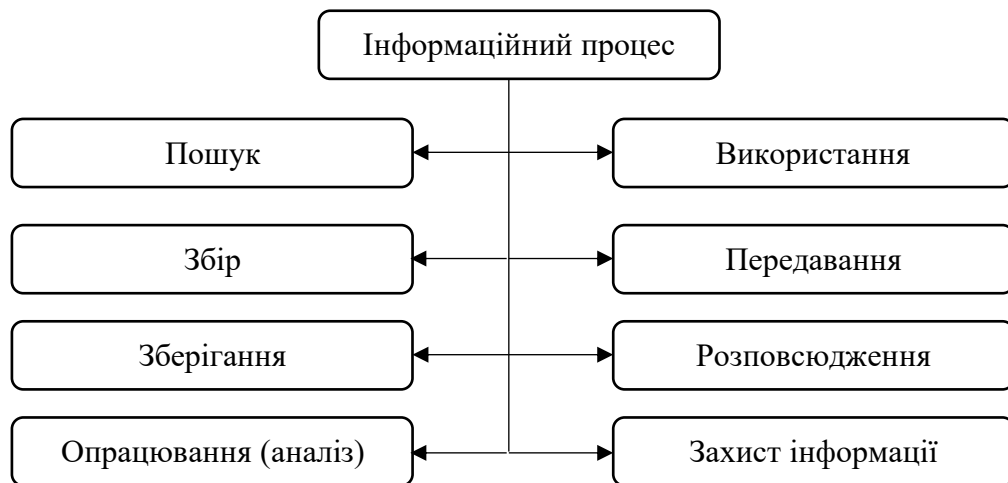

Рисунок 1.2 – Види інформаційних процесів за Варенко В. М. [14, с. 102]

Однією з ключових дій у роботі з інформацією є пошук потрібних відомостей серед уже наявних даних, що містять хоча б часткові відомості про певні події, об'єкти чи процеси. Пошук необхідної інформації тісно пов'язаний з опрацюванням даних, адже вимагає аналізу та відбору релевантних матеріалів. Науковці Мілованова М. В. та Бондарчук А. П. розглядають інформаційний пошук як сукупність логічних і технічних операцій, що мають кінцевою метою знаходження документів, відомостей про них, фактів, даних, релевантних запити споживача [37, с. 47]. Зазвичай його проводять у довідниках, енциклопедіях, архівах, словниках, журналах, книгах та інших носіях, використовуючи ключові слова. У сучасних умовах значну роль відіграють інтернет-пошукові системи, які дозволяють швидко знайти інформацію майже з будь-якого питання. Вибір інформаційного джерела визначається сферою, в якій буде використовуватися

текст пошукового запиту. Відповідно до Мілованова М. В. та Бондарчук А. П. виділяють такі методи пошуку інформації:

- 1) суцільного обстеження, що має на увазі під собою досконалий розгляд всіх джерел, що суттєво ускладнює процес пошуку;
- 2) вибіркового обстеження, де вивчаються дані певних джерел, що робить спосіб більш раціональним з точки зору людини;
- 3) інтуїтивного підходу, що підходить для досвідченого користувача, який володіє професійними навичками пошуку;
- 4) планового пошуку, де процес здійснюється по заздалегідь підготовленій моделі;
- 5) індуктивного пошуку, де факти розслідуються від суджень до узагальнень;
- 6) дедуктивного пошуку, де процес протилежний індуктивному [37, с. 47].

Наступним видом розглянемо збір інформації, що охоплює базові дії, добре знайомі з повсякденної практики, проте в науковому та управлінському середовищі вони набувають системного й цілеспрямованого характеру. Процес пошуку та накопичення відомостей, що містять необхідну інформацію, передбачає використання різноманітних інструментів і методів. Так, серед інших науковець Варенко В. М. зазначає наступні:

- опитування;
- спостереження, досліди;
- експериментування (випробування);
- анкетування;
- консультації з фахівцями з питань, що вивчаються;
- читання відповідної літератури;
- перегляд відео-, телепрограм;
- робота в бібліотеках, архівах;
- запити до інформаційно-пошукових систем мережі Інтернет [14, с. 102].

Щоб інформацію можна було ефективно використовувати багаторазово, її необхідно правильно зберігати. Для ефективного зберігання великих обсягів

інформації її розміщують у базах даних або на різних носіях. При цьому інформацію організують за галузями знань, мовою подання, алфавітним порядком ключових слів, типом повідомлень та носіїв тощо. До основних сховищ інформації відносять бібліотеки, відеотеки, фонотеки, архіви, комп'ютерні бази та банки даних, інформаційно-пошукові системи, електронні енциклопедії та ін.

Наступним видом інформаційних процесів є опрацювання інформації, яке дозволяє не лише накопичувати дані, а й перетворювати їх у структуровану, узагальнену та аналітичну форму, що дає змогу отримувати нові знання, прогнозувати розвиток процесів та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Таким чином, інформація, яка пройшла етап опрацювання і структуризації стає аналітичною. Науковиця Демчина Л. І. стверджує, що аналітична інформація – це відомості, отримані з перевірених, співвіднесених фактів, які викладені таким чином, щоб відповідати вирішенню конкретного завдання [16, с. 34].

В ході дослідження було визначено, що ефективно, правильно та етично використання інформації є критично важливим у всіх сферах сучасного життя. Від цього залежать безпека, стабільність і розвиток суспільства, економіки та науки. Відповідно, будь-яке неправильне, неповне або зловмисне використання інформації може мати серйозні наслідки. Помилки в обробці даних або їхнє свідоме спотворення можуть порушити хід управлінського процесу, спотворити результати аналітичних експериментів та призвести до втрати цінних знань.

Нами було опрацьовано фахову літературу [14, 37] та визначено, що передавання інформації – це процес переміщення даних від джерела до приймача через певний канал комунікації. Його головна мета – забезпечити достовірне та своєчасне донесення повідомлень у такій формі, щоб отримувач міг їх коректно сприйняти та використати. Науковець Варенко В. М. подає узагальнену схему передачі інформації, а саме: джерело інформації – канал (аналітик) передачі – приймач (споживач, замовник) інформації [14, с. 101].

Повідомлення – це носій інформації, який містить дані, знання або комунікаційні сигнали, канал передавання – шлях, по якому інформація

передається від джерела до приймача, а приймач, в свою чергу, це особа, система або пристрій, який отримує повідомлення і здатний його обробити та використати. Крім вищенаведених є також розповсюдження – процес донесення інформації від джерела до широкого кола отримувачів із метою інформування, впливу на поведінку, прийняття рішень або формування знань. Він відрізняється від передачі інформації, яка передбачає переміщення повідомлень від одного джерела до конкретного приймача, тим, що розповсюдження охоплює масові або цільові аудиторії і часто відбувається у формі комунікаційних кампаній та публікацій. І останнім видом інформаційних процесів, поданих на рисунку 1.2 є захист інформації. Проаналізувавши інформацію, подану у наукових джерелах [30], ми дійшли до висновку, що захист інформації – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних від несанкціонованого доступу, спотворення, втрати або знищення. Захистом інформації Варенко В. М. називає забезпечення неможливості доступу до інформації сторонніх осіб (несанкціонований, нелегальний доступ), а також незумисного або недозволеного використання, зміни чи руйнування інформації [14].

Крім того дослідник виокремлює напрямки, в яких слід здійснювати захист інформації, а саме:

- захист від випадкових чинників, тобто неправильних дій користувача, виходу з ладу апаратури;
- захист від злочинних дій, що полягають у розкритті конфіденційності (секретної) інформації, у несанкціонованому доступі до інформаційних ресурсів [14, с. 104].

Описані вище інформаційні процеси відіграють ключову роль у системі інформаційного забезпечення, оскільки саме вони забезпечують рух, обробку і цілеспрямоване використання інформації в межах організації. Ефективність організації цих процесів є критичною, адже без чіткої структури навіть найсучасніші інформаційні ресурси та технології не здатні повністю реалізувати свій потенціал.

В ході дослідження можемо зробити висновок, що інформаційні процеси є функціональною основою інформаційного забезпечення. Вони охоплюють усі етапи життєвого циклу інформації: від її створення та збирання до зберігання, пошуку, передавання, аналізу й використання в управлінській діяльності. Можна вважати, що інформаційні процеси виступають внутрішнім механізмом функціонування цієї системи.

Важливою умовою ефективної організації інформаційного забезпечення Литовченко Г. Д. [32] називає розуміння особливостей функціональних процесів, що потребує відповідного професійного знання. Оскільки в межах однієї посади неможливо охопити всі необхідні компетенції, у структурі організації доцільно виділяти окремі інформаційні напрями або групи, відповідальні за різні аспекти роботи з інформацією. Інформаційне забезпечення діяльності організації може розглядатися на трьох рівнях (корпоративному, функціональному та системному), і керування ним здійснюється на кожному з них [32, с. 124].

Отже, узагальнюючи підхід Литовченка Г. Д., можна зазначити, що ефективне управління інформаційним забезпеченням базується на глибокому розумінні функціональних процесів і потребує розподілу персоналу за рівнями спеціалізації. Така багаторівнева модель забезпечує узгодженість між організаційними процесами, інформаційними потребами та технічними рішеннями, створюючи цілісну систему управління інформаційним забезпеченням у межах підприємства.

Тарасенко Д. вважає, що без ефективної системи управління неможливе якісне інформаційне забезпечення, що допомагає усунути невизначеність, мінімізувати ризики та підвищити ефективність діяльності організації. Проте формування системи інформаційного забезпечення управління – це складний процес, що охоплює кілька етапів [70, с.42].

На першому етапі визначають потребу працівників та інших користувачів в інформації відповідного типу. На другому – основні компоненти системи інформаційного забезпечення управління (системи збирання, зберігання, опрацювання та передавання інформації), проектування баз даних, програмного

забезпечення, апаратних засобів, архітектуру системи. Наступним етапом дослідник Тарасенко Д. визначає розроблення програмного забезпечення для опрацювання й зберігання інформації, налаштування баз даних та інтерфейсів користувача, а також підготовка інфраструктури для забезпечення роботи системи. Надалі відбувається тестування, добір і навчання персоналу. За допомогою постійного моніторингу оцінюють ефективність використання системи для управлінських рішень. Перегляд стратегій та оптимізація роботи системи відбуваються за результатами тестування й оцінювання, що визначає потребу в розробленні нового забезпечення, його оновленні та адаптації системи до змін у бізнес-процесах або технологіях [70, с. 42].

У своїх дослідженнях Тарасенко Д. підкреслює, що ефективність інформаційного забезпечення безпосередньо залежить від рівня організації управлінських процесів. Створення системи інформаційного забезпечення управління потребує комплексного підходу, що поєднує технічні, програмні, організаційні та людські ресурси.

В ході дослідження нами було виявлено, що інформаційні процеси є ключовою складовою системи інформаційного забезпечення, оскільки саме вони забезпечують рух, трансформацію та практичне використання інформації в межах організації. Вони охоплюють увесь життєвий цикл інформації – від збирання, зберігання й опрацювання до передачі, поширення та захисту. Ці процеси не є суто технічними операціями, а виступають внутрішнім механізмом функціонування всієї системи інформаційного забезпечення, гарантуючи узгодженість роботи підрозділів, якість даних і можливість ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Ефективність цих процесів значною мірою залежить від рівня організації інформаційного забезпечення. Дослідники, зокрема Литовченко Г. Д., зазначають, що для якісного управління інформаційними потоками необхідне глибоке розуміння функціональних процесів та структурований розподіл обов'язків між працівниками. Інформаційне забезпечення доцільно розглядати на корпоративному, функціональному та системному рівнях, що дозволяє

гармонізувати інформаційні потреби організації з технічними можливостями та кадровими ресурсами.

У свою чергу, формування ефективної системи інформаційного забезпечення є складним і багатоетапним процесом, включає визначення потреб користувачів, проектування систем збирання та опрацювання інформації, створення програмного забезпечення. Успішне функціонування такої системи забезпечує усунення невизначеності, підвищення ефективності управлінської діяльності та дозволяє організації адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

1.3. Аналіз закордонного досвіду використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів

Цифрові технології та електронні сервіси у сучасному світі відіграють фундаментальну роль в підвищенні ефективності роботи державних і приватних установ. Вони забезпечують оптимізацію обробки інформації, пришвидшення процесу ухвалення управлінських рішень, зростання прозорості діяльності організації та мінімізацію ризиків помилок чи шахрайських дій. Цифрові рішення стали ключовим елементом у стратегіях розвитку інформаційного суспільства, а автоматизація даних та впровадження електронних платформ сприяють налагодженню продуктивної взаємодії між учасниками економічної, соціальної та управлінської сфер.

У сфері митної діяльності цифрові технології та електронні сервіси стають надзвичайно актуальними. Вони сприяють автоматизації митних процедур, скорочують час декларування товарів, забезпечують прозорість процесів і знижують ризики корупції. Застосування таких систем, як «Єдине вікно», онлайн-сервісів для оформлення декларацій та аналітичних платформ на основі Big Data дозволяє інтегрувати різні етапи митного контролю й обліку. Це забезпечує ефективну співпрацю між підприємствами, митними органами та міжнародними структурами.

Україна, як країна що активно залучається до глобальних торговельних процесів особливе значення надає дослідженню міжнародного досвіду використання цифрових технологій у митній сфері. Це дає змогу виявити передові практики та інновації, які можливо адаптувати до українських митних процедур та правил. У цьому контексті цифровізація митних процедур стає не лише засобом підвищення ефективності державного управління, а й рушійною силою економічного розвитку та інтеграції у світові постачальні ланцюги. Прикладом використання цифрових технологій в митній справі – «Електронна митниця». Електронна митниця (англ. «e-Customs») – це використання інформаційних технологій для дотримання митних вимог з використанням електронних каналів зв'язку, що замінюють паперові митні процедури, створюючи таким чином більш ефективне та сучасне митне середовище [5, с. 6].

Науковці Пашко П. В. та Шуляк В. П. у своїй праці [44] дають загальне поняття «Електронної митниці» як багатофункціональної комплексної системи, яка існує у митних органах країни і поєднує інформаційно-комунікативні технології і сукупність механізмів їхнього застосування, дає можливість поліпшити якість митного регулювання і вдосконалити митне адміністрування з метою гарантування митної безпеки держави. Перелік можливих шляхів гарантування митної безпеки держави подано на рисунку 1.3.

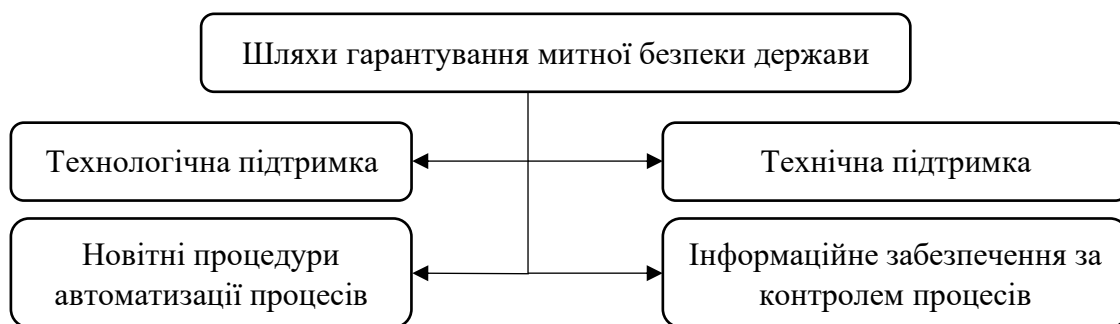

Рисунок 1.3 – Шляхи гарантування митної безпеки держави за Пашко П. В. та Шуляк В. П. [44]

Проаналізувавши інформацію, яку подають Пашко П. В. та Шуляк В. П. ми узагальнили шляхи гарантування митної безпеки держави, а саме:

- забезпечення технологічної підтримки, що дає змогу здійснювати безперервний двосторонній електронний обмін інформацією між органами державної влади, суб'єктами ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності), митними адміністраціями інших країн та митною службою держави, а також її нагромадження й оброблення;
- впровадження новітніх процедур автоматизації процесів митного контролю та оформлення, а також їх подальше технічне супроводження;
- розроблення й підтримка організаційно-технічних систем, що забезпечують функціонування комплексних автоматизованих механізмів оцінювання ефективності виконання завдань у сфері митної справи;
- надання інформаційної підтримки правоохоронним функціям, контролю за переміщенням товарів та іншим завданням, які входять до компетенції митних органів [44, с. 54].

На підставі аналізу напрацювань дослідників Сидоровича О. Ю. та Герчаківського С. Д. [66, с. 215] зазначаємо, що на початку 2000-х активне поширення глобалізаційних процесів, лібералізація міжнародної торгівлі, стрімке зростання її обсягів, розвиток електронної комерції та розширення застосування інформаційних технологій створили передумови для формування сучасних підходів до митного адміністрування. Сукупність цих чинників стала стимулом для запуску у 2003 році програми «Електронна митниця» в країнах ЄС. У межах її реалізації було впроваджено пілотний проєкт Системи експортного контролю (ECS), до якого долучилася частина держав-членів Союзу, зокрема Бельгія, Німеччина, Італія, Іспанія, Швеція, Велика Британія, Чехія, Данія, Португалія, Нідерланди, Австрія та Польща. Реалізація цього проєкту стала важливим етапом переходу європейських митних органів до електронних форм взаємодії та інтегрованого інформаційного обміну.

Дослідники Сидорович О. Ю. та Герчаківський С. Д. декларують, що відповідно до рішення Європарламенту № 70/2008/ЕС, було визначено низку заходів, спрямованих на перехід до електронного управління митними процедурами, забезпечення безперервної інформаційної взаємодії між митними

органами держав-членів ЄС та формування безпаперового митного середовища. Паралельно, з метою прискорення цифровізації митних операцій і процедур між митними органами країн-учасниць та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також розширення використання інформаційних технологій у діяльності ВМО (Всесвітньої митної організації), було розроблено «Методичні рекомендації щодо посилення застосування інформаційних технологій» [66, с. 215-216]. На основі цих документів та впроваджених ініціатив поняття «Електронна митниця» трактується як сукупність комп'ютеризованих інформаційних технологій, що забезпечують виконання митних формальностей, що подані на рисунку 1.4.

Рисунок 1.4 – Митні формальності за Сидоровичем О. Ю. та Герчаківським С. Д. [66]

Варто зазначити, що термін «paperless environment» (безпаперове середовище) як характеристику функціонування «безпаперової митниці» фахівці ВМО визначили не лише як передумову звільнення від використання паперових документів, а, здебільшого, як необхідний етап переходу до принципу «Єдиного Вікна» [66, с. 215].

Одним із напрямів цифровізації в сфері митної справи, який ми вбачаємо за потрібне висвітлити, є технологія блокчейну. Ніколаєв С. О. зазначає, що блокчейн забезпечує збір даних за допомогою сенсорних технологій і відкриває шлях програмним інструментам, які аналізують дані в режимі реального часу за допомогою систем підтримки прийняття рішень, які інтерпретують потоки даних та сприяють прийняттю рішень на різних рівнях аналізу. Блокчейн підвищує рівень обміну інформацією по всьому ланцюгу поставок, робить життєвий цикл товару більш прозорим, полегшує збір нових типів даних та покращує своєчасне прийняття рішень [41, с. 18].

Прикладом успішного застосування технології блокчейн у митній сфері є досвід митної служби Абу-Дабі, яка реалізує інноваційні ініціативи в межах концепції «невидимої» митної екосистеми, зорієнтованої на використання передових технологій і дотримання міжнародних стандартів [2]. Запроваджений проєкт покликаний підтримувати глобальні торговельні потоки, удосконалювати ланцюги постачання, підвищувати ефективність логістичних процесів та сприяти диверсифікації національної економіки. Завдяки постійній взаємодії з партнерськими структурами, посиленню цифрової інтеграції та розвитку інструментів міжсистемної сумісності, митниця Абу-Дабі впроваджує комплексні рішення з автоматизації, що забезпечують стійкість інфраструктури та безперервність цифрових послуг. Такі технологічні зміни підвищують якість обслуговування учасників зовнішньоекономічної діяльності, скорочують часові та фінансові витрати й створюють умови для подальшого зростання логістичного сектору. У підсумку це зміцнює конкурентоспроможність і міжнародні позиції митної системи Абу-Дабі [2].

Проаналізувавши досвід Абу-Дабі стосовно успішного впровадження блокчейну в митних системах, робимо висновок, що міжнародні митні адміністрації демонструють потенціал сучасних цифрових технологій у трансформації процесів контролю, обміну даними та управління ланцюгами постачання. Логічним продовженням цієї цифрової еволюції стає використання ще складніших інструментів – систем ШІ (штучного інтелекту), які здатні не

лише аналізувати великі масиви інформації, а й прогнозувати ризики, автоматизувати рутинні операції та підтримувати ухвалення управлінських рішень. Саме тому вбачаємо доцільним розглянути, яким чином ШІ впроваджується у практику роботи митних адміністрацій світу та які можливості він відкриває для підвищення ефективності митного адміністрування.

В умовах стрімкого зростання обсягів міжнародної торгівлі роль ШІ у митній справі набуває особливого значення. Завдяки ШІ митні органи отримують можливість швидше аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати потенційні порушення та забезпечувати більш прозоре й безпечне переміщення товарів через кордон. Оскільки в українському законодавчому полі закони про ШІ та структури управління продовжують розвиватися, митні адміністрації зіштовхуються зі складним завданням забезпечення дотримання вимог, залишаючись при цьому адаптивними до нових подій. Різноманітні глобальні підходи до регулювання ШІ підкреслюють необхідність для митних адміністрацій залишатися пильними та проактивними у впровадженні технологій ШІ/МН (машинне навчання).

Щоб відповідально орієнтуватися в цьому ландшафті згідно з відповідними законами і рекомендаціями, митним адміністраціям вкрай важливо бути в курсі цих різноманітних регуляторних підходів і поточних змін. Це включає моніторинг чинних законів, запропонованих законодавчих актів і рекомендацій, виданих національними та міжнародними організаціями. Розуміючи різні регуляторні моделі, митні органи можуть краще підготуватися до надійної та етичної інтеграції штучного інтелекту у свою діяльність.

Одним із найперспективніших напрямів застосування штучного інтелекту у митній сфері є інтелектуальний аналіз даних. Щодня фіксуються мільйони транзакцій, митних декларацій та переміщень товарів, що формує великі масиви інформації, опрацювання яких традиційними методами є малоефективним або навіть практично неможливим. У цьому контексті технології ШІ відіграють ключову роль, забезпечуючи можливість швидкого виявлення закономірностей,

оцінювання ризиків та автоматизації прийняття рішень на підставі комплексного аналізу структурованих і неструктурованих даних.

Для прикладу розглянемо «Автоматизовану систему цільового пошуку» (Automated Targeting System, ATS), що функціонує у Митно-прикордонній службі США [9]. Ця система виконує роль інструмента підтримки прийняття рішень, застосовуючи алгоритми машинного навчання для оцінювання ризиків, пов'язаних із вантажними відправленнями, пасажирями та транспортними засобами. АСЦП порівнює наявні дані з інформаційними масивами правоохоронних і розвідувальних органів та формує ризикові профілі на основі визначених сценаріїв і моделей. Завдяки цьому забезпечується можливість здійснення більш цілеспрямованого контролю високоризикових об'єктів.

Оновлені процедури функціонування АСЦП включають удосконалення користувацького інтерфейсу модуля перевірки пасажирів (Unified Passenger, UPAX), розширення кола категорій осіб, які підлягають аналізу, а також інтеграцію додаткових даних екіпажу відповідно до 19 CFR 122.49с. Крім того, система підтримує нові механізми міжвідомчого обміну інформацією, зокрема між Адміністрацією транспортної безпеки США (АТБ) та Митно-прикордонною службою (МПС), що сприяє підвищенню ефективності виявлення потенційних загроз та зміцненню системи безпеки кордону і транспортної інфраструктури [9].

Подібні системи демонструють, як застосування алгоритмів штучного інтелекту та автоматизованих рішень дозволяє підвищувати ефективність аналізу великих обсягів даних, виявляти ризикові об'єкти та оптимізувати процеси контролю. Завдяки таким технологіям забезпечується своєчасне виявлення потенційних загроз, підвищується точність класифікації товарів і спрощується прийняття управлінських рішень у сфері митного контролю.

Схожі підходи до автоматизації та використання аналітичних технологій у США знаходять своє продовження й у Європі. Так, у ході дослідження використання ШІ митними адміністраціями закордонних країн ми проаналізували досвід Нідерландів [4]. У рамках проєкту PROFILE митна адміністрація Нідерландів використовує штучний інтелект для автоматизованої

перевірки митних декларацій, отриманих від e-commerce постачальників, та порівняння їх з інформацією, доступною онлайн. Система web-crawling аналізує опис товарів у деклараціях, шукає їх на e-commerce платформах, визначає продажну ціну та порівнює її з заявленою в декларації, формуючи індикатор ризику (зелений/червоний). Таке використання алгоритмів ШІ дозволяє класифікувати товари, виявляти ризикові об'єкти та підвищувати ефективність контролю митних потоків [4].

Проаналізувавши ці приклади ми можемо стверджувати, що імплементація засобів ШІ в роботу митних органів безсумнівно пришвидшує час перевірки товарів, дає можливість опрацювання великих масивів інформації, тим самим зменшуючи ризик технічних помилок чи «людського фактору», а також робить людську працю легшою з технічної точки зору. Водночас широке впровадження алгоритмів ШІ та машинного навчання у митній сфері створює нові виклики. Хоча такі системи значно підвищують ефективність контролю та автоматизацію процесів, вони також ускладнюють загальну структуру управління інформацією і відкривають потенційні вектори для кіберзагроз. Ці нові загрози необхідно контролювати, щоб захистити конфіденційні дані, забезпечити цілісність систем та підтримувати довіру громадськості. Дотримання правил кібербезпеки є важливим для захисту від загроз, які можуть поставити під загрозу національну безпеку, порушити торгівлю або розкрити конфіденційну інформацію [1].

Таким чином надійна система кібербезпеки, що відповідає вимогам законодавства, є надзвичайно важливою. Вона включає:

- дотримання відповідних правил кібербезпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- дотримання міжнародно визнаних стандартів кібербезпеки, таких як ISO/IEC 27001, що забезпечить структурований підхід до управління інформаційною безпекою;
- проведення митними адміністраціями ретельної оцінки ризиків, щоб виявити потенційні загрози для своїх систем ШІ/МН та даних, які вони обробляють;

- посилення безпеки митними адміністраціями поза межами традиційних систем на основі паролів, наприклад, багатофакторної автентифікації;
- безперервний моніторинг та розвідка загроз [1].

Отже, проаналізувавши закордонний досвід ми прийшли до висновку, що цифрові технології та електронні сервіси є ключовими інструментами підвищення ефективності роботи митних органів. Вони забезпечують оптимізацію обробки інформації, прискорення процесів ухвалення рішень, підвищення прозорості діяльності та мінімізацію ризиків помилок і шахрайства.

Крім того, нами було з'ясовано роль «Електронної митниці» у забезпеченні ефективного митного адміністрування. Електронна митниця (e-Customs) виступає багатофункціональною системою, що поєднує інформаційно-комунікаційні технології з організаційними механізмами для покращення митного регулювання та гарантування безпеки держави. Вона забезпечує технологічну підтримку безперервного двостороннього електронного обміну інформацією між органами влади, суб'єктами ЗЕД, митними адміністраціями інших країн та національною митною службою, автоматизує процеси митного контролю, підтримує оцінку ефективності виконання завдань та надає інформаційну підтримку правоохоронним органам.

Було проаналізовано застосування передових технологій, таких як блокчейн у митних системах, на прикладі митниці Абу-Дабі, що показує потенціал сучасних цифрових рішень у трансформації процесів контролю, обміну даними та управління ланцюгами поставок. Завдяки інтеграції сенсорних технологій, систем підтримки прийняття рішень та автоматизації процесів забезпечується прозорість життєвого циклу товарів, покращується своєчасність прийняття рішень та підвищується ефективність обслуговування учасників ЗЕД.

Було дослідження впровадження ШІ/МН у митній сфері на основі досвіду США та Нідерландів. Зокрема у США Автоматизована система цільового пошуку (ATS) дозволяє швидко аналізувати великі масиви даних, формувати ризикові профілі, підвищувати точність класифікації товарів та оптимізувати управлінські рішення. У свою чергу в Нідерландах впровадження ШІ

здійснюється через систему PROFILE, що використовує web-crawling для перевірки декларацій e-commerce, автоматичного визначення цін та формування індикаторів ризику.

Та все ж незважаючи на переваги використання ШІ в митній справі, глобальне впровадження ШІ створює нові ризики, які можуть загрожувати конфіденційності даних, цілісності систем і довірі громадськості. Для їх контролю митні адміністрації повинні дотримуватися міжнародних стандартів кібербезпеки, здійснювати оцінку ризиків, впроваджувати багатофакторну автентифікацію та забезпечувати безперервний моніторинг загроз.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Опрацювавши матеріал першого розділу нами було зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано визначення науковців та узагальнено повноту та багатогранність понять «інформація» та «інформаційний ресурс». Охарактеризовано поняття «інформаційне забезпечення» яке тісно пов'язане з рядом суміжних термінів, що висвітлюють різні аспекти інформаційної діяльності. З'ясовано, що інформація є багатогранним і обширним поняттям, що виступає як змістовна складова повідомлень і людських знань, а також підкреслює ефективність і розвиток управлінської діяльності в установах. Окреслено, що інформаційний ресурс є впорядкованою сукупністю цінної для користувача інформації, а інформаційна система – це структурно-технологічна сукупність засобів, методів і людських ресурсів, що забезпечує якісну обробку інформації.

На підставі проведеного ґрунтовного опрацювання термінів зроблено висновок, що «інформаційне забезпечення» можна визначити як комплексну систему, що базується на застосуванні сучасних інформаційних технологій і охоплює безперервний процес збору, обробки, зберігання, аналізу, передачі та використання інформації. Підкреслено, що така система інтегрує інформаційні ресурси, технічні, програмні та організаційні засоби для забезпечення ефективного функціонування управлінських і комунікаційних процесів.

2. У процесі написання роботи було резюмовано, що інформаційні процеси є ключовою складовою системи інформаційного забезпечення, оскільки саме вони забезпечують рух, трансформацію та практичне використання інформації в межах організації. Проаналізовано, що ці процеси охоплюють увесь життєвий цикл інформації – від збору, зберігання та обробки до передачі, поширення й захисту. Підкреслено, що інформаційні процеси не обмежуються суто технічними операціями, а виступають внутрішнім механізмом функціонування

всієї системи, гарантуючи узгодженість роботи підрозділів, якість даних та можливість ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

В ході аналізу наукових джерел дійшли до висновку, що формування ефективної системи інформаційного забезпечення є складним і багатоетапним процесом. Підкреслено, що успішне функціонування такої системи дозволяє усунути невизначеність, підвищити ефективність управлінської діяльності та забезпечує здатність організації адаптуватися до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі.

3. Проаналізовано закордонний досвід, та виявлено, що цифрові технології та електронні сервіси виступають ключовими інструментами підвищення ефективності роботи митних органів. Крім того, було охарактеризовано роль «Електронної митниці» у забезпеченні ефективного митного адміністрування як багатофункціональної системи, яка поєднує інформаційно-комунікаційні технології з організаційними механізмами для покращення митного регулювання.

У процесі дослідження було висвітлено застосування передових технологій, таких як блокчейн, у митних системах на прикладі митниці Абу-Дабі, а також ґрунтовно опрацьовано впровадження штучного інтелекту та машинного навчання у митній сфері на прикладі США та Нідерландів. Зокрема, в США Автоматизована система цільового пошуку (ATS) дозволяє швидко аналізувати великі масиви даних, формувати ризикові профілі, підвищувати точність класифікації товарів та оптимізувати управлінські рішення. Виявлено, що у Нідерландах впровадження ШІ здійснюється через систему PROFILE, яка використовує web-crawling для перевірки декларацій e-commerce, автоматичного визначення цін та формування індикаторів ризику, що сприяє більш ефективному контролю митних потоків.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ЯКІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Моделі та підходи до цифровізації інформаційної діяльності

Цифрова трансформація стала основною умовою модернізації державного управління, зокрема й митної сфери, де ефективність роботи безпосередньо залежить від оперативності, точності та доступності інформації. У сучасних умовах митні органи функціонують у складному інформаційно-комунікаційному середовищі, яке постійно оновлюється під впливом новітніх технологій. Це зумовлює потребу у впровадженні цифрових інструментів, здатних забезпечити автоматизацію процедур, інтеграцію інформаційних ресурсів, підвищення прозорості та зменшення людського фактора.

Таким чином цифровізація постає не лише як технічний процес, а як системна зміна підходів до організації інформаційних потоків і процесів обслуговування митних операцій. Для розуміння характеру цих змін важливо розглянути існуючі моделі та концептуальні підходи до цифровізації інформаційних процесів у митній сфері. Вони дозволяють визначити ефективні напрями модернізації, а також оцінити, яким чином цифрові технології впливають на структуру, зміст і результативність інформаційного забезпечення митної діяльності. Для цього важливим на нашу думку є уточнення понятійного апарату, зокрема необхідність визначити термін «інформаційна діяльність».

У вітчизняному правовому полі поняття інформаційної діяльності визначається передусім у Законі України «Про інформацію» [57], де під нею розуміють сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Це нормативне трактування задає загальну рамку функціонування інформаційної сфери як частини суспільних відносин.

Розширюючи зміст правового підходу, науковець Тарасевич В. М. [69, с. 4] у широкому сенсі визначає інформаційну діяльність як цілеспрямоване

виробництво, розподіл, обмін і споживання інформаційних продуктів, що дозволяє розглядати її як одну з підсистем суспільного виробництва. Таким чином, інформаційна діяльність постає не лише як процес задоволення інформаційних потреб у певного індивіда чи соціальної групи, а як складний соціально-економічний механізм, інтегрований у загальну структуру виробничих відносин.

У продовження економіко-правового дискурсу Коваленко Л. П. [25, с. 10] виокремлює три підходи до тлумачення інформаційної діяльності. А саме:

- інформаційна діяльність як соціальне призначення інформаційного права;
- інформаційна діяльність, як напрям правового впливу на суспільні відносини;
- інформаційна діяльність, як поєднання обох підходів.

Це трактування підкреслює, що інформаційна діяльність одночасно формує нормативну сферу й сама перебуває під її впливом, виступаючи як інструмент і як об'єкт правового регулювання.

З погляду організаційно-технологічних процесів дослідниця Швецова-Водка Г. М. [74] розглядає інформаційну діяльність як сукупність процесів збору, аналізу, перетворення, зберігання, пошуку та поширення інформації, які систематично здійснює певна організація або група осіб [74]. Це визначення акцентує увагу на технологічній складовій та процедурності інформаційних процесів, що забезпечують безперервний рух інформації в установах і організаціях.

У свою чергу, науковиця Сілкова Г. В. [67] пов'язує інформаційну діяльність із якісним та оперативним забезпеченням споживачів інформації відповідно до їхніх потреб. У центр ставиться не стільки процес, скільки результат – відповідність інформаційного продукту потребам користувача, що підсилює функціональний аспект поняття [67].

Дослідниці Загуменна В. В. та Кузьменко О. І. [22, с. 104] наголошують, що основна сутність інформаційної діяльності полягає у швидкому, якісному і повному задоволенні інформаційних потреб користувачів стосовно їх базової

діяльності. Тобто інформаційна діяльність постає як сервісно орієнтована система, спрямована на підтримку ефективності основних процесів, для яких вона забезпечує інформаційну основу.

Отже, аналіз наведених поглядів дозволяє нам розглядати інформаційну діяльність як багатовимірний феномен, що поєднує нормативно-правовий, економічний, організаційно-технологічний та сервісний виміри. Незважаючи на різні ракурси, спільним у всіх підходах є розуміння інформаційної діяльності як цілеспрямованої системи процесів і механізмів, покликаних забезпечувати якісне, оперативне та повне задоволення інформаційних потреб суспільства, організацій та окремих користувачів.

Науковиці Романишин Ю. Л. та Лаба О. В. у своїй праці [61] розглядають інформаційне обслуговування як прикладний сервісний рівень інформаційної діяльності, що забезпечує інтеграцію користувача у цифрове середовище. Та виокремлюють властивості інформаційного обслуговування, а саме:

- надання інформаційних послуг користувачам;
- задоволення інформаційних потреб користувачів у релевантній інформації засобами сучасних цифрових технологій;
- забезпечення доступу користувачів до інформації;
- комплексний підхід до процесів інформаційного обслуговування [61].

Таким чином визначення поняття «інформаційне обслуговування» дослідниць Романишин Ю. Л. та Лаби О. В. має схожі характеристики з визначенням терміну «інформаційна діяльність» науковиці Сілкової Г. В.

Інформаційна діяльність трансформується під впливом технологічних чинників та цифрових інструментів. У сучасних умовах традиційні процеси збору, опрацювання, зберігання та поширення інформації поступово змінюються під впливом цифрових рішень, що забезпечують автоматизацію операцій, інтеграцію великих масивів даних та їх швидке опрацювання. Такі тенденції характерні для більшості сфер суспільного життя, що свідчить про системний характер цифрових трансформацій.

Для кращого розуміння поняття «цифровізація» пропонуємо відштовхуватися від визначення науковця Сосніна О. В. [68], який під цифровізацією розуміє, інтеграцію цифрових технологій у повсякденне життя суспільства шляхом оцифрування всього, що можна оцифрувати, комп'ютеризацію систем і робочих місць для легкості та доступності [68].

У свою чергу Девід Террар [72], засновник і головний виконавчий директор Agile Elephant, розширив визначення цифровізації та зазначив, що цифрова трансформація – це процес переходу до нових способів роботи і мислення з використанням цифрових, соціальних, мобільних і нових технологій та включає зміну мислення керівництва, заохочення інновацій і нових бізнес-моделей, оцифровку активів і ширше використання технологій для поліпшення досвіду співробітників, клієнтів, постачальників, партнерів і зацікавлених сторін [72].

Науковець Биков В. Ю. [12] зазначає, що цифрова трансформація полягає не лише в технологічному оновленні, а й у системній зміні суспільних механізмів, які впливають на функціонування соціальних інститутів, зокрема управлінських структур інформаційної сфери [12]. Таким чином, цифровізація формує нову парадигму організації інформаційної діяльності, у межах якої змінюються підходи, інструменти та принципи її здійснення.

Проаналізовані нами підходи науковців демонструють, що цифровізація та цифрова трансформація охоплюють значно ширший спектр змін, ніж просте технологічне оновлення. Вона охоплює комплексні зміни процесів, моделей взаємодії, принципів організації діяльності та змісту управлінських рішень. Саме тому цифровізація формує нову парадигму інформаційної діяльності, у межах якої переглядаються традиційні підходи до роботи з інформацією та підвищуються вимоги до її якості, оперативності й безпеки.

У науковій праці дослідників Луценка В. Р. та Пікулі Т. О. [33] наголошується, що ефективна цифрова трансформація у сфері інформаційної діяльності неможлива без чіткого нормативно-правового забезпечення. Воно має охоплювати ключові аспекти цифрової безпеки, доступу до інформації,

захисту персональних даних і забезпечення прозорості комунікацій. На думку авторів, саме нормативна узгодженість і правова визначеність створюють умови для гармонійного впровадження цифрових технологій, мінімізації ризиків та підвищення довіри до цифрових процесів у суспільстві [33].

Проаналізувавши наукові підходи Луценка В. Р. та Пікулі Т. О. ми з'ясували, що для стандартизованості та інтегрованості процесу цифровізації інформаційних послуг в різних сферах потрібно сформулювати правове підґрунтя. Для цього потрібно створити групу нормативних документів, представлену Законами України, а саме: «Про інформацію» [57], «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [51], «Про електронні документи та електронний документообіг» [50], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [55], «Про доступ до публічної інформації» [49], «Про адміністративні послуги» [48] тощо, а також підзаконні акти [33, с. 63].

Для глибшого розуміння цифрової трансформації науковці Ісаєв А. М. та Шиманська К. В. у своїй праці [23, с. 10] пропонують обрати мультидисциплінарний підхід під час визначення етапів цифровізації, оскільки цифрова трансформація охоплює кілька функціональних областей, і це дозволить визначити оперативні потреби цифрової трансформації на локальному рівні. Промоніторивши сфери інформаційних систем, цифрової економіки, інновацій та стратегій, стає зрозумілим, що є кілька етапів цифрової трансформації, починаючи від відносно незначних і закінчуючи більш серйозними змінами. Етапи цифрової трансформації, описані Ісаєвим А. М. та Шиманською К. В. [23, с. 10] подані на рисунку 2.1:

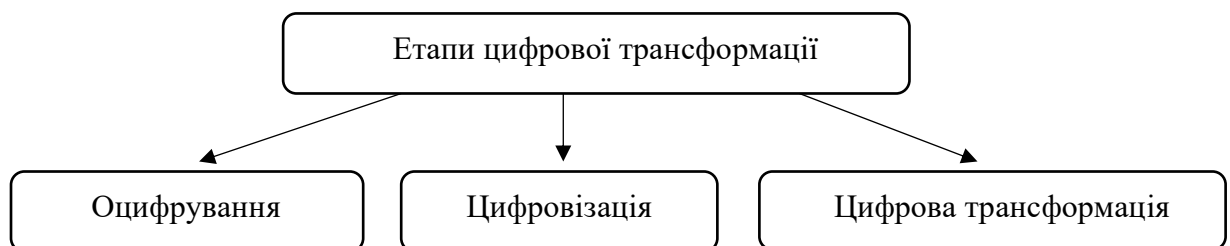

Рисунок 2.1 – Етапи цифрової трансформації за Ісаєвим А. М. та Шиманською К. В. [23, с. 10]

Підкреслимо, що оцифрування (рис. 2.1) як початковий етап цифрової трансформації передбачає переведення аналогових даних у цифрову форму. З огляду на наведені визначення, цей процес означає технічне відтворення наявної інформації в електронному вигляді. Він дозволяє перенести існуючі внутрішні та зовнішні процедури в цифрове середовище, однак не змінює самих підходів до формування цінності та не трансформує змістовної логіки діяльності [23, с. 10-11].

Цифровізація, на відміну від простого оцифрування, спрямована на переосмислення та вдосконалення вже існуючих процесів за допомогою цифрових технологій. Йдеться не лише про перенесення інформації в електронний формат, а про використання інформаційних систем, програмних рішень та аналітичних інструментів для оптимізації, автоматизації й модернізації діяльності. Саме завдяки цифровим технологіям стало можливим створення нових, складних і гнучких процесів, які базуються на використанні метаданих та забезпечують такі функціональні можливості, що в традиційному середовищі були б недосяжними.

Цифрова трансформація змінює не лише окремі процеси, а й стратегічні цілі організації та загальні підходи до здійснення діяльності. На відміну від цифровізації, яка переважно зосереджується на вдосконаленні та модернізації окремих економічних операцій чи організаційних процедур, цифрова трансформація охоплює глибшу структурну перебудову бізнес-моделі, управлінських практик і взаємодії між учасниками процесу. Разом із цим цифрова трансформація забезпечує ширше й ефективніше використання технологій для оперативного обміну даними та доступу до інформації. Така здатність швидко отримувати, аналізувати й поширювати інформацію є важливою передумовою конкурентоспроможності та одним із ключових показників ефективності сучасних організацій.

Таким чином ми визначили, що вищезгадані науковці утотожнюють поняття «цифровізація» та «цифрова трансформація», і хоч вони схожі в своїй головній ідеї застосування, все ж ці поняття є різними етапами в процесі

цифрової трансформації. Іншими словами, цифровізація є перехідним етапом до цифрової трансформації. Враховуючи викладене доцільним вважаємо в нашому дослідженні використовувати саме термін «цифрова трансформація».

У сучасній науковій літературі [11, 7, 6, 3] представлено низку моделей цифрової трансформації, які допомагають системно осмислити, як саме цифрові технології змінюють діяльність організацій та які етапи або механізми є ключовими для успішного переходу до нових цифрових форматів. Проведений нами ґрунтовний аналіз моделей, що використовуються для реалізації цифрової трансформації наведений в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Моделі реалізації цифрової трансформації

Автор	Назва	Трактування
Урбах Нільс, Смольник Стефан, Рімп Герольд [11]	Модель цифрової зрілості	Модель ґрунтується на підході бізнес-інженерії й охоплює такі виміри, як: ключові економічні індикатори, клієнтський досвід, інноваційність продукту, стратегія, організаційна структура, цифровізація процесів, співробітництво, інформаційні технології, корпоративна культура, експертність та управління трансформаційними змінами. У наукових джерелах саме ці складові визначаються як основні чинники цифрової трансформації. Водночас модель залишається доволі узагальненою, що дає змогу адаптувати її до широкого спектра сценаріїв розвитку підприємства в умовах цифрових перетворень.
Гесс Томас, Метт Крістіан, Бенліан Олександр, Вісбек Флоріан [7]	Модель «СЦТ (Структура цифрової трансформації)»	Ця концептуальна модель, що використовується для формування стратегії цифрової трансформації, охоплює чотири основні виміри: 1. Використання технологій – характеризує здатність організації досліджувати та впроваджувати нові цифрові рішення. 2. Зміни у створенні цінності – відображають, як цифрова трансформація впливає на формування та розширення ціннісних пропозицій компанії. 3. Структурні зміни – пов'язані з оновленням організаційних структур, процесів і компетенцій персоналу, необхідних для роботи з новими технологіями. 4. Фінансовий вимір – стосується фінансових потреб компанії для реалізації цифрових змін та її можливостей підтримувати ці перетворення..

Продовження таблиці 2.1

Автор	Назва	Трактування
Генрі Лукас-молодший, Ріту Агарвал, Ерік К. Клемонс, Омар А. Ель Соуї та Брюс Вебер [6]	Модель готовності	Модель охоплює всі ключові аспекти виробничого процесу, приділяючи особливу увагу технічним складникам цифрової трансформації у сфері машинобудування. Вона передбачає всебічний аналіз діяльності підприємства, зокрема оцінку наявного рівня компетентності персоналу, що є необхідним для ефективного впровадження цифрових технологій.
Ханьяс Саймон, Гесс Томас [3]	Модель динамічної діяльності	Модель процесу акцентує увагу на динаміці, яка дозволяє різним організаційним підрозділам ефективно реалізовувати стратегію. Вона зосереджується на ключових стратегічних питаннях, що сприяють розробці плану цифрової трансформації, пропонуючи анкету для оцінки здатності організації адаптуватися з огляду на створення цінності та необхідні організаційні коригування.

Проаналізувавши моделі, зазначені в таблиці 2.1 резюмуємо, що усі розглянуті моделі підкреслюють необхідність впровадження цифрових технологій для підвищення ефективності бізнес-процесів, адаптації до ринку та створення додаткової цінності. Кожна модель розглядає вплив на структури, процеси та компетенції персоналу. Це свідчить про те, що цифрова трансформація – це не лише технічне, а й соціально-організаційне явище. Крім того, моделі включають оцінку здатності організації адаптуватися, що дозволяє визначати сильні та слабкі сторони підприємства під час цифрової трансформації.

Таким чином, незважаючи на різні підходи, усі моделі мають спільну мету – підвищення ефективності організацій через цифрові трансформації. У комплексі ці моделі дозволяють отримати повне бачення процесу цифрової трансформації, що робить їх взаємодоповнювальними та такими, що можна застосовувати для різних типів організацій.

Отже, можемо дійти до висновку, що цифрова трансформація охоплює не лише технічні аспекти, такі як автоматизація процесів і оцифрування даних, а й організаційні, стратегічні та фінансові складові. Вона постає як комплексний і багатовимірний процес, який інтегрує технологічні, організаційні та стратегічні зміни і забезпечує підвищення якості інформаційного обслуговування.

Проаналізовано моделі, представлені в науковій літературі, та визначено, що всі вони спільно орієнтовані на оцінку та підвищення готовності організацій до цифрових змін, враховують вплив на структури, процеси та компетенції персоналу. При цьому кожна модель має власний акцент: узагальнена модель цифрової зрілості охоплює широкий спектр чинників цифрової трансформації, модель СЦТ концентрується на стратегічних і фінансових вимірах, модель готовності – на технічних і виробничих аспектах, а модель динамічної діяльності – на адаптивності організаційних підрозділів. У сукупності ці моделі цифрової трансформації дозволяють отримати повне уявлення про етапи, механізми та фактори успішного впровадження цифрових технологій, що робить їх взаємодоповнювальними та корисними для аналізу та модернізації діяльності організацій різного профілю.

2.2. Використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів

Сучасна митна діяльність неможлива без ефективного використання цифрових технологій та електронних сервісів. Зростання обсягів інформації, складність процедур контролю та потреба у швидкому обміні даними вимагають автоматизації процесів і впровадження нових інструментів для підвищення точності, прозорості та оперативності роботи митних органів.

Використання електронних систем, автоматизованих сервісів оформлення документів та інтегрованих баз даних, дозволяє не лише прискорити обробку інформації, а й змінити підходи до організації взаємодії з бізнесом і громадянами. Цифрові інструменти створюють умови для системного вдосконалення інформаційного обслуговування, підвищення ефективності управлінських рішень та контролю за митними операціями.

Найяскравішим прикладом використання цифрових технологій та електронних сервісів у роботі митних органів України є створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄАІС) митних органів. Відповідно до

Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем [52] ЄАІС – це багатофункціональна інтегрована автоматизована система, яка становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів з метою здійснення митної справи, і засобів їх забезпечення [52].

ЄАІС складається з функціональних систем ЄАІС, тобто сукупності технічних засобів, програмно-інформаційних комплексів, модулів та сервісів, які автоматизують процеси при здійсненні митної справи та забезпечують формування, зберігання, спільне використання і верифікацію інформаційних ресурсів ЄАІС [52]. Перелік функціональних систем ЄАІС поданий на рисунку 2.2.

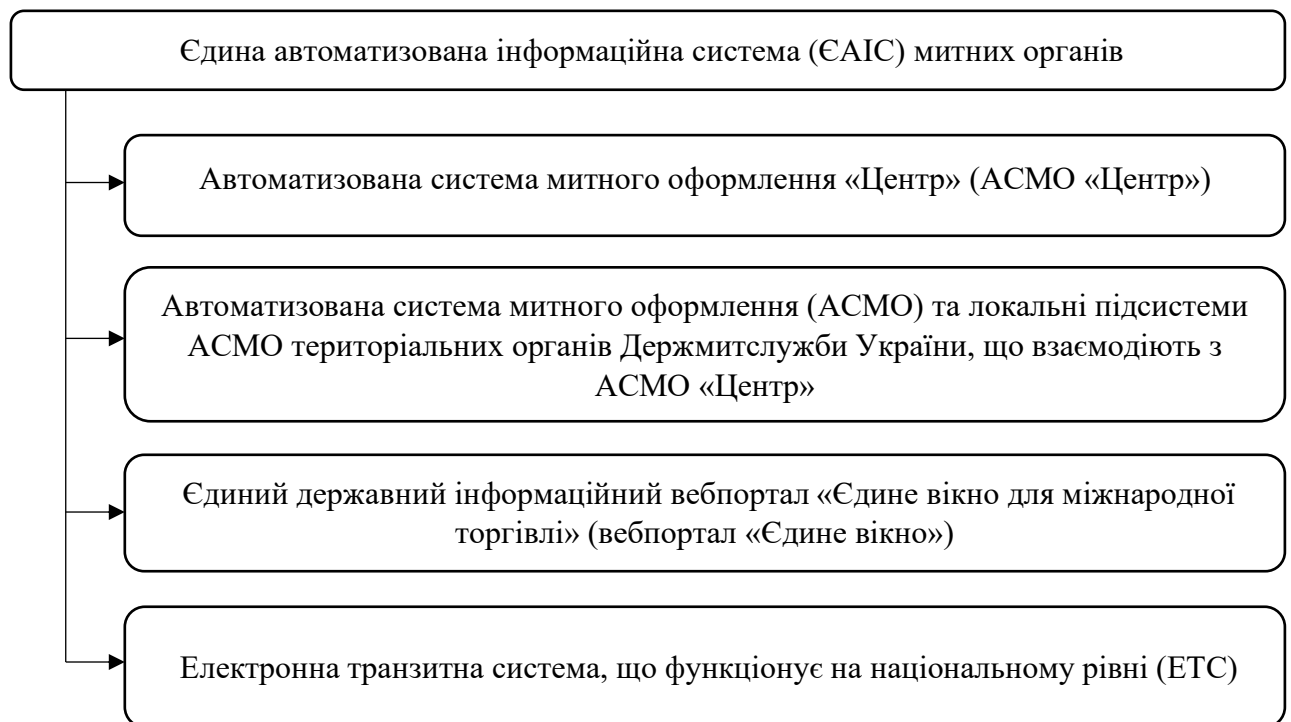

Рисунок 2.2 – Перелік функціональних систем ЄАІС [52]

Призначенням АСМО «Центр» є збір, накопичення та подальша обробка електронних митних декларацій, електронних копій митних декларацій, інших електронних документів, передбачених законодавством України з питань митної справи, електронних копій інших документів, передбачених законодавством України з питань митної справи, інформації в електронній формі, отриманої під

час здійснення митного контролю та митного оформлення та в межах міжвідомчої та міжнародної інформаційної взаємодії, на центральному рівні, а також архівування всієї інформації [52].

АСМО та локальні підсистеми АСМО територіальних органів Державної митної служби України (далі – Держмитслужба України), що взаємодіють з АСМО «Центр» забезпечують [52]:

- виконання передбачених законодавством України з питань митної справи митних формальностей, у тому числі після завершення митного оформлення;
- функціонування електронної системи управління гарантіями для інформаційної взаємодії між гарантами та митними органами, застосування гарантій та звільнення від гарантії;
- функціонування автоматизованої системи управління ризиками для визначення товарів, транспортних засобів, документів і осіб, які підлягають митному контролю, форм та обсягів митного контролю, що застосовуються до таких товарів, транспортних засобів, документів і осіб, а також збору, накопичення та обробки інформації про митні формальності, визначені за результатами застосування системи управління ризиками, та інформації про результати виконання таких митних формальностей [52].

Єдиний державний інформаційний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» – це офіційна онлайн-платформа Держмитслужби України, створена для спрощення та прискорення процедур міжнародної торгівлі [21]. Портал забезпечує електронну взаємодію учасників зовнішньоекономічної діяльності з митними органами та іншими контролюючими службами, надаючи можливість подання, опрацювання та обміну документами в цифровому форматі. Його функціонування спрямоване на зменшення бюрократичних бар'єрів, підвищення прозорості митних процедур, автоматизацію оцінки ризиків та мінімізацію часу, необхідного для проходження контролю.

Платформа інтегрує різні інформаційні системи державних органів, що дозволяє підприємствам і митним брокерам здійснювати необхідні операції

через один електронний інтерфейс. Застосування «єдиного вікна» забезпечує синхронізований обмін даними між митницею, фітосанітарними, ветеринарними, екологічними та іншими службами, що оптимізує координацію між ними та знижує кількість фізичних перевірок. Головна сторінка порталу зображена на рисунку 2.3.

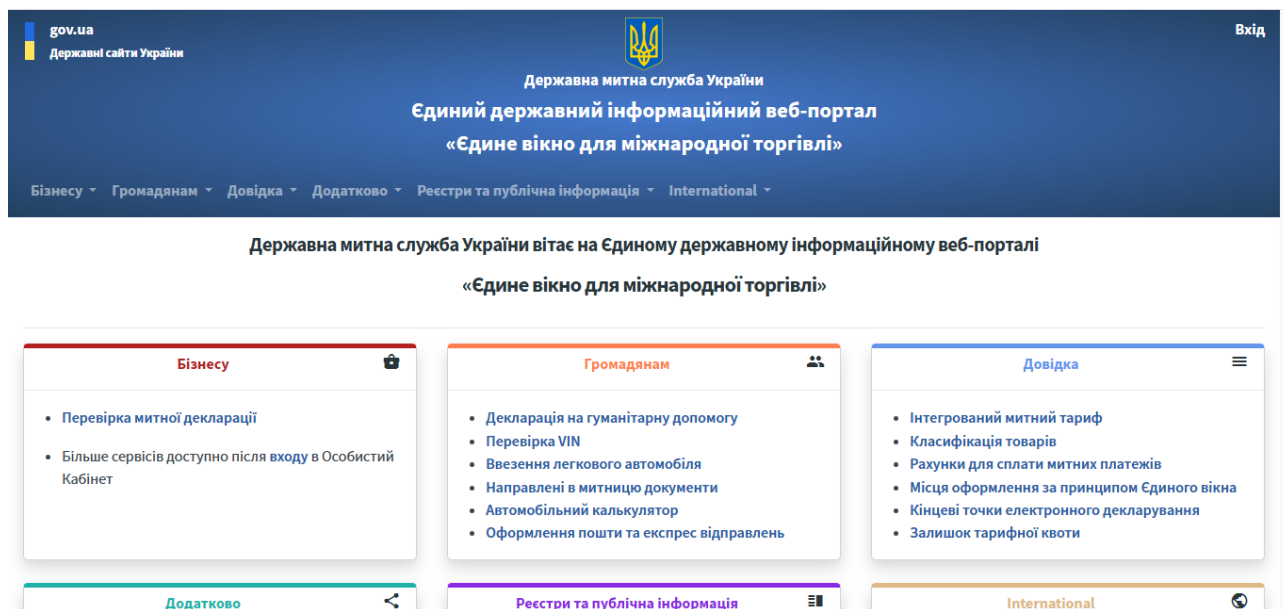

Рисунок 2.3 – Головна сторінка Єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»

Інтерфейс порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» характеризується структурованістю, інтуїтивністю та орієнтацією на користувача. Головна сторінка містить привітання від Держмитслужби України та коротку інформацію про призначення порталу. У верхній частині розміщені основні навігаційні елементи: «Головна», «Нормативні документи», «Кабінет користувача», «Поширені питання», «Контакти».

Доступні посилання на інструкції, регламенти роботи та новини щодо функціонування системи. Після авторизації відкривається особистий кабінет, де користувач може:

- подавати електронні документи та декларації;
- відстежувати статуси обробки;
- отримувати повідомлення від митних органів;

- здійснювати пошук по відправлених документах;
- переглядати історію взаємодії із системою.

У системі передбачені окремі розділи для обміну електронними повідомленнями, подання супровідних документів, отримання дозволів та погоджень контрольних органів, консультаційної та довідкової підтримки. Кожен сервіс містить підказки та покрокові інструкції, що полегшують роботу користувача.

Портал оформлений у офіційній державній стилістиці: переважають сині й білі кольори. Використовується лаконічна графіка та чіткі шрифти. Інтерфейс адаптований для перегляду з різних пристроїв, включно з мобільними.

Квеліашвілі І. М., Кийда Л. І. та Россочинська І. вважають, що нормативно-правовий підхід до застосування терміну «Єдине Вікно» передбачає впровадження спрощеного та прозорого інтерфейсу, за допомогою якого органи державної влади, зацікавлені особи, які задіяні у переміщенні товарів через митний кордон, для задоволення конкретних і вимогливих потреб бізнесу, забезпечують відповідний регуляторний контроль [24, с.52].

Всесвітня митна організація (далі – ВМО) зосереджує увагу безпосередньо на середовищі «Єдиного Вікна», а не на окремій його системі чи об'єкті. Цілі, які передбачено досягти в контексті впровадження «Єдиного Вікна» включають [10]:

- прискорений випуск та оформлення товарів;
- прискорене переміщення експортних, імпортних та транзитних вантажів;
- зменшення витрат на міжнародну торгівлю за рахунок скорочення процесуальних бар'єрів;
- співпрацю та координацію між прикордонними відомствами країн та їх державних установ;
- надання технічної допомоги у розбудові потенціалу.

Передбачається, що для подальшого спрощення торгових процедур і міжнародних інформаційних потоків подібний формат співробітництва може

також відбуватися між національними урядами. Митні адміністрації багатьох країн вже тривалий час співпрацюють між собою з обміну конфіденційною інформацією, ведення боротьби з транснаціональною злочинністю та контрабандою, нелегальною торгівлею. Особливо актуальною є взаємодія митних адміністрацій в частині обміну інформацією про міжнародний транзит вантажів [24, с. 53].

Для всіх національних митних систем характерними особливостями «Єдиного Вікна» ВМО визнано наступний перелік [10] наведений на рисунку 2.4

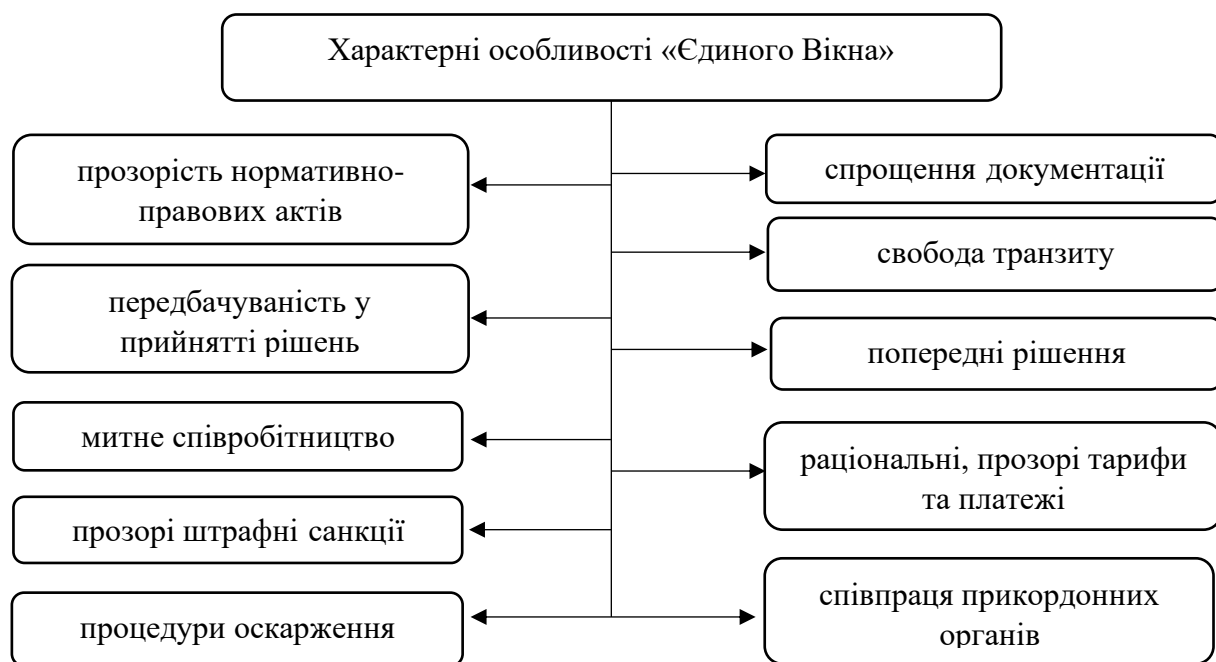

Рисунок 2.4 – Характерні особливості «Єдиного Вікна» за ВМО [10]

Опис національних платформ електронної взаємодії, зокрема українського «Єдиного вікна», корелює із загальноєвропейськими тенденціями цифровізації митних процедур [8]. У цьому контексті логічним на нашу думку є розгляд подальших кроків ЄС у напрямі стандартизації таких сервісів. Після майже десятирічного випробування пілотних проектів та кількарічної підготовчої роботи, у грудні 2022 року до законодавства Європейського Союзу було офіційно включено Регламент щодо створення «Єдиного вікна ЄС для митних органів». Прийняття цього документа заклало правові та організаційні засади для спрощення виконання окремих митних формальностей економічними

операторами та підвищення рівня інтеграції між національними системами. Запровадження «Єдиного вікна ЄС» передбачено як поетапний процес, розрахований приблизно на десятирічний період. На першому етапі, який набрав чинності в 2025 році, основна увага приділяється удосконаленню міжвідомчого обміну даними на кордонах ЄС. Це забезпечує можливість для митних органів автоматизовано перевіряти відповідність немитних формальностей вимогам, встановленим компетентними органами-партнерами. Реалізація цієї перевірки сприяє підвищенню ефективності моніторингу та контролю обсягів імпорту й експорту на рівні ЄС, що, у свою чергу, мінімізує ризики недобросовісних практик, зменшує ймовірність порушення немитних регуляторних норм та зміцнює загальну систему забезпечення дотримання вимог у сфері зовнішньоекономічної діяльності [8].

Призначенням ЕТС є забезпечення виконання митних формальностей, передбачених Конвенцією про процедуру спільного транзиту та Митним кодексом України, обмін інформацією та взаємодія між митними органами, у тому числі іноземних держав. ЕТС функціонує на національному рівні та сумісна з New Computerised Transit System (NCTS), що функціонує на міжнародному рівні. Для обміну інформацією для цілей процедури спільного транзиту країнами-учасницями Конвенції про процедуру спільного транзиту використовується Спільна комунікаційна мережа / Спільний системний інтерфейс Європейського Союзу (CCN/CSI) [52].

Узагальнюючи вищевикладене, функціональні системи ЄАІС формують цілісну цифрову інфраструктуру митних органів, яка забезпечує автоматизацію митних процедур, ефективний обмін інформацією та підвищення прозорості й оперативності митного контролю. Їх узгоджена робота створює основу для сучасної, технологічно орієнтованої митниці.

Відповідно до Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем [52] основними завданнями ЄАІС є:

- забезпечення виконання митних формальностей, передбачених законодавством України з питань митної справи;
- автоматизація процедур митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі митного контролю після завершення митного оформлення таких товарів, визначення форм та обсягів митного контролю, механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, сприяння захисту прав інтелектуальної власності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обміну митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, прийняття рішень митними органами;
- обмін інформацією та електронна взаємодія між митними органами, правоохоронними та іншими уповноваженими органами, у тому числі іноземних держав;
- забезпечення електронної взаємодії між фізичними особами, фізичними особами-підприємцями, юридичними особами, нерезидентами, які є учасниками відносин, що регулюються законодавством України з питань митної справи, їх уповноваженими особами (представниками), іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- забезпечення електронної взаємодії митних органів та їх посадових осіб з метою оперативної реалізації своїх повноважень, створення умов для зменшення часових та фінансових витрат на адміністративно-управлінські, інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи, моніторинг зведених та окремих даних, наявних у ЄАІС, обробку та формування значних обсягів даних, формування звітності;

– інформаційна підтримка здійснення митної справи під час виконання митними органами завдань і функцій, покладених на них законодавством України з питань митної справи, з метою підвищення ефективності їх виконання [52].

Провівши аналіз зазначимо, що завдання ЄАІС спрямовані на підвищення ефективності митного контролю, прозорості процесів, скорочення часу та ресурсів на оформлення, а також на забезпечення взаємодії як на національному, так і на міжнародному рівнях. Переходячи від завдань до функціонального наповнення ЄАІС, варто розглянути основні функції системи, які забезпечують реалізацію цих завдань на практиці та визначають її роль у цифровій трансформації митної сфери, зображені на рисунку 2.5.

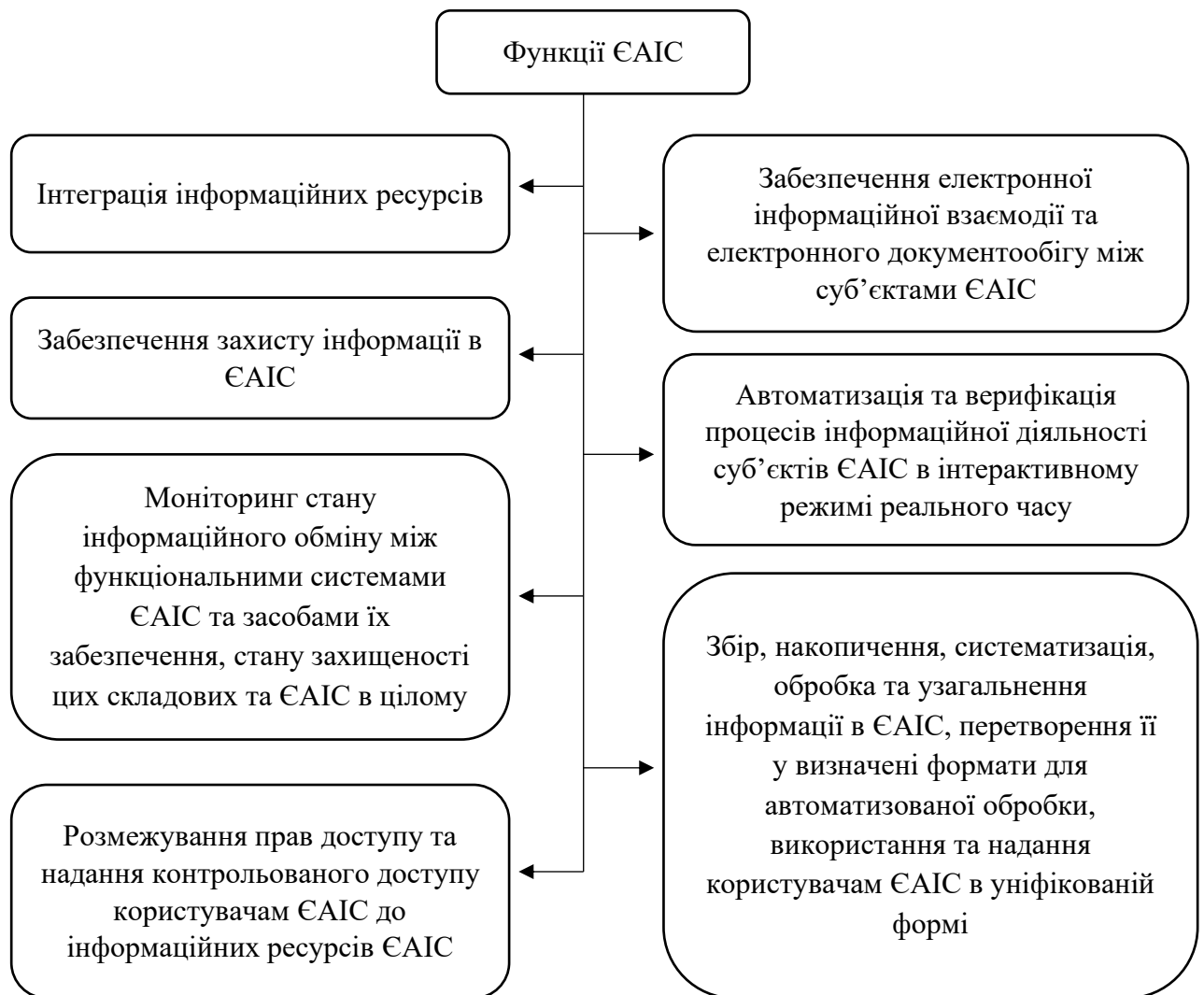

Рисунок 2.5 – Перелік функцій ЄАІС [52]

Таким чином можемо узагальнити, що функціонал ЄАІС охоплює повний цикл роботи з інформацією – від збору та обробки даних до захисту, контролю доступу та забезпечення безперервного інформаційного обміну між усіма учасниками митних правовідносин. Завдяки цьому ЄАІС виступає ключовим інструментом оптимізації роботи та надійності митної діяльності, а також основою для подальшої цифрової трансформації митних органів України.

У ході дослідження ми дійшли до висновку, що ЄАІС відіграє фундаментальну роль у формуванні сучасної цифрової інфраструктури митних органів. Вона не лише забезпечує автоматизацію та прискорення митних процедур, а й створює умови для підвищення прозорості, узгодженості дій та інформаційної безпеки в межах митної системи. Комплексний функціонал ЄАІС дозволяє ефективно координувати роботу всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, що є необхідною передумовою для подальшого розвитку цифрових сервісів і впровадження інноваційних технологій у митну сферу.

З метою отримання узагальненої інформації про впроваджені цифрові інструменти, електронні сервіси та напрями цифрової трансформації митної служби доцільним вважаємо звернутися за інформацією до офіційної вебсторінки Держмитслужби України [42].

Україна активно модернізує Митницю, упорядковуючи митні процедури та формуючи сучасні, зручні сервіси для користувачів. Ці зміни відбуваються у межах виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає гармонізацію митного законодавства й підходів. Упровадження цифрових технологій виступає ключовим інструментом для досягнення цих цілей.

У світовій практиці постійне оновлення ІТ-рішень є необхідністю, адже технології швидко змінюються й втрачають актуальність. Тому Держмитслужба України переходить від точкових модернізацій до створення повністю нової ІТ-інфраструктури для митної системи. Такий підхід дає змогу реалізувати більш швидкі, безконтактні та аналітично підсилені процеси, а модульна архітектура нових систем дозволить оновлювати кожен компонент окремо, не порушуючи роботу інших. Мета зміни процесів на Митниці завдяки її ІТ трансформації

передбачає перехід до більш ефективної безпаперової роботи завдяки автоматизації процесів, зниження корупційних ризиків через зменшення людського фактору в роботі, ускладнення шахрайства, гармонізацію норми й процедури з країнами ЄС, спрощення і здешевлення митних процедур для бізнесу та громадян. Такі зміни є важливими для ділових рейтингів України [42].

На офіційному сайті Держмитслужби України зазначені прогнозовані результати зміни процесів на Митниці завдяки її ІТ трансформації, що включають запровадження сучасних (цифрових, прозорих, автоматизованих) процесів функціонування Митниці та інструментів для її роботи й зручних (легких, швидких і зрозумілих) сервісів для бізнесу і громадян [42].

ІТ трансформації Митниці – це сервіси, процеси функціонування Митниці та інструменти для забезпечення її роботи, які отримують сторони митного процесу (громадяни/бізнес та працівники Митниці). ІТ трансформація Держмитслужби України передбачає 6 напрямків (рисунок 2.6), для реалізації яких розробляються/оновлюються та впроваджуються нові ІТ системи [42].

Рисунок 2.6 – Напрями реалізації ІТ-трансформації Митниці [42]

Кабінет взаємодії з Митницею означає запровадження в форматі онлайн: митного оформлення, сплати митних платежів, отримання адмінпослуг, взаємодії з іншими державними органами при митному оформленні. Реалізація цього напрямку забезпечується наступними ІТ системи: «Єдине вікно для

міжнародної торгівлі», Електронна система скарг, Служба підтримки (HelpDesk) [42].

Митний контроль та оформлення з використанням ІТ-технологій замінює людський фактор та ручне управління на автоматичне оформлення товарів без участі інспектора. Крім того Митницею впроваджено інтелектуальної системи аналізу ризиків.

Розвиток аналітичних інструментів публічної звітності Митниці передбачає удосконалення подання інформації про її інфраструктуру, запуск допоміжних сервісів для розрахунку митних платежів і класифікації товарів, а також систематичну публікацію даних у форматі open data.

Розумний пункт пропуску передбачає використання сучасних технічних засобів митного контролю – відеоспостереження й відеофіксації, автоматичного зчитування номерних знаків, вагового контролю та систем сканування – у поєднанні з комплексним аналізом даних, що забезпечується роботою низки ІТ-рішень, зокрема інтеграційної платформи управління пунктом пропуску, системи управління активами та електронних журналів пунктів пропуску.

Кібербезпека здійснюється впровадженням інструментів захисту інформації та централізованого моніторингу кіберзагроз, забезпечення сучасними засобами протидії та аналізу кіберінцидентів [42].

Гармонізація з ЄС охоплює впровадження спільної транзитної системи, розширення можливостей для Авторизованих економічних операторів (АЕО), посилення механізмів захисту прав інтелектуальної власності та удосконалення інструментів застосування фінансових гарантій. Реалізацію цих напрямів забезпечують відповідні ІТ-рішення: електронна транзитна система NCTS з її компонентами, функціонал АЕО у межах системи «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», а також митний реєстр об'єктів прав інтелектуальної власності, інтегрований у цю ж платформу.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що цифровізація митної сфери України є системним та стратегічним процесом, спрямованим на глибоку модернізацію всієї інфраструктури митних органів.

ЄАІС виступає фундаментом цієї трансформації, забезпечуючи автоматизацію митних процедур, прозорий і швидкий обмін даними, підвищення ефективності контролю та мінімізацію людського фактору. Її функціональні системи, що охоплюють усі етапи роботи з інформацією – від збору до аналітики та захисту – створюють цілісне цифрове середовище для якісного виконання митних формальностей.

Резюмовано, що застосування електронних платформ, таких як «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», дозволяє підприємствам подавати документи, відстежувати статуси декларацій, отримувати повідомлення від митних органів та координувати взаємодію з іншими контролюючими службами через єдиний інтерфейс.

Було визначено, що паралельно з розвитком ЄАІС Держмитслужба України впроваджує комплекс заходів у межах ІТ-трансформації, спрямованих на адаптацію української митниці до сучасних міжнародних стандартів. Такі напрями, як «Кабінет взаємодії з Митницею», «Розумний пункт пропуску», розвиток аналітичних сервісів, підвищення кібербезпеки та гармонізація з вимогами ЄС, забезпечують інтеграцію передових технологій у щоденну діяльність митних органів. Це сприяє створенню зручних сервісів для громадян і бізнесу, зменшенню корупційних ризиків та підвищенню ефективності роботи митниці.

2.3. Нормативно-правове забезпечення цифровізації митних органів України

Нормативно-правове забезпечення є ключовою передумовою успішної цифрової трансформації митних органів України, оскільки саме законодавча база визначає правові рамки, стандарти, механізми та інструменти впровадження сучасних інформаційних технологій у митну сферу. Умови інтеграції з Європейським Союзом, потреби бізнесу та громадян, а також глобальні тенденції у сфері міжнародної торгівлі вимагають системного оновлення митного

законодавства, адаптації IT-рішень до міжнародних стандартів та забезпечення прямої взаємодії між державними інформаційними системами.

Цифровізація митних процедур в Україні регулюється широким комплексом нормативно-правових актів і саме узгодженість і комплексність цих документів створюють правові умови для формування цифрової інфраструктури, необхідної для ефективного, прозорого та безпечного виконання митних функцій відповідно до європейських та світових стандартів.

Найголовнішим документом, що регулює здійснення митної справи, а також забезпечує законність діяльності митних органів України, в свою чергу й цифровізації, є Митний кодекс України (далі – МКУ) [36]. Цей нормативно-правовий акт визначає загальні принципи організації митної справи, повноваження митних органів та порядок виконання митних формальностей. Важливим аспектом сучасного МКУ є закріплення правових засад застосування електронного декларування, електронного документообігу, автоматизованого управління ризиками та контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Зокрема, глава 5 МКУ – Інформаційні технології та електронні інформаційні ресурси у митній справі – визначає основні принципи й правила, які дають правове підґрунтя для цифровізації митної діяльності [66]. Згідно зі статтею 31 МКУ митна справа здійснюється з використанням інформаційних технологій, у тому числі заснованих на системах, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, і засобів їх забезпечення, що функціонують на національному та/або міжнародному рівні. Впровадження систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, здійснюється відповідно до законодавства. Під час їх впровадження митні органи проводять консультації з усіма безпосередньо заінтересованими сторонами. У митній справі можуть застосовуватися системи, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, і засоби їх забезпечення, розроблені, виготовлені або придбані митними органами, та можуть бути сумісними з

аналогічними системами, що використовуються в Європейському Союзі, або мати інтерфейс інтеграційної взаємодії з ними [36].

Також, окремі статті регулюють використання цифрових технологій в митній справі – стаття 31¹ МКУ визначає можливість подання заяв, документів, запитів тощо в електронній формі, з використанням електронного підпису, стаття 32 МКУ встановлює вимоги до підтвердження відповідності систем, які забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів, та до захисту інформації, а стаття 257 МКУ «Процедура декларування» дозволяє здійснювати декларацію, зокрема електронну, через електронну митну декларацію з цифровим підписом [36].

Крім МКУ цифрову трансформацію митних органів регулюють Закони України (ЗУ), такі як «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Перший [50] закріплює можливість використання електронних документів під час митних процедур, а також визначає юридичну силу Е-підпису та електронних даних. Другий [59] створює нормативну основу для захисту інформаційних систем митниці та регламентує вимоги до кіберзахисту державних електронних ресурсів.

ЗУ «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [55] регулює захист даних, що обробляються в ЄАІС та інших системах митниці та встановлює засади криптографічного та технічного захисту. ЗУ «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [51] безпосередньо впливає на роботу митних органів, визначаючи правові засади використання електронної ідентифікації в митних процесах (митниця може офіційно використовувати електронний підпис, електронну печатку, електронну ідентифікацію учасників ЗЕД), забезпечуючи юридичну чинність електронних документів та дозволяючи використовувати довірчі послуги для безпеки даних.

У підрозділі 2.2 нами було зазначено, що постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) від 19.05.2023 № 263 «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови

застосування її систем» [52] є головним документом, який регулює роботу ЄАІС, визначає її структуру, завдання, функції та порядок інформаційної взаємодії.

Крім цього варто згадати про постанову, що регулює роботу електронного сервісу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», а також забезпечує електронний обмін документами між бізнесом та державними органами – Постанова КМУ від 21.10.2020 № 971 «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «Єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [53].

Постанова КМУ від 13.05.2020 № 386/208 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та Міністра фінансів України» [54] є ключовим нормативним документом, який забезпечує комплексну, безпечну та стандартизовану цифрову взаємодію митниці з іншими державними органами. Він створює правові та технічні умови для автоматизації контролю, підвищення ефективності та прозорості митних процедур, а також сприяє гармонізації національних ІТ-систем з європейськими стандартами.

Разом із формуванням національної нормативно-правової бази, яка регламентує цифровізацію митної сфери, важливого значення набуває узгодження цих норм із міжнародними стандартами. Адже цифрова трансформація митних органів не може відбуватися ізольовано, оскільки митні процедури за своєю природою передбачають постійний транскордонний інформаційний обмін, співпрацю з іноземними адміністраціями та використання уніфікованих технічних рішень.

У цьому контексті українська система митного регулювання інтегрується у європейський та світовий правовий простір. Важливим завданням є приведення національних норм щодо електронного декларування, транзиту, застосування інформаційних систем та управління ризиками у відповідність до міжнародних договірних зобов'язань України. Тому, необхідно розглянути ключові міжнародні акти, які визначають стандарти цифровізації митних процедур.

Серед міжнародних нормативно-правових актів доцільно виділити Конвенцію про процедуру спільного транзиту (Common Transit Convention, CTC) [26], яка має дуже суттєвий вплив на цифровізацію митних органів України. Її імплементація стала одним із ключових кроків у зближенні України з митною системою ЄС. Конвенція зобов'язує Україну використовувати New Computerised Transit System (NCTS) – спільну Європейську платформу, яка повністю електронізує процедуру транзиту, що означає відмову від паперового оформлення транзитних декларацій, подання всіх документів онлайн, обмін інформацією між митницями різних країн у реальному часі, автоматизацію маршруту та контролю руху товарів. Крім цього є ще ряд переваг, які надає імплементація Конвенції про процедуру спільного транзиту, які можна побачити на рисунку 2.7.

Рисунок 2.7 – Переваги імплементації Конвенції про процедуру спільного транзиту [26]

Можна стверджувати, що Конвенція про процедуру спільного транзиту стала ключовим каталізатором цифрової трансформації української митниці. Вона забезпечила перехід на європейські ІТ-стандарти, інтегрувала Україну до цифрового митного простору ЄС, прискорила розвиток NCTS та інших електронних систем, а також підвищила прозорість, безпеку та ефективність митних процедур.

Проаналізувавши нормативно-правове забезпечення цифровізації митних органів України можемо зробити висновок, що вищезгадані акти формують цілісну правову основу, яка дозволяє не лише автоматизувати процеси митного контролю, а й узгодити діяльність митної системи з європейськими та міжнародними вимогами. Законодавчі акти національного рівня – передусім Митний кодекс України, профільні закони про електронні документи, кібербезпеку та захист інформації, а також постанови Кабінету Міністрів щодо ЄАІС, «Єдиного вікна» та міжвідомчої інформаційної взаємодії – створюють комплексну нормативну базу, необхідну для впровадження сучасних ІТ-рішень. Ці документи визначають стандарти електронного декларування, порядок обміну даними, вимоги до захисту інформації, що забезпечує законність, прозорість та ефективність цифрових процесів у митній сфері.

Водночас висвітлені міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Конвенція про процедуру спільного транзиту, виступають важливими зовнішніми чинниками, які спрямовують цифрову модернізацію у відповідність до практик Європейського Союзу. Їх імплементація стала каталізатором переходу України на європейські технічні стандарти, передусім через впровадження NCTS – ключової електронної системи спільного транзиту. Це забезпечило інтеграцію української митної інфраструктури до єдиного цифрового митного простору ЄС, що дозволяє здійснювати транскордонні операції швидше, прозоріше та безпечніше.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що правові документи національного та міжнародного рівнів формують єдиний взаємопов'язаний комплекс, який визначає напрям, темпи й механізми цифрової трансформації

митниці. Вони забезпечують технологічне оновлення митних органів та наближення України до європейських стандартів управління кордоном та міжнародної торгівлі. Саме завдяки такому нормативному підґрунтю цифровізація митної сфери стає системною, прогнозованою та стійкою, а митниця – більш технологічною, клієнтоорієнтованою та інтегрованою у світовий торговельний простір.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Проаналізувавши матеріал другого розділу нами було зроблено наступні висновки:

1. Під час проведення дослідження було комплексно оцінено ключові напрямки цифрової трансформації митних органів України. Визначено, що цифрова трансформація митних органів не обмежується лише впровадженням новітніх технологій, а включає структурні зміни, удосконалення управлінських процесів, формування нових компетентностей персоналу, оптимізацію інформаційних потоків та забезпечення високих стандартів кібербезпеки. Проаналізовано моделі цифрової трансформації та виявлено, що кожна модель має свій аналітичний фокус – технологічний, фінансовий, структурний чи адаптаційний – однак у сукупності вони дають цілісне бачення шляхів і механізмів цифрової трансформації.

2. У процесі дослідження встановлено, що Єдина автоматизована інформаційна система митних органів України (ЄАІС) відіграє ключову роль у цифровій модернізації митниці, оскільки забезпечує автоматизацію всіх основних процедур – від подання декларацій до контролю ризиків, управління транзитом та електронного документообігу. Виокремлено її функціональні модулі, що забезпечують оперативний обмін даними, зменшення впливу людського фактору, прискорення митного оформлення та підвищення прозорості митних процесів. Резюмовано, що розвиток ЄАІС супроводжується впровадженням комплексних ІТ-проектів, серед яких «Кабінет взаємодії з Митницею», «Розумний пункт пропуску», вдосконалення аналітичних систем на основі великих даних, створення сучасної системи кіберзахисту.

3. Охарактеризовано нормативно-правове забезпечення цифровізації митних органів України, яке формує правові рамки, стандарти та технічні вимоги для впровадження цифрових технологій. Проаналізовано національні законодавчі акти – Митний кодекс України, закони про електронні документи, кібербезпеку, захист інформації, електронну ідентифікацію та електронні довірчі

послуги, постанови Кабінету Міністрів щодо ЄАІС, «Єдиного вікна» та електронної взаємодії між державними органами. Підтверджено, що нормативна база є достатньо широкою, комплексною і такою, що поступово адаптується до сучасних потреб цифрової економіки.

Окреслено значення імплементації міжнародних актів, насамперед Конвенції про процедуру спільного транзиту. Визначено, що впровадження системи NCTS забезпечило повну електронізацію транзитних процедур, інтеграцію української митної інфраструктури до єдиного європейського цифрового простору, швидший і безпечніший рух товарів, автоматизовану взаємодію між адміністраціями різних країн, зниження адміністративного навантаження на бізнес.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ МИТНИЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Загальна характеристика діяльності Івано-Франківської митниці

Згідно з положенням про Державну митну службу України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227, Держмитслужба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Держмитслужба України реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Вона здійснює повноваження безпосередньо та через територіальні органи. До територіальних органів Держмитслужби України належать митниці та спеціалізовані органи.

Івано-Франківська митниця є митним органом, який у зоні своєї діяльності безпосередньо здійснює митну справу, забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи, а також реалізацію делегованих повноважень Держмитслужби України як її відокремлений підрозділ.

Івано-Франківська митниця як територіальний орган Держмитслужби України має стандартну для територіальних митниць структуру, що включає апарат митниці та підрозділи митного оформлення і контролю. Організаційна структура Івано-Франківської митниці (відповідно до [75]) подана в додатку А.

Івано-Франківська митниця, як митний орган, у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, Митним кодексом України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України, постановами Верховної Ради України, прийняти відповідно до Конституції та законів України, Положенням про Державну митну службу України, іншими актами Кабінету Міністрів України, а також наказами

Міністерства фінансів України, Положенням про Івано-Франківську митницю [47] та наказами Держмитслужби України, дорученнями Голови Держмитслужби України, його першого заступника та заступників, виданими у встановленому законом порядку.

Інформаційно-аналітична діяльність у системі Держмитслужби України, зокрема в Івано-Франківській митниці, здійснюється відповідно до широкого комплексу законодавчих, нормативних і відомчих актів, які регламентують збір, обробку, зберігання, використання й захист інформації. Ця діяльність має забезпечити ефективне управління митними процесами, прогнозування ризиків, організацію митного контролю та прийняття управлінських рішень.

Виокремимо основні нормативно-правові акти, на основі яких ґрунтується діяльність Івано-Франківської митниці:

1. Митний кодекс України – визначає загальні принципи функціонування митної системи, права та обов'язки посадових осіб митних органів, порядок ведення обліку та використання митної інформації.

2. Закон України «Про інформацію» – встановлює правові основи створення, поширення, зберігання та захисту інформації в державних органах.

3. Закон України «Про доступ до публічної інформації» – регулює процедури оприлюднення та надання публічної інформації за запитом громадян і юридичних осіб.

4. Закон України «Про захист персональних даних» – визначає вимоги до обробки персональних даних у межах державних інформаційних систем, у тому числі митних баз.

5. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» – встановлює порядок формування, обігу, зберігання електронних документів і підписів.

6. Постанова КМУ від 19.05.2023 № 263 «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» – головний документ, який регулює роботу ЄАІС, визначає її структуру, завдання, функції, порядок інформаційної взаємодії.

Для глибшого розуміння інформаційної діяльності Івано-Франківської митниці, а також проведення аналізу взаємодії між її структурними підрозділами, доцільним вбачаємо вибір конкретної одиниці – відділу для подальшого опису. Нами було обрано відділ здійснення контролю у невиїзному порядку управління проведення митного аудиту Івано-Франківської митниці. Цей відділ здійснює пост-митний контроль шляхом проведення документальних невиїзних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – резидентів України стосовно своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів. Результатами таких перевірок стають акти документальної невиїзної перевірки – головні інформаційні продукти процесу інформаційно-аналітичної діяльності.

Права та обов'язки працівника Івано-Франківської митниці визначаються трудовим договором та положенням про структурний підрозділ [46], в якому той працює. Основні посадові обов'язки головного державного інспектора відділу здійснення контролю у невиїзному порядку управління проведення митного аудиту Івано-Франківської митниці:

1. Проведення документальних перевірок у невиїзному порядку дотримання платниками податків законодавства України з питань митної справи, а саме:

- правильності визначення бази оподаткування, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;
- правильності класифікації згідно з УКТ ЗЕД товарів, щодо яких проведено митне оформлення;
- обґрунтованості та законності надання (отримання) пільг і звільнення від оподаткування;
- відповідності фактичного використання переміщених через митний кордон України товарів заявленій меті такого переміщення та/або відповідності фінансових і бухгалтерських документів, звітів, договорів (контрактів), калькуляцій, інших документів платника податків, що перевіряється, інформації,

зазначеній у митній декларації, декларації митної вартості, за якими проведено митне оформлення товарів у відповідному митному режимі;

- законності переміщення товарів через митний кордон України, у тому числі ввезення товарів на територію вільної митної зони або їх вивезення з цієї території;

- проведення зустрічних звірок для з'ясування питань, що виникають під час здійснення перевірок дотримання законодавства України з питань митної справи.

2. Здійснення аналізу ефективності роботи з ризиками щодо ухилення від сплати митних платежів, опрацювання інформації що стосується фінансово-господарської діяльності платника податків за показниками податкової та фінансової звітності, зовнішньоекономічними операціями, товарно-грошовими потоками, схемами ухилення від оподаткування та внесення пропозицій щодо доцільності проведення документальних перевірок платників податків.

3. Проведення аналізу митних оформлень, спрямованих на виявлення фактів порушення суб'єктами ЗЕД законодавства України щодо повноти нарахування та сплати митних платежів. Внесення пропозицій до плану-графіку перевірок платників податків.

4. Направлення запитів до інших державних органів, установ, підприємств та організацій, а також ініціювання направлення запитів до уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності поданих митницям документів щодо товарів, митне оформлення яких завершено.

5. Проведення оцінки (повторної оцінки) відповідності підприємства критеріям та/або умовам надання авторизації АЕО (автоматизований економічний оператор).

6. Ведення і обробка встановлених Держмитслужбою України форм звітності. Підготовка за дорученням керівника відділу аналітичних та інформаційних матеріалів. Формування та надання звітності за результатами здійснення пост-митного контролю начальнику відділу.

7. Розгляд заперечень та прийняття рішення за їх результатами.

8. Виконання, в межах компетенції, доручень та завдань наданих керівником Відділу.

9. Надання методичної та практичної допомоги структурним підрозділам митниці. Здійснення інших повноважень, визначених законодавчими та нормативно правовими актами, положенням про Відділ здійснення контролю у невіїзному порядку.

10. Дотримання правил внутрішнього службового розпорядку, вимог охорони праці та пожежної безпеки, правил етичної поведінки державного службовця, вимог антикорупційного законодавства.

Головний державний інспектор відділу здійснення контролю у невіїзному порядку управління проведення митного аудиту Івано-Франківської митниці крім прав, передбачених статтею 7 Закону України «Про державну службу», має також наступні:

1. Запитувати й одержувати в установленому порядку від структурних підрозділів Івано-Франківської митниці, а також громадян та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності необхідну інформацію, матеріали для виконання покладених на Відділ завдань і функцій.

2. Взаємодіяти з питань, що належать до його компетенції, із структурними підрозділами Івано-Франківської митниці, державними органами та органами місцевого самоврядування, іншими підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами.

3. За дорученням керівництва Івано-Франківської митниці представляти інтереси Івано-Франківської митниці у судах, органах державної влади та в інших установах з питань, що належать до компетенції відділу здійснення контролю у невіїзному порядку.

4. Брати участь у навчаннях, семінарах, нарадах та інших заходах в межах компетенції відділу

5. Інші права, визначені Положенням про Відділ здійснення контролю у невіїзному порядку .

Описавши права та обов'язки головного державного інспектора відділу здійснення контролю у невіїзному порядку, потрібно окреслити канали комунікації з іншими структурними одиницями Івано-Франківської митниці. Відділ здійснення контролю у невіїзному порядку найчастіше взаємодіє з відділом здійснення контролю у виїзному порядку і відділом доперевірочного аналізу та оцінки ризиків (рис. 3.1), адже всі три входять до складу однієї структурної одиниці – управління проведення митного аудиту Івано-Франківської митниці.

Рисунок 3.1 – Взаємодія всередині управління проведення митного аудиту Івано-Франківської митниці

Взаємодія також відбувається з управлінням контролю та адміністрування митних платежів, управлінням боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, відділом по роботі з персоналом, відділом фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, організаційно-розпорядчим відділом та юридичним відділом. Комунікація з цими структурними одиницями митниці здійснюється шляхом надсилання службових записок в системі електронного документообігу «АСКОД» (рис. 3.2).

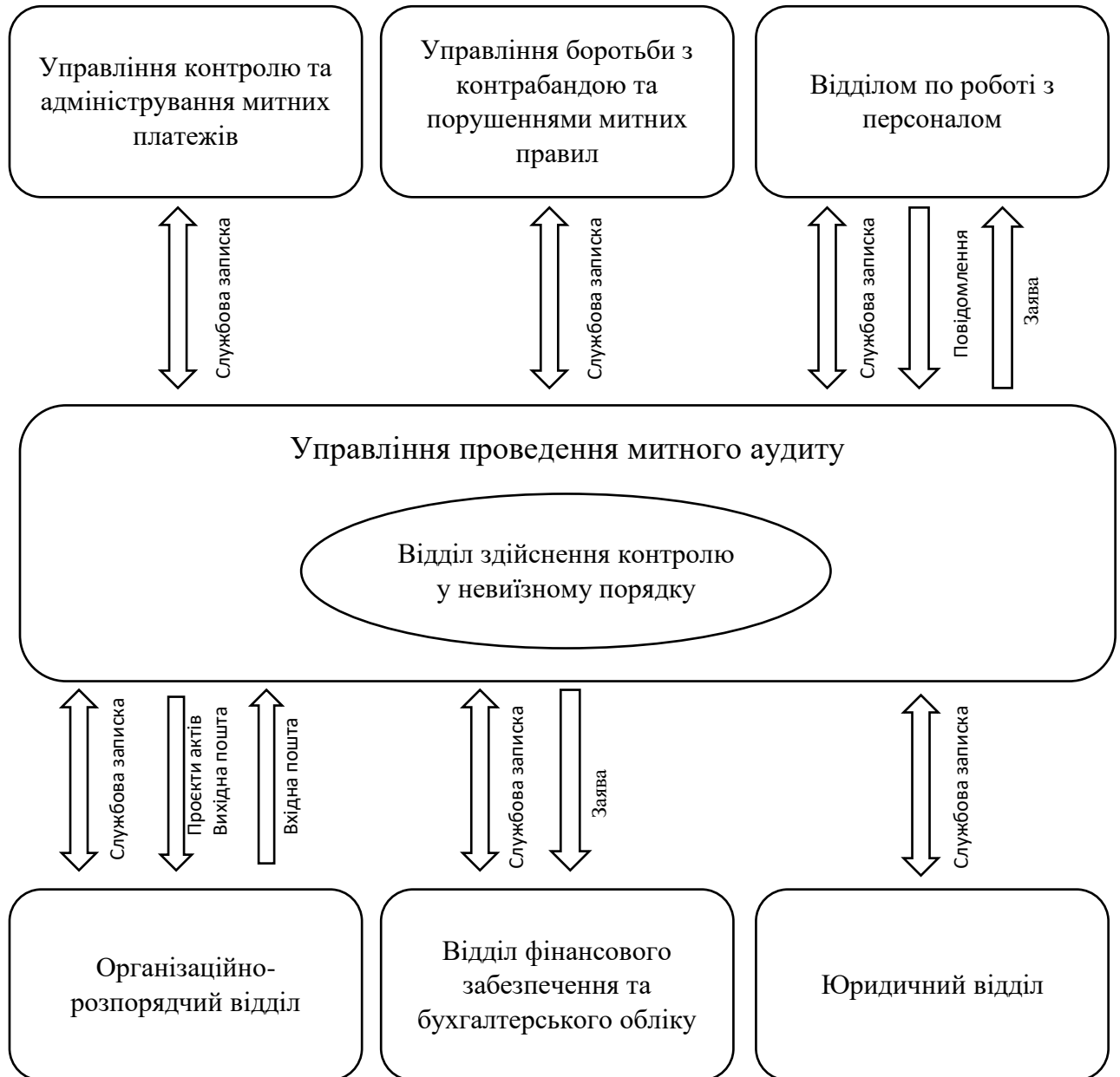

Рисунок 3.2 – Взаємодія зі структурними підрозділами Івано-Франківської митниці

Проаналізувавши внутрішні канали комунікації відділу здійснення контролю у невіїзному порядку важливо описати зовнішні зв'язки, які формують умови функціонування відділу на всеукраїнському рівні. Основою зовнішньої комунікації є листування з Державною податковою службою України, Головним управлінням Національної поліції в Івано-Франківській області, Державною міграційною службою України, Держмитслужбою України, митницями Держмитслужби України та платниками податків (рис. 3.3).

Рисунок 3.3 – Зовнішня комунікація відділу здійснення контролю у невиїзному порядку

Таким чином досліджена нами діяльність Івано-Франківської митниці, як територіального органу Держмитслужби України, ґрунтується на широкому нормативно-правовому підґрунті, що визначає її повноваження, структуру та механізми інформаційно-аналітичної роботи. Для аналізу було вибрано відділ здійснення контролю у невиїзному порядку, оскільки саме цей підрозділ виконує ключові функції пост-митного контролю, пов'язані із перевіркою достовірності та законності митних операцій. Характер його роботи безпосередньо впливає на рівень дотримання вимог митного законодавства та ефективність адміністрування митних платежів.

Внутрішня взаємодія відділу здійснення контролю у невід'язному порядку охоплює тісну співпрацю з іншими підрозділами управління проведення митного аудиту, а також з функціональними підрозділами Івано-Франківської митниці – управління контролю та адміністрування митних платежів, відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, юридичний відділ, відділ по роботі з персоналом та організаційно-розпорядчий відділ. Такий формат комунікації забезпечує комплексність аналітичної роботи, своєчасне отримання інформації та узгодженість управлінських рішень. Використання СЕД «АСКОД» сприяє оперативності та прозорості інформаційних процесів усередині митниці.

Разом із тим, ефективність роботи підрозділу значною мірою залежить і від налагоджених зовнішніх комунікацій. Взаємодія з податковими, правоохоронними, міграційними органами, іншими митницями та суб'єктами ЗЕД забезпечує доступ до необхідних даних для проведення документальних невід'язних перевірок і формування обґрунтованих висновків. Такий комплекс внутрішніх та зовнішніх зв'язків формує інформаційно-аналітичне середовище, у якому функціонує відділ, та визначає його здатність якісно виконувати завдання пост-митного контролю.

3.2. Аналіз наявного стану інформаційного забезпечення та інформаційних систем в діяльності аналізованої установи

Ефективність діяльності будь-якого митного органу значною мірою залежить від стану його інформаційного забезпечення та функціонування інформаційних систем. Саме вони визначають швидкість обробки даних, якість контролю та рівень взаємодії з іншими органами влади й суб'єктами ЗЕД. Інформаційне забезпечення Івано-Франківської митниці базується на функціонуванні комплексних електронних систем, нормативно врегульованих на державному рівні, з урахуванням вдосконалення здійснення інформаційної діяльності сектором митних інформаційних технологій. Приклад такого вдосконалення подано на рисунку 3.4, а саме сукупність основних

інформаційних систем, з якими працює інспектор митниці зібраних у одному функціональному модулі.

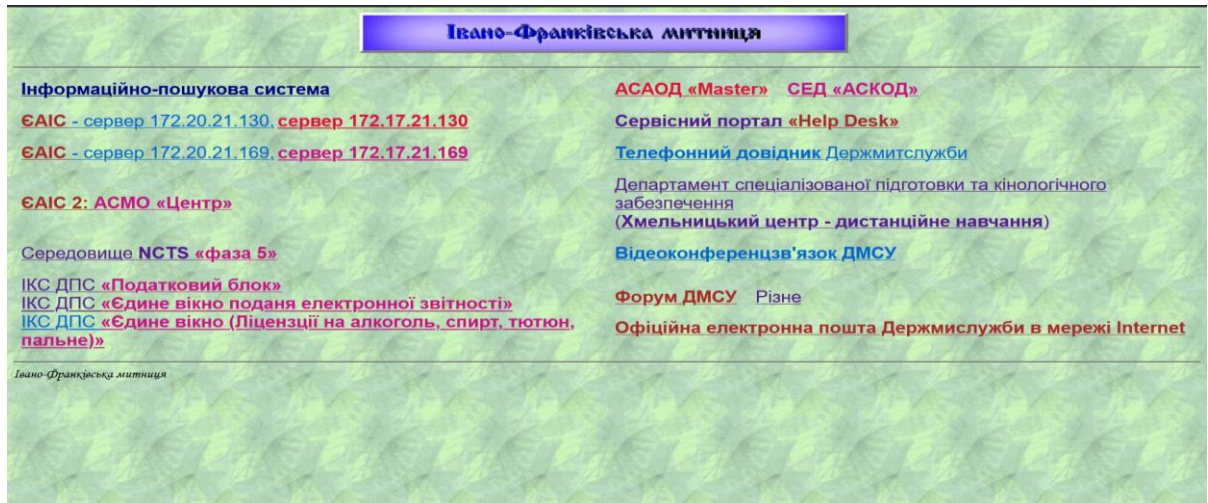

Рис. 3.4 – Функціональний модуль інформаційних систем Івано-Франківської митниці

Оснoву інформаційного середовища Івано-Франківської митниці становить ЄАІС, про яку ми раніше згадували в підрозділі 2.2. Завдяки ЄАІС забезпечується автоматизація митних процедур, уніфікація даних, обмін інформацією між підрозділами та формування аналітичних показників для управлінських рішень. Вхід до системи здійснюється за допомогою логіна і пароля, що є індивідуальним для кожного інспектора та змінюється щомісяця (рис. 3.5).

Рисунок 3.5 – Вхід до ЄАІС

Інтерфейс ЄАІС побудований за принципом структурованого робочого середовища, орієнтованого на виконання митних операцій. Основне меню

системи містить перелік функціональних модулів, які забезпечують доступ до даних про митні декларації, результати контролю, аналітичні відомості, історію взаємодій та службові довідники. Кожен модуль представлений у вигляді окремих вкладок або списків, що містять структуровані таблиці з можливістю сортування та фільтрації даних. На сторінці головного меню знаходяться наступні розділи: «Навігатор», «Обрані режими», «Нещодавні режими», «Новини останніх поновлень» та «Останні надходження нормативних документів» (рис. 3.6).

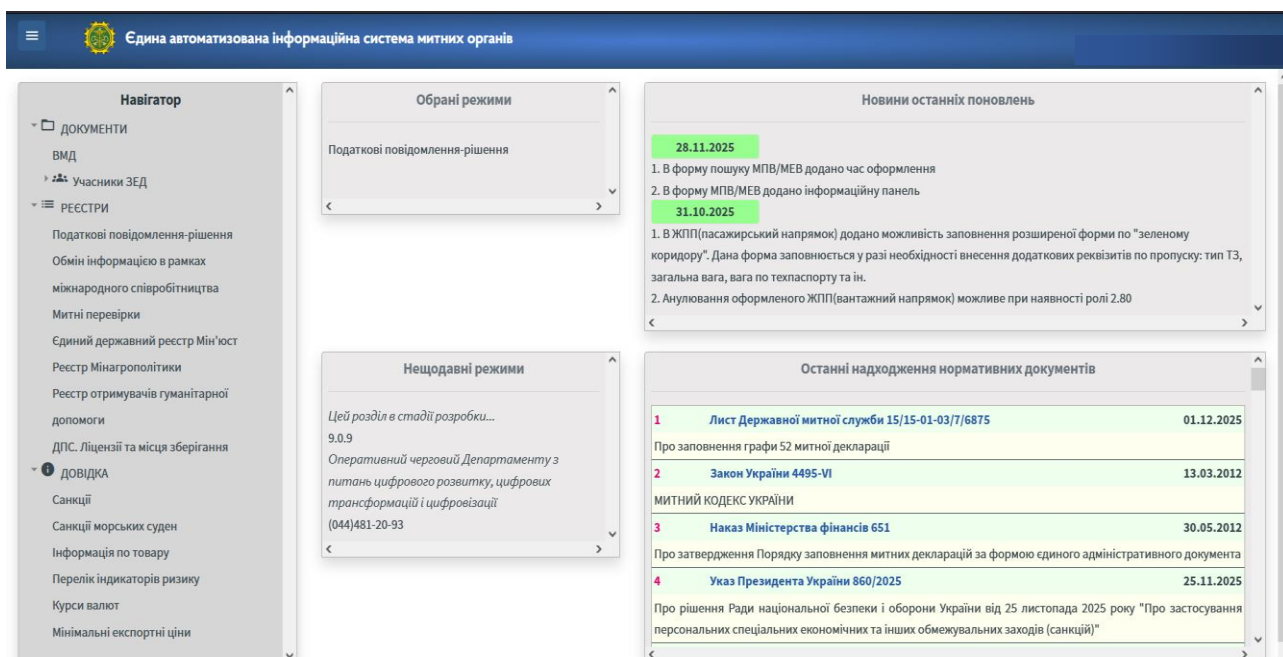

Рисунок 3.6 – Головна сторінка ЄАІС

Розділ «Навігатор» є найбільшим і складається з трьох підрозділів: «Документи», «Реєстри» та «Довідка». Підрозділ «Документи» дає можливість пошуку митних декларацій та учасників ЗЕД. «Реєстри» містять бази даних митних, податкових та інших державних органів для здійснення якісної митної перевірки. «Довідка» – підрозділ з довідковим апаратом митних органів задля якісного моніторингу ситуації. Розділ «Обрані режими» слугує можливістю для закріплення підрозділів для швидкого їх пошуку. Розділ «Нещодавні режими» знаходиться в розробці, проте з назви розділу робимо висновок, що там знаходитиметься історія відвіданих підрозділів. «Новини останніх поновлень» закріплює відомості про оновлення системи для кращої організації роботи в ній.

Розділ «Останні надходження нормативних документів» містить тексти статей МКУ та інших нормативно-правових документів, що мають пряме чи опосередковане відношення до митної справи.

Однією з ключових підсистем ЄАІС Держмитслужби, що використовується інспекторами митниці для виконання щоденних процедур контролю є Автоматизована система митного оформлення «Інспектор». АСМО «Інспектор» – це спеціалізована інформаційно-аналітична система митних органів України, призначена для забезпечення оперативного митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів. Вона забезпечує реєстрацію митних декларацій та електронних документів, автоматизовану перевірку інформації, у тому числі зіставлення даних із базами ризиків, оцінку митної вартості, класифікації товарів та нарахування митних платежів та контроль відомостей про переміщення товарів через митний кордон. Для входу в АСМО «Інспектор» потрібен логін і пароль входу в ЄАІС (рис. 3.7).

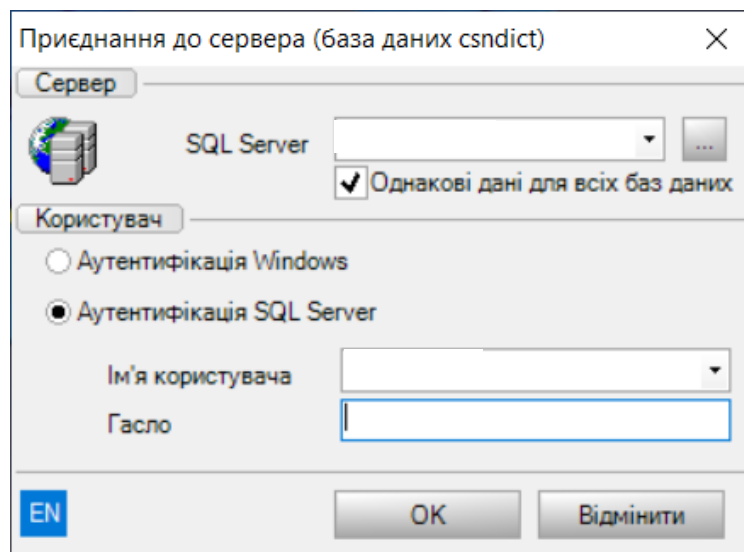

Рисунок 3.7 – Вхід в систему АСМО «Інспектор»

Інтерфейс АСМО «Інспектор» орієнтований на інспектора-митника та містить (Рис. 3.8):

- робоче меню, де зібрані модулі для перегляду декларацій, історій оформлень, рішень та повідомлень;
- пошукові форми, що дозволяють швидко знаходити декларації за номером, платником, видом операції чи іншими параметрами;

- вікно перегляду митної декларації, у якому відображаються розділи декларації, відомості про товари, додаткові документи;
- панель дій інспектора, що дозволяє накладати резолюції, формувати рішення, відкривати контрольні списки, працювати з ризиковими індикаторами;
- журнал подій, де фіксуються всі дії користувача;
- інтеграційні вікна для роботи з електронними повідомленнями, результатами перевірок і базами даних.

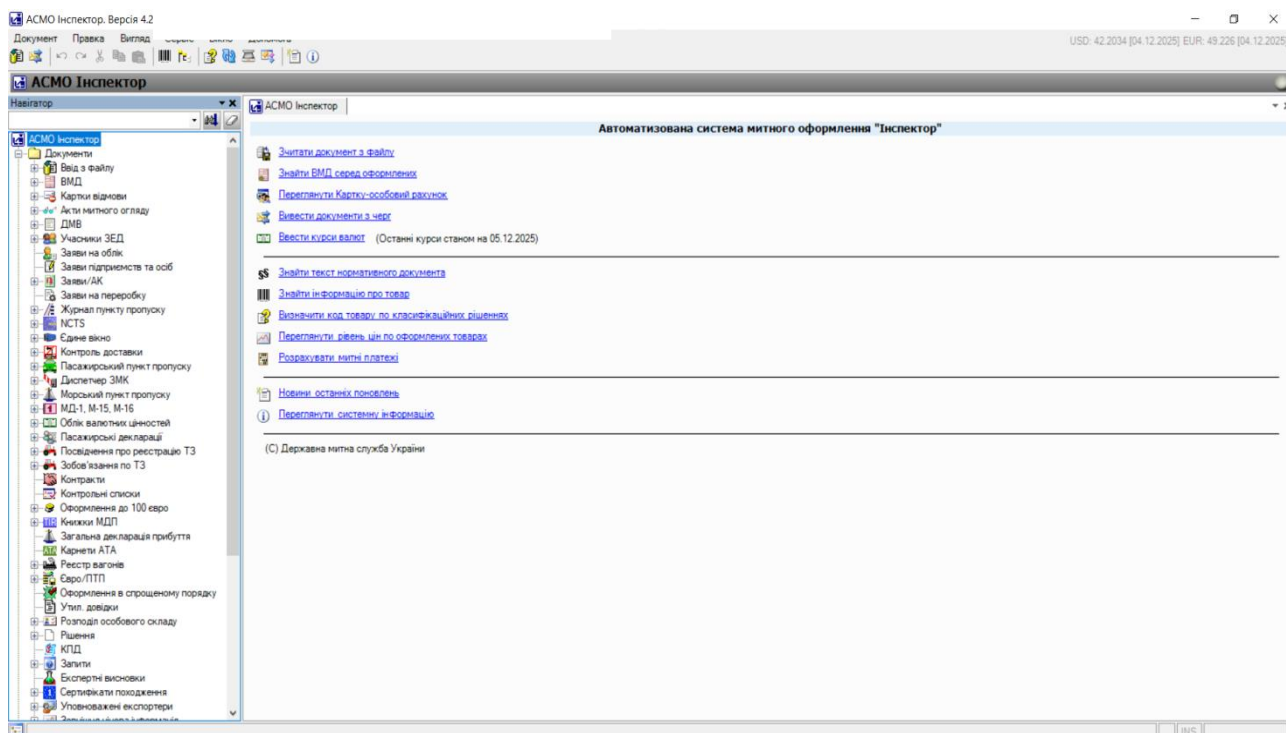

Рисунок 3.8 – Інтерфейс АСМО «Інспектор»

Інформаційні процеси Івано-Франківської митниці регламентовані комплексом законодавчих актів, які визначають порядок доступу до інформації, її захист, документообіг та електронну ідентифікацію. Застосування електронних документів і електронних підписів відповідно до чинного законодавства сприяє переходу до цифрових форм взаємодії як усередині митниці, так і між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

В Івано-Франківській митниці впроваджено електронний документообіг, що здійснюється за допомогою СЕД «АСКОД» – автоматизованої системи контролю та обліку документів. Це система електронного документообігу, яка

забезпечує реєстрацію, передачу, контроль виконання та зберігання службових документів у державних органах. Вхід в систему здійснюється за допомогою кваліфікованого електронного підпису (рис. 3.9).

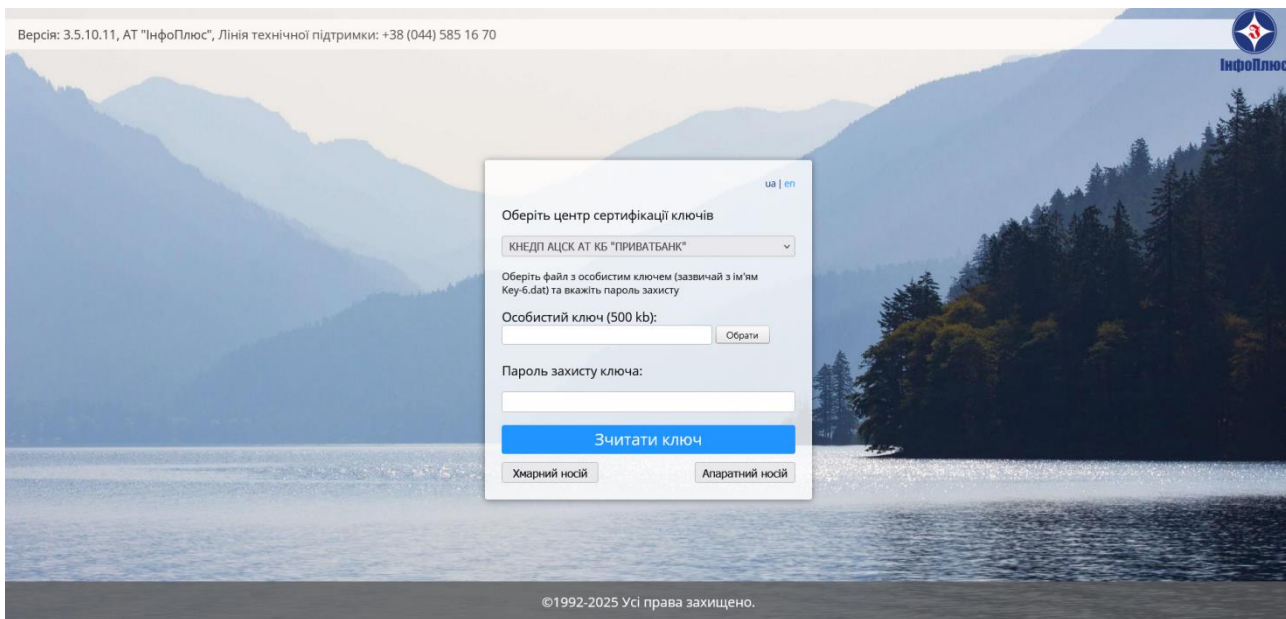

Рисунок 3.9 – Вхід до СЕД «АСКОД»

Головна сторінка СЕД «АСКОД» – це робоче середовище, у якому користувач отримує доступ до ключових інструментів електронного документообігу. Інтерфейс побудований за принципом інтуїтивно зрозумілої навігації: у верхній частині розташована панель вкладок, що містить основні розділи системи – «Документи», «Завдання», «Вхідні» та «Вихідні», «Реєстрація», «Контроль виконання», «Пошук» та інші функціональні блоки залежно від прав доступу (рис. 3.10).

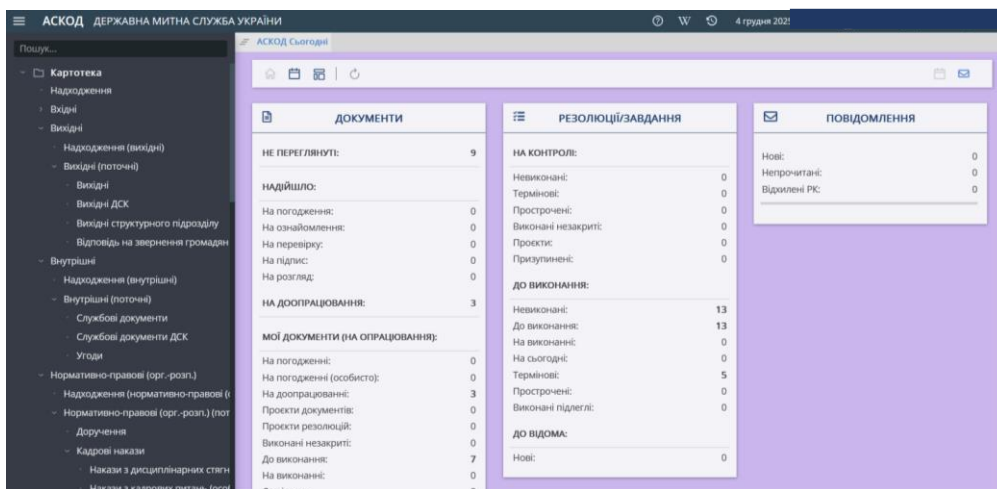

Рисунок 3.10 – Головна сторінка СЕД «АСКОД»

У центральній частині відображається робоча область, де подано списки документів або завдань. Вони подаються у вигляді структурованої таблиці з можливістю сортування, фільтрації та перегляду деталей. У верхній частині інтерфейсу розташована панель інструментів із кнопками для створення нового документа, передачі його на виконання, додавання резолюцій, формування звітів або завантаження додатків. Загалом, головна сторінка СЕД «АСКОД» організована таким чином, щоб забезпечити швидке переміщення між документами, прозорість контрольних статусів та зручність роботи зі службовим документообігом у межах організації.

Крім СЕД «АСКОД» для комунікації між структурними підрозділами Івано-Франківської митниці використовують Електронну поштову транспортну систему Держмитслужби України «Lotus: Notes» (рис. 3.11). Вхід до поштової системи здійснюється за допомогою логіна та пароля. Функціональні можливості «Lotus: Notes» схожі до можливостей інших електронних пошт: надсилання та отримання листів, можливість додавання користувачів у співавторство, додавання файлів, можливість сортування та фільтрування листів та інше. «Lotus: Notes» використовується в комунікації як між структурними підрозділами Івано-Франківської митниці, так і між митницями Держмитслужби України в інших областях.

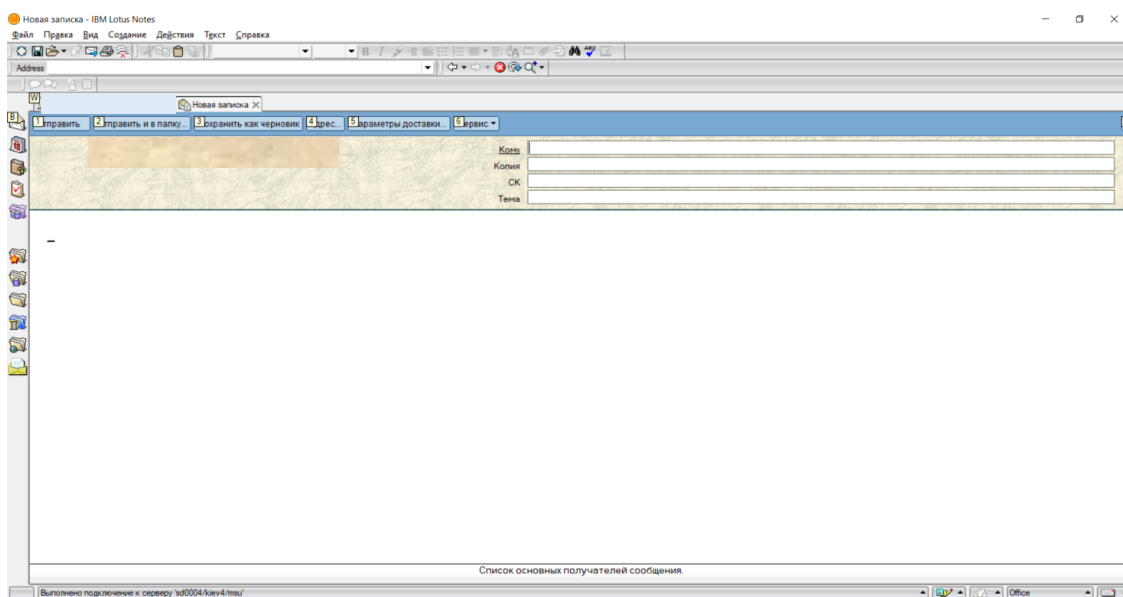

Рисунок 3.11 – Електронна поштова транспортна система Держмитслужби України «Lotus: Notes»

Функціонування інформаційних систем у митниці має прикладний характер та безпосередньо впливає на якість здійснення митного контролю і митного аудиту. Зокрема, для діяльності відділу здійснення контролю у невідному порядку важливими є доступ до баз даних про митні оформлення, можливість направлення запитів до інших державних органів, аналіз ризиків та формування звітності. Інформаційні системи забезпечують підрозділ актуальними даними про операції суб'єктів ЗЕД, що дозволяє своєчасно виявляти невідповідності, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення.

Загалом, стан інформаційного забезпечення Івано-Франківської митниці характеризується достатнім рівнем автоматизації ключових процесів, широким застосуванням електронних сервісів та поступовим розширенням можливостей інтеграції з іншими державними інформаційними ресурсами. Водночас подальший розвиток інформаційних систем потребує модернізації окремих компонентів, посилення взаємодії між реєстрами, удосконалення процедур обміну даними та підвищення кіберзахисту, що відповідатиме загальній стратегії цифровізації митних органів України.

Таким чином нами було проаналізовано стан інформаційного забезпечення Івано-Франківської митниці та резюмовано, що його основу складає ЄАІС, яка забезпечує автоматизацію митних процедур, сприяє формування аналітичних показників для управлінських рішень та гарантує обмін інформацією між структурними підрозділами. Висвітлено одну із підсистем ЄАІС Держмитслужби, а саме АСМО «Інспектор», що виконує реєстрацію митних декларацій і супровідних електронних документів, здійснює автоматизовану перевірку поданих даних з використанням інформації з баз ризиків, забезпечує перевірку правильності визначення митної вартості та класифікації товарів.

Описано СЕД «АСКОД», за допомогою якої в Івано-Франківській митниці здійснюється електронний документообіг: реєстрація, передача, контроль виконання та зберігання службових документів. Інтерфейс системи організовано таким чином, щоб користувач міг легко орієнтуватися між основними інструментами. Набір доступних вкладок може змінюватися залежно від рівня

доступу користувача та його службових повноважень. Згадано про Електронну поштову транспортну систему Держмитслужби України «Lotus: Notes» для комунікації між структурними підрозділами Івано-Франківської митниці та між митницями Держмитслужби України в інших областях.

3.3. Шляхи вдосконалення функціонування процесів інформаційного забезпечення в умовах цифрової трансформації засобами сучасних ІТ-інструментів та ШІ-технологій

У сучасних умовах цифровізації сфери державного управління істотно зростають вимоги до швидкості обробки інформації, точності аналітичних підходів та ефективності комунікацій між структурними підрозділами митних органів. Активна цифрова трансформація державного сектору сприяє модернізації процесів обробки даних, документування, контролю та інформаційної взаємодії. Водночас значні обсяги інформації, що циркулюють між структурними підрозділами митниці, іншими державними органами та суб'єктами ЗЕД, зумовлюють потребу у впровадженні інтелектуалізованих інструментів підтримки рішень. Традиційні інформаційні системи забезпечують лише базову автоматизацію операцій, проте не виконують глибокого аналізу даних, не адаптуються до контексту конкретної ситуації та не здатні прогнозувати потенційні ризики. Тому вдосконалення процесів інформаційного забезпечення митної служби має базуватися на використанні сучасних інформаційних технологій, зокрема автоматизованих аналітичних платформ, інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень та сервісів на основі штучного інтелекту.

У цих умовах доцільним є впровадження ШІ-помічника (інтелектуального консультанта) – спеціального програмного модуля, що інтегрується з інформаційними системами митної служби та забезпечує аналітичну, довідково-пошукову й організаційну підтримку діяльності інспекторів. ШІ-помічник створюється не як окрема система, а як надбудова над існуючими сервісами

ЄАІС, АСМО «Інспектор», АСКОД, електронною поштою та іншими модулями інформаційної інфраструктури. Таким чином ШІ-помічник буде інтегрований з іншими інформаційними сервісами Держмитслужби України та інших служб України. Функціональні можливості ШІ-помічника:

1. ШІ-помічник дозволяє митному інспекторові отримувати миттєві відповіді на запити щодо: норм законодавства, алгоритмів оформлення, інструкції щодо застосування кодів УКТ ЗЕД, правил визначення митної вартості, вимог до документів, довідкових даних з внутрішніх систем.

Система вміє шукати інформацію у документах, навіть якщо користувач вводить неточні формулювання.

2. Забезпечення консультаційної підтримки щодо особливостей митних процедур, порядку дій при оформленні, варіантів класифікації товару та у перевірці коректності заповнення декларації.

3. Перевірка правильності документів, прикріплених до митної декларації та виявлення відсутності обов'язкових даних, логічних помилок, невідповідності товарів, ваги, вартості, ризикових позицій та документальних суперечностей.

4. Співставлення інформації з базами ризиків, попередніми оформленнями, середніми статистичними показниками та даними міжнародної торгівлі.

5. Формування службових записок, актів, генерування шаблонів листів, заповнення простих звітних форм та узагальнення інформації з документів.

Основні функції ШІ-інструмента включають:

1. Швидкий пошук нормативно-правової інформації (акти, накази, положення, тлумачення окремих норм, а також надання посилання на джерела).

2. Підтримку у підготовці службових документів (генерування проєктів службових записок, відповідей на запити, аналітичних довідок або робочих висновків на основі структурованих даних).

3. Автоматичну обробку даних та первинну аналітику (аналіз інформації з митних декларацій, виявлення відхилень, підозрілих операцій, перевірка автентичності документів, прикріплених до митних декларацій).

4. Підтримка прийняття рішень.

5. Покращення внутрішньої комунікації, а також формування та оновлення баз даних, підтримка електронного документообігу, підбивання статистики та пошук довідкових матеріалів.

ІІІ-помічник митного інспектора пропонується як багаторівнева модель, що включає компоненти, подані на рис. 3.12:

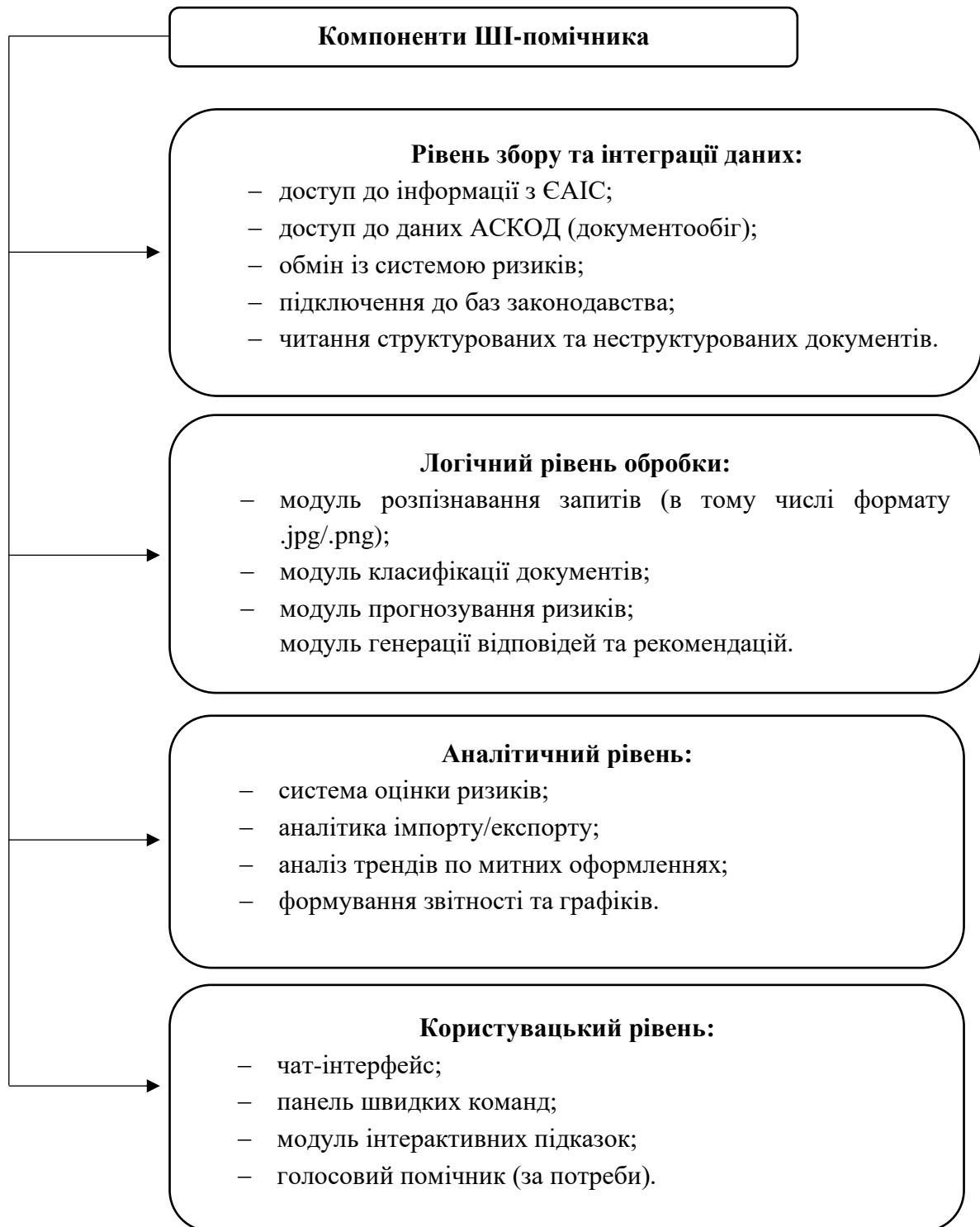

Рисунок 3.12 – Компоненти ІІІ-помічника митного інспектора

Крім наведених вище рівнів існує ще один – безпековий, який стосується усієї системи і реалізується авторизацією через КЕП, містить історію та журнал дій користувачів, гарантує багаторівневий контроль доступу через фільтрацію та маскування конфіденційної інформації відповідно до рівня доступу користувача. Модель ШІ-помічника митного інспектора можна переглянути в додатку Б.

Використання ШІ-помічника забезпечить: скорочення часу на пошук інформації в 3-5 разів, зменшення навантаження на співробітників, підвищення продуктивності роботи, точніший контроль ризиків, швидке виявлення помилок, зменшення ймовірності порушень через людський фактор.

Створення ШІ-помічника митного інспектора є логічним кроком цифрової трансформації митної служби України. Це рішення не лише автоматизує рутинні операції, але й забезпечує інтелектуальну підтримку прийняття рішень, покращує якість контролю та оптимізує роботу підрозділів. Запропонована модель відповідає сучасним вимогам, може бути масштабована та інтегрована в існуючу інфраструктуру, а також має значний потенціал для розвитку у напрямі повної цифровізації митних процесів. ШІ-помічник має стати інструментом, який знижує навантаження на персонал, мінімізує помилки, підвищує швидкість обробки даних і забезпечує якісно новий рівень інформаційного забезпечення.

Запровадження ШІ-помічника є важливим кроком для підвищення ефективності внутрішніх процесів Івано-Франківської митниці, однак цифрова трансформація охоплює не лише операційну діяльність, а й кадрову сферу. Паралельно з оптимізацією інформаційних потоків постає потреба у формуванні якісного кадрового резерву, здатного працювати в оновлених технологічних умовах. Саме тому логічним продовженням упровадження інноваційних ІТ-рішень ми вбачаємо розроблення інструментів зовнішньої комунікації, зокрема брошури для найму працівників митниці. Такий інформаційний матеріал сприятиме залученню мотивованих фахівців, які готові працювати в цифровому середовищі та взаємодіяти з сучасними інтелектуальними системами.

Брошура-запрошення на роботу в Івано-Франківську митницю – це рекламно-інформаційна брошура, спрямована на популяризацію митної служби

серед молоді, випускників ЗВО, майбутніх державних службовців та всіх, хто зацікавлений у кар'єрі в митній сфері. Мета брошури – популяризувати професію митника серед молоді, роз'яснити основні напрями діяльності Івано-Франківської митниці, ознайомити потенційних кандидатів із вимогами до вступу на службу та сформуванню позитивний імідж митної служби як сучасного, відкритого та престижного роботодавця. Готовий варіант брошури-запрошення на роботу в Івано-Франківську митницю поданий в додатку В.

Цільова аудиторія:

- студенти та випускники економічних, юридичних і управлінських спеціальностей;
- громадяни, які бажають працювати у сфері державної служби;
- учасники профорієнтаційних заходів і ярмарок вакансій;
- державні службовці, що хочуть змінити сферу діяльності.

Очікуваний ефект брошури – підвищення рівня поінформованості громадськості про діяльність митниці, зростання кількості кандидатів на митну службу, покращення іміджу митної служби серед молоді та формування стійкої позитивної репутації державної служби як сучасного роботодавця.

Таким чином, розроблені нами інформаційні продукти спрямовані та підвищення ефективності процесів інформаційного забезпечення діяльності митниці. Спроектований ШІ-помічник дозволяє оптимізувати внутрішні процеси, підвищити швидкість обробки даних, покращити якість аналітики та підтримати фахівців у прийнятті рішень. Він сприяє формуванню сучасної інфраструктури управління інформацією, що відповідає вимогам цифрової трансформації та міжнародним стандартам митної діяльності.

У свою чергу, створення брошури для найму забезпечує ефективну зовнішню комунікацію та формує привабливий імідж митної служби як роботодавця. Такий інформаційний продукт дає змогу чітко й доступно донести ключові вимоги, можливості та перспективи роботи, що, у свою чергу, сприяє залученню мотивованих, технічно підготовлених та професійно орієнтованих кандидатів.

У комплексі ці два інформаційні продукти не лише підсилюють цифровий розвиток митниці, а й забезпечують її кадрову та технологічну готовність до роботи в сучасному інформаційному середовищі. Вони підвищуються продуктивність процесів інформаційного забезпечення роботи митниці, формують цілісну основу для підвищення ефективності управління, покращення якості виконання службових завдань та зміцнення потенціалу органу в умовах постійних змін і зростаючих вимог до державної служби.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Опрацювавши матеріал третього розділу нами було зроблено наступні висновки:

1. Досліджено діяльність Івано-Франківської митниці як територіального підрозділу Держмитслужби України, що базується на розгалуженій системі нормативно-правових актів, які визначають її функції, організаційну побудову та підходи до здійснення інформаційно-аналітичної роботи. Для детального розгляду було обрано відділ здійснення контролю у невиїзному порядку, оскільки саме цей підрозділ виконує ключові завдання у сфері пост-митного контролю, що включають перевірку правильності та законності проведення митних операцій. Описано внутрішню комунікацію відділу здійснення контролю у невиїзному порядку з іншими структурними одиницями управління митного аудиту, а також із функціональними підрозділами Івано-Франківської митниці. Висвітлено зовнішні канали зв'язку відділу, а саме співпрацю з іншими державними органами, митницями та суб'єктами ЗЕД. Визначено, що сукупність внутрішніх і зовнішніх інформаційних зв'язків створює цілісне аналітичне середовище, у межах якого функціонує відділ, та визначає його здатність ефективно виконувати завдання пост-митного контролю.

2. У роботі розглянуто стан інформаційного забезпечення Івано-Франківської митниці та встановлено, що його ключовою складовою є ЄАІС, яка забезпечує комплексну автоматизацію митних процедур, формування аналітичних даних для управлінських рішень і безперервний обмін інформацією між структурними підрозділами. Окрему увагу приділено підсистемі ЄАІС – АСМО «Інспектор», що відповідає за реєстрацію митних декларацій та електронних документів, автоматизовану перевірку відомостей на основі баз ризиків, а також за контроль правильності визначення митної вартості й класифікації товарів. Охарактеризовано СЕД «АСКОД», яка використовується в Івано-Франківській митниці для забезпечення електронного документообігу, включно з реєстрацією, передачею, контролем виконання та архівуванням

службових документів. Описано Електронну поштову транспортну систему Держмитслужби України «Lotus Notes», що використовується для оперативної взаємодії як між підрозділами Івано-Франківської митниці, так і між митницями інших областей.

3. Резюмовано, що покращення процесів інформаційного забезпечення митної служби повинно ґрунтуватися на впровадженні сучасних цифрових технологій, зокрема автоматизованих аналітичних систем, інтелектуальних рішень для підтримки управлінських процесів та сервісів, що використовують штучний інтелект. Створено ШІ-помічника, що сприяє оптимізації внутрішніх робочих процесів, підвищує оперативність обробки даних, покращує якість аналітичної інформації та підтримує фахівців у процесі прийняття рішень. Визначено, що його використання формує сучасну систему управління інформаційними потоками, що відповідає вимогам цифрової трансформації та міжнародним стандартам у сфері митної справи. Розроблено інформаційну брошуру для найму, яка виконує важливу функцію зовнішньої комунікації та допомагає формувати позитивний імідж митної служби як привабливого роботодавця. Окреслено, що такий інформаційний матеріал дає можливість чітко та доступно представити ключові вимоги, переваги й перспективи роботи, що сприяє залученню мотивованих, підготовлених і професійно орієнтованих кандидатів.

ВИСНОВКИ

Дослідивши тему магістерської роботи, нами було зроблено наступні висновки:

1. Опрацьовано наукові підходи до трактування базових понять інформаційної сфери, що дозволило узагальнити їх зміст і продемонструвати багатогранність термінології. Поняття «інформаційне забезпечення» розглянуто у взаємозв'язку з суміжними категоріями, які відображають різні аспекти інформаційної діяльності. Визначено, що інформаційний ресурс слід розглядати як впорядковану сукупність значущих для користувача даних, тоді як інформаційна система – це технологічно та організаційно сформована структура, яка забезпечує якісну обробку та використання інформації. На основі ґрунтовного аналізу зроблено висновок, що «інформаційне забезпечення» доцільно трактувати як комплексну систему, побудовану на застосуванні сучасних цифрових технологій і спрямовану на безперервне виконання процесів збирання, обробки, зберігання, аналізу, передачі та використання інформації.

2. Встановлено, що інформаційні процеси є центральним елементом інформаційного забезпечення, адже саме вони забезпечують рух, зміну та практичне застосування інформації всередині організації. З'ясовано, що ці процеси охоплюють повний життєвий цикл інформації – від її отримання та накопичення до поширення, використання та захисту. Наголошено, що інформаційні процеси виходять за рамки технічних операцій, оскільки виступають внутрішнім механізмом функціонування всієї системи, забезпечуючи узгодженість дій підрозділів, належну якість даних і можливість ухвалювати обґрунтовані рішення. Узагальнення наукових джерел дозволило встановити, що побудова ефективної системи інформаційного забезпечення є довготривалим, комплексним процесом, успішна реалізація якого мінімізує невизначеність, підвищує результативність управлінської діяльності та забезпечує адаптивність організації до змін.

3. Окрему увагу приділено міжнародному досвіду модернізації інформаційного забезпечення митних органів. Показано, що цифрові платформи та

електронні сервіси є ключовими чинниками підвищення результативності митного адміністрування. Розкрито роль концепції «Електронної митниці» як комплексної системи, що поєднує інформаційно-комунікаційні технології з організаційними інструментами для оптимізації митних процедур. Проаналізовано використання інноваційних технологій у митних системах різних країн: блокчейн у роботі митниці Абу-Дабі, інструменти штучного інтелекту та машинного навчання у США та Нідерландах. Зокрема, у США Автоматизована система цільового пошуку (ATS) дозволяє оперативно аналізувати великі масиви даних, створювати профілі ризику та підвищувати точність класифікації товарів. У Нідерландах використання системи PROFILE, яка застосовує технології web-crawling, автоматизоване визначення цін і генерацію ризикових індикаторів, значно підвищує ефективність контролю потоку товарів у сфері електронної комерції.

4. У ході дослідження було всебічно оцінено основні напрями цифрової трансформації митних органів України. З'ясовано, що цифровізація митної сфери не зводиться лише до впровадження інноваційних технологічних рішень: вона охоплює глибинні організаційні зміни, модернізацію управлінських процесів, розвиток нових компетентностей персоналу, оптимізацію інформаційних потоків та впровадження сучасних стандартів кіберзахисту. Проаналізовано моделі цифрової трансформації та визначено, що кожна з них акцентує увагу на окремому аспекті – технологічному, фінансовому, структурному чи адаптаційно-управлінському, – проте в сукупності вони формують цілісне уявлення про шляхи та механізми цифрової модернізації митних органів.

5. Встановлено, що Єдина автоматизована інформаційна система митних органів України (ЄАІС) є центральним елементом цифрового оновлення митної інфраструктури. Система забезпечує автоматизацію ключових митних процедур – від подання та опрацювання декларацій до управління ризиками, контролю транзитних операцій та організації електронного документообігу. Виокремлено її функціональні модулі, які забезпечують швидкий обмін даними, мінімізують вплив людського чинника, прискорюють митне оформлення та підвищують

прозорість і передбачуваність митних процесів. Підкреслено, що розвиток ЄАІС супроводжується масштабними ІТ-проєктами, такими як «Кабінет взаємодії з Митницею», концепція «Розумного пункту пропуску», удосконалення систем аналізу даних на основі big data та створення сучасної системи кіберзахисту.

6. Охарактеризовано нормативно-правову базу, що забезпечує цифровізацію митних органів, формує комплекс правових, організаційних і технічних умов для впровадження цифрових технологій у митній сфері. Проаналізовано ключові законодавчі акти України – Митний кодекс України, закони про електронні документи, кібербезпеку, захист інформації, електронну ідентифікацію та довірчі послуги, а також урядові постанови щодо розвитку ЄАІС, «Єдиного вікна» та міжвідомчої електронної взаємодії. Підтверджено, що нормативне забезпечення є достатньо розвиненим, комплексним і поступово удосконалюється відповідно до вимог цифрової економіки та міжнародних стандартів. Окреслено значення імплементації міжнародних зобов'язань, зокрема положень Конвенції про процедуру спільного транзиту. Установлено, що впровадження системи NCTS забезпечило повну електронізацію транзитних процесів, інтеграцію української митної інфраструктури до європейського цифрового простору, пришвидшення та підвищення безпеки переміщення товарів, автоматизацію взаємодії між митними адміністраціями різних країн і зменшення адміністративного навантаження на бізнес.

7. Проведено дослідження діяльності Івано-Франківської митниці як територіального підрозділу Держмитслужби України, яка функціонує на основі широкої нормативно-правової бази, що визначає її завдання, організаційну структуру та принципи інформаційно-аналітичної роботи. Для детального аналізу обрано відділ здійснення контролю у невиїзному порядку, що виконує ключові функції пост-митного контролю, зокрема перевірку законності та правильності митних операцій. Розглянуто внутрішню взаємодію відділу з іншими підрозділами управління митного аудиту та функціональними службами митниці, а також його зовнішню комунікацію з державними органами, іншими митницями і суб'єктами ЗЕД. Встановлено, що ефективність діяльності

підрозділу забезпечується комплексом внутрішніх і зовнішніх інформаційних зв'язків, які формують цілісне аналітичне середовище для виконання завдань пост-митного контролю.

8. Проаналізовано інформаційне забезпечення Івано-Франківської митниці, ключовим елементом якого є Єдина автоматизована інформаційна система митних органів (ЄАІС), що забезпечує автоматизацію основних митних процедур, формує аналітичні дані для управлінських рішень та організовує обмін інформацією між підрозділами. Окрему увагу приділено підсистемі АСМО «Інспектор», яка відповідає за реєстрацію митних декларацій та електронних документів, автоматизовану перевірку відомостей на основі баз ризиків, контроль правильності визначення митної вартості та класифікації товарів. Розглянуто систему електронного документообігу СЕД «АСКОД», яка забезпечує реєстрацію, передачу, контроль виконання та архівування службових документів, а також електронну поштову систему «Lotus Notes», що використовується для оперативної взаємодії між підрозділами митниці та іншими митницями України.

9. Визначено, що подальше вдосконалення інформаційного забезпечення митної служби має здійснюватися через впровадження сучасних цифрових технологій, включно з автоматизованими аналітичними платформами, інтелектуальними системами підтримки прийняття рішень та сервісами на основі штучного інтелекту. У межах дослідження створено ШІ-помічника, що дозволяє оптимізувати внутрішні робочі процеси, підвищує швидкість обробки даних, покращує якість аналітики та підтримує прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Крім того, розроблено брошуру для найму, яка виконує функцію ефективної зовнішньої комунікації, формує позитивний імідж митної служби та надає чітку інформацію про вимоги, умови та перспективи роботи, що сприяє залученню мотивованих і кваліфікованих кандидатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A case study on the adoption of AI/ML in China Customs. 2025. URL: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/activities-and-programmes/smart-customs/public-version_detailed-report-on-the-adoption-of-ai-and-ml-in-customs.pdf?la=en (дата звернення: 30.10.2025).
2. Abu Dhabi Customs Showcases Its Innovative Invisible Customs Ecosystem at the Global Rail Transport and Infrastructure Exhibition. URL: <https://www.adcustoms.gov.ae/en/Media-Centre/News/Abu-Dhabi-Customs-Showcases-Its-Innovative-Invisible-Customs-Ecosystem-at-the-Global-Rail> (дата звернення: 30.10.2025).
3. Chantias Simon, Hess Thomas. Understanding Digital Transformation Strategy Formation: Insights from Europe's Automotive Industry. 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/311443349_Understanding_Digital_Transformation_Strategy_Formation_Insights_from_Europe's_Automotive_Industry (дата звернення: 15.11.2025).
4. Giordani, A. Artificial Intelligence in Customs Risk Management for e-Commerce: Design of a Web-crawling Architecture for the Dutch Customs Administration. *Delft University of Technology*. 2018. URL: [file:///C:/Users/New/Downloads/Artificial Intelligence in Customs Risk Management.pdf](file:///C:/Users/New/Downloads/Artificial%20Intelligence%20in%20Customs%20Risk%20Management.pdf) (дата звернення: 15.11.2025).
5. Granqvist, M., Hintsa, J., Lazarescu, M. & Tsikolenko, V. E-Customs Study: Private Sector Views on Potential Benefits of Further Electronic Customs Developments in Switzerland. Lausanne: Cross-border Research Association. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/282849877_e-Customs_Study_Private_Sector_Views_on_Potential_Benefits_of_Further_Electronic_Customs_Developments_in_Switzerland_Study_for_State_Secretariat_for_Economic_Affairs_SECO (дата звернення: 30.10.2025).
6. Henry Lucas, Jr., Ritu Agarwal, Eric K. Clemons, Omar A. El Sawy and Bruce Weber. Impactful research on transformational information technology: An

opportunity to inform new audiences. *Management Information Systems Research Center, University of Minnesota*. 2013. С. 371-382. URL: <https://www.jstor.org/stable/43825914> (дата звернення: 15.11.2025).

7. Hess Thomas, Matt Christian, Benlian Alexander, Wiesböck Florian. Options for Formulating a Digital Transformation Strategy. *MIS Quarterly Executive*. 15. 2016. С. 123-139. URL: <https://www.researchgate.net/publication/291349362> Options for Formulating a Digital Transformation Strategy (дата звернення: 15.11.2025).

8. The EU Single Window Environment for Customs. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/eu-single-window-environment-customs_en (дата звернення: 30.10.2025).

9. U.S. Department of Homeland Security (Міністерству внутрішньої безпеки США). URL: <https://www.dhs.gov/publication/automated-targeting-system-ats-update> (дата звернення: 15.11.2025).

10. Understanding the Single Window Environment. URL: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/singlewindow/compendium/swcompendiumvoll1parti.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).

11. Urbach Nils, Smolnik Stefan, Riempp Gerold. The State of Research on Information Systems Success - A Review of Existing Multidimensional Approaches. *Business & Information Systems Engineering*. 1. 2009. С. 315-325. URL: <https://www.researchgate.net/publication/309014669> The State of Research on Information Systems Success - A Review of Existing Multidimensional Approaches (дата звернення: 15.11.2025).

12. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Мат. методолог. сем. НАПН України «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». 2019. С.20-26. URL:

<https://er.kai.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b4b2ea0-6c7a-4b60-9079-3eb8c39a215c/content> (дата звернення: 15.11.2025).

13. Богданов Р. І. Поняття та значення інформаційного забезпечення територіальних управлінь державного бюро розслідувань. Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 21 груд. 2021 р.), 2021. С. 158-160. URL: https://library.ppss.pro/index.php/ndippsn_20211221/article/view/bohdanov/pdf (дата звернення 29.10.2025).

14. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2014. – 417 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_1438_65304022.pdf (дата звернення: 15.11.2025).

15. Гришко О. П. Теоретичні засади інформаційного забезпечення регулювання ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 19 (1). 2018. С. 88-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevsg_2018_19%281%29_22 (дата звернення 29.10.2025).

16. Демчина Л. І. Аналітична інформація як засіб підготовки управлінських рішень органами місцевого самоврядування. *International Academy Journal Web of Scholar*. № 4 (46). 2020. С. 32-37. URL: https://www.researchgate.net/publication/343220527_ANALITICNA_INFORMACI_A_AK_ZASIB_PIDGOTOVKI_UPRAVLINSKIH_RISEN_ORGANAMI_MISCEVOGO_SAMOVRADUVANNA (дата звернення: 15.11.2025).

17. Домбровська С. М., Коленко В. В. Державна політика з забезпечення безпеки інформаційного середовища. Вісник НУЦЗ України. Серія «Державне управління». 1 (14). 2021. С. 3-10. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13256/3/DombrovskaKolenko.pdf> (дата звернення 29.10.2025).

18. Економічний словник. URL: <https://ekonomichnij-slovník.slovaronline.com/> (дата звернення 29.10.2025).
19. Енциклопедичний словник з державного управління. Уклад.: Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. та ін.; за ред. Ковбасюка Ю. В, Трощинського В. П., Сурміна Ю. П. Київ: НАДУ. 2010. 820 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Surmin_Yurii/Entsyklopedychnyi_slovník_z_derzhavnoho_upravlinnia.pdf (дата звернення 29.10.2025).
20. Єгорченкова Н. Ю. Планування інформаційних ресурсів проектно-орієнтованого підприємства. *Управління розвитком складних систем*. № 28, 2016. С. 63-67.
21. Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». URL: <https://cabinet.customs.gov.ua/> (дата звернення: 15.11.2025).
22. Загуменна В. В., Кузьменко О. І. Інформаційно-аналітична діяльність як наукова та навчальна дисципліна: еволюція, тенденції розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 102-107. URL: [file:///C:/Users/New/Downloads/269817-20\(1\).pdf](file:///C:/Users/New/Downloads/269817-20(1).pdf) (дата звернення: 15.11.2025).
23. Ісаєв А. М., Шиманська К. В. Теоретичні засади оцінки цифрової трансформації економічних процесів компанії. *Економіка, управління та адміністрування*. № 3 (101). 2022. С. 9-14. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/265751> (дата звернення: 15.11.2025).
24. Квеліашвілі І. М., Кийда Л. І., Россочинська І. Реалізація механізму «єдиного вікна» як міжнародно визнаного критерія спрощення торгівлі. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 2 (33). 2022. С. 51-55. URL: http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/2/2_2022.pdf#page=51 (дата звернення: 30.10.2025).

25. Коваленко Л. П. Інформаційна діяльність. *Правова інформатика*, № 4 (36). 2012. С. 10-13. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/12klpid.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).
26. Конвенція про процедуру спільного транзиту. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#n5 (дата звернення: 28.11.2025).
27. Кондратьєв Б. О., Єршова Н. Ю. Інформаційне забезпечення управління діяльністю підприємства: теоретичні та практичні аспекти удосконалення. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 2020 р. Херсон : Вишемирський В. С., 2020. С. 418-419. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d3f93dcc-828b-4e97-a4e6-9dfb72015828/content> (дата звернення 26.10.2025 р.).
28. Корнєєв Ю. Г. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності. *Вісн. НАН України*, № 5. 2008. С. 24-31. URL: file:///C:/Users/New/Downloads/vnanu_2008_5_5.pdf (дата звернення 29.10.2025).
29. Кузьмін О. Є. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства : монографія. О. Є. Кузьмін, Н. Г. Георгіаді. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2006. 368 с.
30. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління. К.: МАУП. 2012. 426 с.
31. Литвин Н. А. Деякі особливості застосування інформаційних ресурсів органами державної фіскальної служби України. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2, 2016. С. 144-146.
32. Литовченко Г. Д. Аналіз процесів управління інформаційним забезпеченням інформаційних систем у сфері управління оборонними ресурсами. Зб. наук. праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського №

1(71). 2021. С. 123-127. URL: [https://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2012-4-1\(75\)/79.pdf](https://visnikkrnu.kdu.edu.ua/statti/2012-4-1(75)/79.pdf) (дата звернення: 01.11.2025).

33. Луценко В. Р., Пікуля Т. О. Правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Вип. 81: час. 1. 2024. С. 61-67. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300456/292764> (дата звернення: 15.11.2025).

34. Макарова М. В. Інформаційна культура студента в контексті індивідуальної самореалізації. *Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару* (Київ, 24–25 квіт. 2018 р.). Вип. 1. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 129-131.

35. Миколюк О. А., Бобровник В. М. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. № 3 (7). С. 48-52. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f56bc305-2c38-4f83-97e5-4b23caaf8a15/content> (дата звернення 26.10.2025 р.).

36. Митний кодекс України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

37. Мілованова М. В., Бондарчук А. П. Оцінка ефективності інформаційного пошуку. *Телекомунікаційні та інформаційні технології*. № 1 (66). 2020. С. 45-52. URL: <https://tit.dut.edu.ua/index.php/telecommunication/article/view/2302/2193> (дата звернення: 15.11.2025).

38. Мороз В. М. Інформаційний ресурс як об'єкт державного управління: зміст, принципи та характеристика системи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 1. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1547> (дата звернення 29.10.2025).

39. Москалик Г. Ф. Поняття, природа і джерела формування інформаційно-комунікаційного середовища. Гілея: науковий вісник. 2013. № 77. С. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_77_47 (дата звернення 29.10.2025).

40. Муравицька Г. В. Інформація як стратегічний ресурс організації науково-дослідного процесу. *Демократичне врядування*. № 15, 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_19. (дата звернення 29.10.2025 р.).
41. Ніколаєв С. О., Вороненко В. І., Ковальов Б. Л., Гриценко П. В., Одеволе О. О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. № 2. 2021. С. 16-23. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b9b61254-2a0d-4543-ad0a-5e75066b7b42/content> (дата звернення: 30.10.2025).
42. Офіційна веб-сторінка Державної митної служби України [Електронний ресурс]. URL: <https://customs.gov.ua/it-transformatsiia-mitnitsi> (дата звернення: 24.11.2025).
43. Палагута С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 16. Миколаїв. 2017. С. 418-421. URL: http://global-national.in.ua/archive/16-2017/16_2017.pdf#page=418 (дата звернення 29.10.2025).
44. Пашко П. В., Шуляк В. П. Електрона митниця – головний механізм гарантування митної безпеки держави. *Фінанси України*. № 12. 2006. С. 51-60. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/xmlui/handle/123456789/7735> (дата звернення: 30.10.2025).
45. Пилипчук В. Г. Системні проблеми розвитку правової науки в інформаційній сфері. *Вісник Академії правових наук України*. № 3. 2011. С. 16-27.
46. Положення про Відділ здійснення контролю у невиїзному порядку
47. Положення про Івано-Франківську митницю
48. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 32, ст.409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 28.11.2025).
49. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

50. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

51. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 01.12.2022 № 2801-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

52. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем. Постанова КМУ від 19.05.2023 № 263. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#Text> (дата звернення: 24.11.2025).

53. Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «Єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова КМУ від 21.10.2020 № 971. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971-2020-%D0%BF#n125> (дата звернення: 28.11.2025).

54. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та Міністра фінансів України. Постанова КМУ від 13.05.2020 № 386/208 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0446-20#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

55. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР, Відомості Верховної Ради України.

1994. № 31. Ст. 286 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.10.2025).

56. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.94 № 81/94-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 31, ст.286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

57. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р., № 2657-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 26.10.2025 р.).

58. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р., Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.10.2025 р.).

59. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 45, ст.403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 28.11.2025).

60. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінет Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. Урядовий кур'єр. 2013 р., № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення 29.10.2025 р.).

61. Романишин Ю. Л., Лаба О. В. Інформаційні технологій в процесах інформаційного обслуговування установ. Інформація та документ у сучасному науковому дискурсі: зб. наук. статей VI Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції. (Івано-Франківськ, 20 травня 2020 р.). Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. С. 23-30. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zbirnyk_statei/Informatsiia_ta_dokument_u_suchasnom_u_naukovomu_dyskursi.pdf (дата звернення: 28.11.2025).

62. Романишин Ю. Л., Мельничук Я. Г. Цифрові технології та е-сервіси в інформаційному забезпеченні митної діяльності: міжнародні практики:

матеріали LXIII-ої міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (07 грудня 2025 року, м. Оломоуць, Чехія). Оломоуць. 2025. С. 223-227.

63. Савченко З. В. Структура електронних інформаційних ресурсів як складова електронних бібліотек. *Матеріали наук. конф.* (Київ, 25 бер. 2010 р.). К. : ІТЗН НАПН України, 2010. С. 156-158. URL: https://lib.iitta.gov.ua/141/1/%D0_2010_.pdf (дата звернення 29.10.2025 р.).

64. Селезньова О. М. Теоретико-методологічне трактування окремих засадничих категорій інформаційного права. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: зб. матер. наук.-практ. конф. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 136–143.

65. Сидоренко О., Половинець Д. Місце інформаційного забезпечення контрольного процесу в системі управління підприємством. *Економічний вісник*. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. Вип. 2. 2018. С. 184-191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2018_2_27 (дата звернення 29.10.2025).

66. Сидорович О. Ю., Герчаківський С. Д. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 1 (66). 2021. С. 210-225. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1429/1435> (дата звернення: 30.10.2025).

67. Сілкова Г. В. До питання формування терміносистеми інформаційно-аналітичної діяльності. Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. Київ, 2010. Вип. 4. С. 63-66.

68. Соснін О. В. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. № 1. С. 45-54.

69. Тарасевич В. М. Теоретичний вимір інформаційно-цифрової економіки: інформаційна діяльність і система похідних інформаційних феноменів (продуктів). *Економіка України*. № 3 (712). 2021. С. 3-18. URL: <https://www.researchgate.net/.../From-the-synthesis-of-economic-theories-to-fiscal-dilemmas.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

70. Тарасенко Д. Інформаційне забезпечення управління: аналітичний інструментарій і технології. *Вісник Книжкової палати*. № 3. 2025. С. 39-45. URL: <http://visnyk.ukrbook.net/article/view/325897> (дата звернення 29.10.2025).

71. Трященко, В., Титар, Т. Управління інформаційним забезпеченням підприємства. *Економіка та суспільство*. (44). 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-109>.

72. Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*. 2018. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення: 15.11.2025).

73. Українська бібліотечна енциклопедія [Електронний ресурс]. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Інформаційні%20процеси> (дата звернення: 29.10.2025).

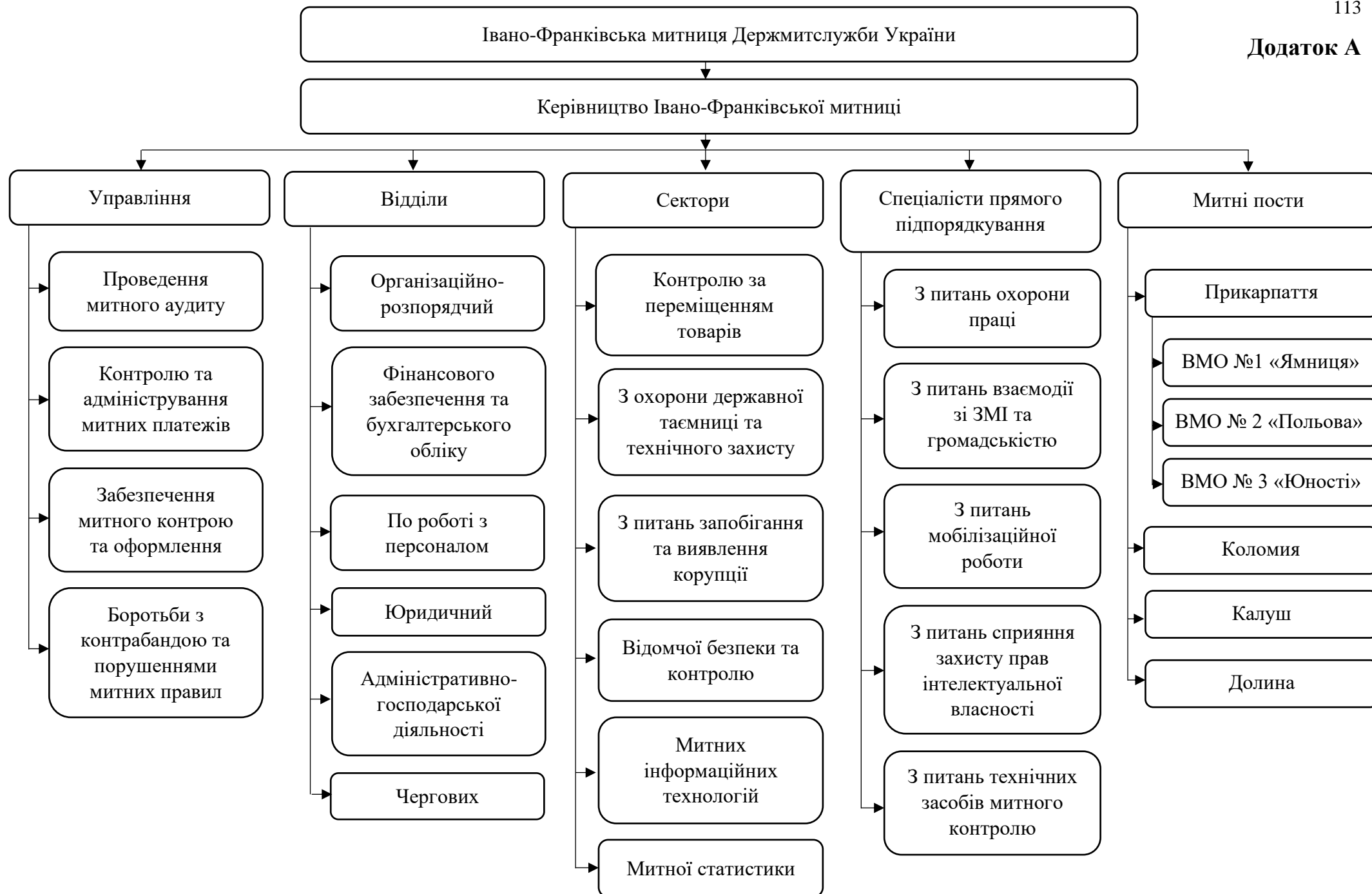
74. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 398 с.

75. Штатний розпис Івано-Франківської митниці

76. Щербак А. М. Особливості інформаційного управління та інформаційних процесів на промисловому підприємстві. *Економіка розвитку*, № 4 (72), 2014. С. 121-124. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/12345678.pdf> (дата звернення: 15.11.2025).

77. Юдкова К. В. Особливості визначення поняття «Інформаційна система». *Інформація і право*. № 2 (14). 2015. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/ykvovpis_14_2_2015.pdf (дата звернення 29.10.2025).

78. Яруліна Н. Теоретичні підходи до визначення понять «інформаційний простір», «інформаційне середовище», «інформаційно-комунікативне середовище». *Актуальні проблеми державного управління*. Вип. 2. 2019. С. 26-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2019_2_6 (дата звернення 29.10.2025).

Модель розробленого ШІ-помічника митного інспектора

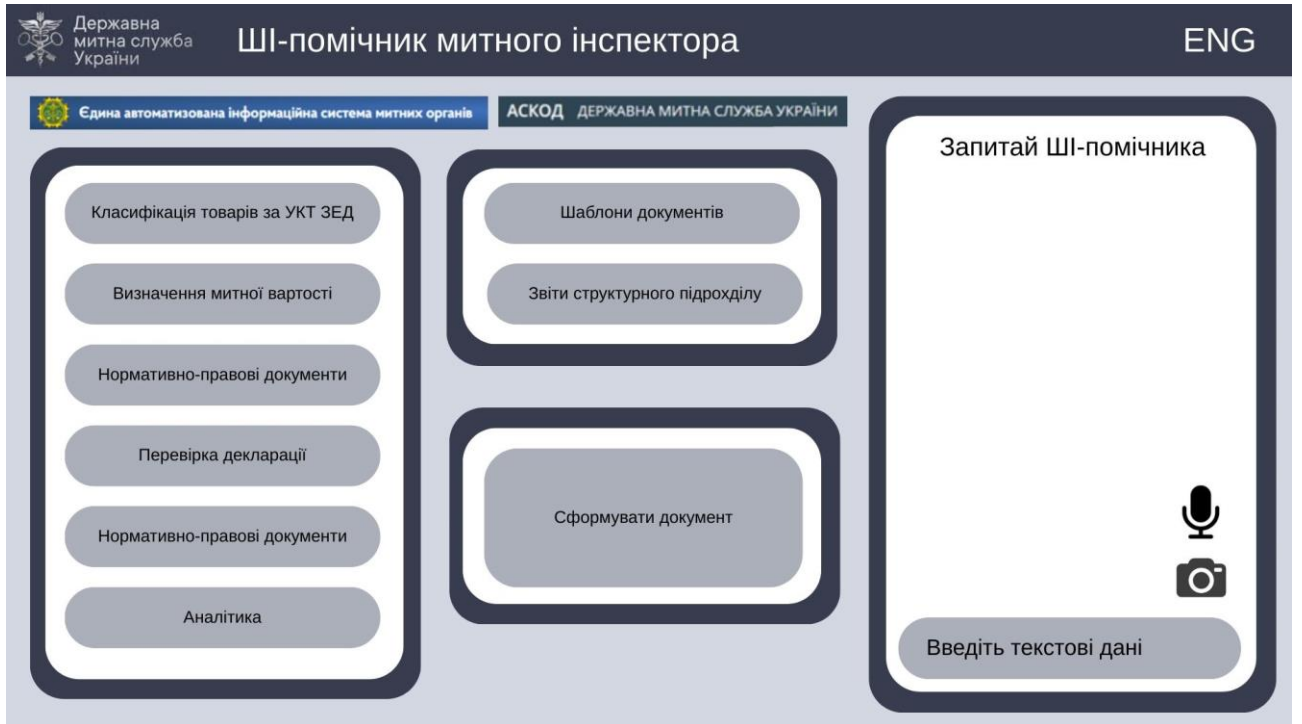

Рисунок Б.1 – Вигляд головного меню ШІ-помічника митного інспектора

Інформаційна брошура для найму в Івано-Франківську митницю

**НАШІ
КОНТАКТИ**

☎ 0342 783 802

✉ if.post@customs.gov.ua

📍 вул. В'ячеслава
Чорновола, 159, Івано-
Франківськ, 76000

**ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКА
МИТНИЦЯ
ЗАПРОШУЄ
НА РОБОТУ**

Як долучитися до нас

- ознайомитися з актуальними вакансіями на сайті customs.gov.ua;
- подати резюме через електронну пошту відділу кадрів або портал державної служби career.gov.ua;
- пройти співбесіду та конкурс на зайняття вакантної посади;
- отримати направлення на стажування.

Основне завдання Івано-Франківської митниці – забезпечення митної безпеки, захист економічних інтересів держави, сприяння міжнародній торгівлі.

Хто може стати митником

- громадянин України, який досяг 18 років;
- має вищу освіту (економічну, юридичну, IT або технічну);
- вільно володіє державною мовою;
- має бездоганну репутацію;
- здатний працювати в умовах відповідальності, стресостійкості та дисципліни.

**ЧОМУ
ВАРТО
ОБРАТИ
МИТНИЦЮ**

- стабільність державної служби;
- гідна заробітна плата та соціальний пакет;
- навчання та професійний розвиток;
- можливість кар'єрного зростання;
- участь у міжнародних проєктах і програмах обміну;
- робота з новітніми IT-системами.

НАШІ ЦІННОСТІ:
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ПРОФЕСІЙНІСТЬ
ВІДКРИТІСТЬ
ЗАКОНІСТЬ
ПОВАГА ДО ГРОМАДЯНИНА

**МИТНИЦЯ – ЦЕ НЕ ПРОСТО
КОНТРОЛЬ. ЦЕ СЛУЖІННЯ
ДЕРЖАВІ, ЧЕСНІСТЬ,
ПРОФЕСІЙНІСТЬ І
ТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ. МИ ШУКАЄМО
МОЛОДИХ, АКТИВНИХ ЛЮДЕЙ,
ГОТОВИХ ДОЛУЧИТИСЯ ДО
РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МИТНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ.**

Рисунок В.1 – Дизайн інформаційної брошури для найму в Івано-Франківську митницю